

blinde
vlek

de openbare ruimte
door de ogen
van vrouwen

eva james
research paper
hku mia 19-20

inhoudsopgave

1.	inleiding	8
2.	ontwerpvraag	10
3.	context & tools: door de ogen van vrouwen?	14
4.	de plek: indische buurt	36
5.	patronen voor ontwerp: schouw	52
6.	safari / pve	64
7.	data/ de matrix	78
8.	vrouwelijke ruimte? manifestatie en referenties	88
9.	geteste ontwerpmatrix: persona's en journeys IB	104
10.	concept / utopisch ontwerp	122
11.	nawoord	146
	bronnen	148
	bijlage	156

DE STANDAARD

DIE ZOU EIGENLIJK

HEEL DIVERS

MOETEN ZIJN

Loesje

Postbus 1045
6801 BA Arnhem www.loesje.nl

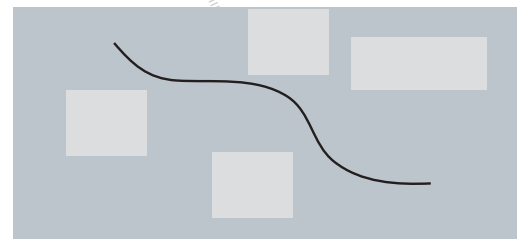
stappen

DESK RESEARCH / GESPREKKEN EXPERTS

gehl/alexander/jacobs/sassen/sennett/
white arkit./laura alvarez/genre&ville/
eigen research eerder project

BEST PRACTICES & TOOLS

referentieonderzoek: Parijs/Wenen/ Barce-
lona/Umea
tools: Women's Design Service/
Matrix Feminist Coop/Gender Mainstreaming

PATRONEN & PLEKKEN

data

inzichten

kansen

oplossingen
experimenten

GEBRUIKERSONDERZOEK

analyse gedrag/gebruik/beleving
(schouw & safari)
persona's & journeys

ANALYSE PLEKKEN / INTERVIEWS STAKEHOLDERS

waar zitten de blinde vlekken/ patronen?
waarden van Just City?

PROGRAMMA VAN EISEN

ONTWERPTOOLKIT/
UTOPISCH CONCEPTONTWERP
Plek voor Vrouwen

Don't think about making
women fit the world -
think about making the
world fit women.

Gloria Steinem

1. inleiding

Dit project begon met mijn interesse in hangen - waarom gebruiken wij de publieke ruimte zo weinig als plek om lekker te zitten, verblijven, af te spreken, spelen etc.? Ligt dat aan het weer? De cultuur? De manier van vormgeven?

Hangen is volkomen natuurlijk sociaal gedrag, het is goed voor ons! Een plek waar gehangen wordt is een goede plek - zie pleinen in het buitenland en buurten die goed scoren. Sociale verblijfplekken in de openbare ruimte verbeteren de woonomgeving en dragen bij aan sociale cohesie, het thuisgevoel.

Toen ik onderzoek ging doen in Bussum kwam ik telkens dezelfde klacht tegen van meiden: wij hebben geen eigen plek, we mogen nergens zitten, jongens claimen de veldjes etc. Na onderzoek en experiment bleek dat tienermeiden andere behoeften hebben & andere eisen stellen aan het ontwerp van een verblijfplek.

Dit vroeg om meer onderzoek, maar dan op grotere schaal - als ik door de ogen van vrouwen naar verblijfsplekken in de openbare ruimte kijk, wat

zie ik dan? Hoe werkt zo/n plek, wat zijn de elementen die je kan ontwerpen?

Vrouwen zijn de perfecte graadmeter als het gaat om een publieke ruimte dit goed functioneert. Wat is er nodig om hen, en via hen vele anderen, een fijne plek te bieden in buurten en steden? En kan ik dit vangen in een ontwerp toolkit waarin waarden en ontwerppatronen aan bod komen?

Dit onderzoek ik in de Indische Buurt in Amsterdam Oost, een wijk met een zeer diverse bevolkingssamenstelling en openbare ruimte. Ik wil met dit project het sociale en fysieke domein bij elkaar brengen om zo de blinde vlek aan het licht te brengen, een nieuw sociaal weefsel te ontwerpen. En met mijn ontwerp voor één plein de voorwaarden ontwikkelen die ook kleinschalig, op een straathoek, of juist uitvergroot langs de randen van de hele buurt toegepast kan worden.

2. ontwerpvrraag

Met mijn onderzoek wil ik de echte ruimte, de beleving van die ruimte door vrouwen en de visie van de beleidsmakers op die ruimte bij elkaar brengen.

Bij de inrichting van de publieke ruimte wordt het vrouwelijk perspectief niet genoeg meegenomen en behoeften worden niet benoemd terwijl sociale plekken de cohesie, interactie en leefbaarheid bevorderen in het dagelijks leven. Zo kan ruimte die ontworpen is door de ogen van vrouwen een nieuwe impuls geven aan een buurt, op fysiek en sociaal gebied.

Wat zijn de ontwerpvoorwaarden voor een inrichting van de openbare ruimte waar meiden/vrouwen graag komen en zich thuisvoelen?

Diversity is being
invited to the party.
Inclusion is being
asked to dance.

Verna Meyers, diversiteitsexpert

3. context

Stedenbouw is geplot op blanke, werkende mannen, zeker sinds de opkomst van het modernisme en de strenge functiescheiding in steden tussen plekken voor werken, wonen en ontspanning. Vrouwen zijn de onzichtbare, vergeten factor in veel stedenbouwkundige plannen. Zoals Saskia Sassen in een artikel uit 2016 zei:

“Stedenbouw is niet genderneutraal. Hoewel er al lang onderzoek is gedaan naar hoe stedelijke systemen niet voldoen aan de behoeften van vrouwen, nam het onderwerp pas tien jaar geleden een enorme vlucht. Sindsdien zijn er in talloze steden initiatieven genomen om een versie van de ‘stedenbouwkundige genderkloof’ aan te pakken.”

De samenleving is niet binair en daarom gaat “genderneutraal” net zo goed over LGTBI-ers, jongeren, etnische groepen, anderen. Veel vrouwen ervaren de

stad anders dan mannen. Vrouwen combineren werk met gezinsplichten en zorgtaken en knippen het gebruik van tijd en ruimte op. Overdag worden openbare ruimtes vaker gebruikt door vrouwen, die tijd doorbrengen op straat en in parken, met kinderen, gehandicapten en / of senioren. En toch zijn die ruimtes vooral ontworpen voor de behoeften van mannen. Door mannen: maar 10% van de stedenbouwkundigen in Nederland is vrouw.

Stedenbouwkundigen en ontwerpers van de openbare ruimte zouden niet alleen moeten uitgaan van bestaand, dominant gebruik van de ruimte. We zien vaak dat het zoveelste voetbalveld verschijnt op een plein omdat jongens nou eenmaal rustig worden van tegen een balletje trappen. In plaats daarvan moeten we kansen en ontwerp creëren voor geheel nieuw gedrag dat sociale cohesie bevordert (zoals het aanmoedigen van ontmoetingen of gesprekken).

Op het totaal van ruim 10.000 in
Nederland geregistreerde architecten
is 22 procent vrouw. a-zine.nl

**PUBLIC SPACE AND
PUBLIC LIFE ARE
MORE IMPORTANT
THAN EVER**

gehpeople.com

Ik heb net zoveel recht op de openbare ruimte in
Amsterdam, een stad waar ik nota bene al mijn hele

leven woon. vn.nl

De architectuur is nog altijd een mannenbolwerk
vice.com

**'INVLOED VROUW IN NEDERLAND
BLIJFT NOG STEEDS ACHTER'**

linda.nl

"je ergens niet goed of veilig voelt,
zal je er niet vaak komen. Zo krijgen we
de misleidende indruk dat meisjes liever
in afgesloten privéruimtes zitten."

knack.be

'Ik verlang naar een veilige plek'

groene.amsterdammer

**44% van de Nederlandse vrouwen
voelt zich onveilig in het openbaar**

de.telegraaf

hoe vrouwen de stad ervaren

Architect Ana Falú schrijft over de kwaliteit van de ruimte en de afstanden tussen vervoer, winkelen, scholen, zorginstanties en banen een grote invloed hebben op de manier waarop mensen - met name vrouwen, die meestal het huishouden runnen - de stad ervaren. Vrouwen werken vaak dichterbij huis, maken meer en vaker korte stops met kinderen, om boodschappen te doen, hebben vaak zorg

voor anderen.

Ze zijn overdag veel aanwezig in de openbare ruimte. Ook maken ze vaker gebruik van het OV.

Toch is de openbare ruimte niet ingericht met het dagelijks leven van veel vrouwen in gedachten, eerder andersom:

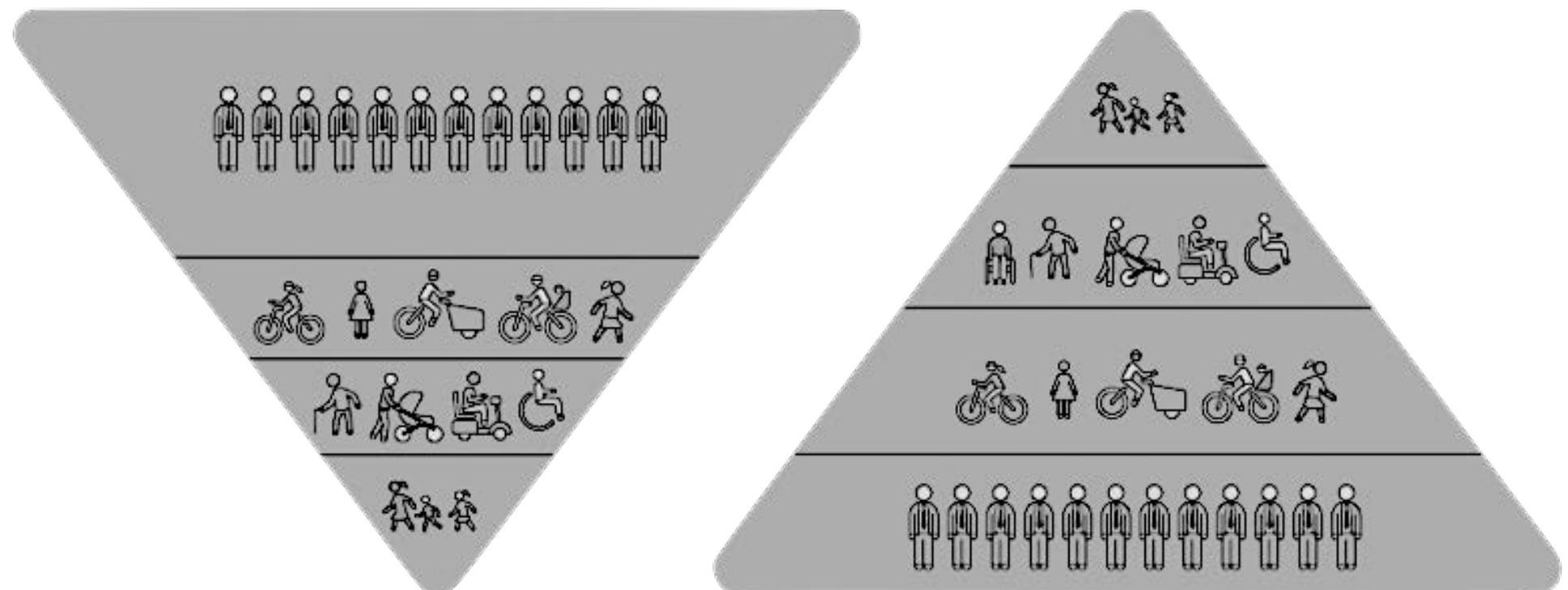

TABLE 2
Through women's use of public spaces, possibilities arise for exercising and experiencing care and for sustaining various relationships

Possibilities in women's use of public spaces	Examples of how the ethic of care may generate possibilities
Caring for and from friends and family (cf. Colley, 1984; Deem, 1986; Henderson & Allen, 1991; Horna, 1993)	<ul style="list-style-type: none"> • Women may use public space to reaffirm relationships, provide caring. • Caring in public space provides important societal benefits (e.g. volunteering). • Providing care, sustaining relationships increases women's enjoyment of public space.
Caring for and from strangers (cf. Wiesman, 1979; Henderson, 1983; Lofland, 1984; Wilson, 1991)	<ul style="list-style-type: none"> • Women may enjoy social interaction with strangers as part of public life. • Women may give and receive care from strangers in public space (e.g. helping others, listening).
Caring for self (cf. Deem, 1986; hooks, 1990; Wilson, 1991; Bialeschki & Michener, 1994; Shaw, 1994; Samdahl & Jekubovich, 1997)	<ul style="list-style-type: none"> • Women may use public spaces to care for themselves (e.g. eating out, exercise.) • Women's use of public space may challenge restrictive gender and race norms.
Caring for and from public spaces (cf. de Bretteville, 1980; Boulding, 1981; Rock, 1981; Noddings, 1984; Reinharz, 1984; Gilkes, 1988; Wolfe & Strachan, 1988; Bland, 1989; Dubrow, 1989; Ruddick, 1989; Henderson & Allen, 1991; Weisman, 1992; Feldman & Stall, 1994; Fox, 1994; Hayden, 1995; Hinsdale <i>et al.</i> 1995; Salleh, 1997)	<ul style="list-style-type: none"> • Women's activities may constitute caring for public spaces (e.g. historic preservation, peace movements, eco-feminism, community activism.) • Involvement in public spaces, activities may empower women (e.g. participation in women's clubs). • Women's public space activities may sustain relationship with place (e.g. sense of community). • Public spaces may support activities that provide 'care' to women. • Women may prefer public spaces with 'caring' design and employees.
Caring as a basis for feminist utopian environments (cf. Birkby, 1981; Hayden, 1981; Franck, 1989; Franck & Ahrentzen, 1989; Weisman, 1992; Schneekloth, 1994)	<ul style="list-style-type: none"> • Feminist utopian designs often emphasize caring for others, sustaining relationships (e.g. through features such as communal kitchens, accommodating different household types, etc.).

schema: kristen day

care en ontwerp

“Care” – een term die kan betekenen:
 caring about – geven om
 taking care of – zorgen voor
 care giving / receiving –zorg ontvangen / geven

Care is geen onschuldige term, in de feministische theorie legt de term “care” scheve machtsverhoudingen bloot, en de filosofie benoemt vooral de morele aspecten. Maar wat betekent “Care” voor ontwerpers en ruimte?

Traditioneel nemen vrouwen vaak zorgrollen op zich; in hun gezin, familie, vrienden, werk. Ik wil nu niet ingaan op het feministische debat over onderdrukking, devalorisatie, onbetaald werk en verdeling van zorgtaken etc..

Wat essentieel is voor ontwerpers is dit besef: de informele (lees: onbetaalde) zorg voor anderen bepaalt in grote lijnen het dagelijks leven van

vrouwen en hun gebruik van (de openbare) ruimte. Ze maken vaker veel korte stops in de buurt, zijn vaak buiten met (de verantwoordelijkheid voor) anderen – hun mobiliteit en beleving van ruimte en tijd hebben te maken met zorgen voor anderen.

Als ontwerper dien je hier dus rekening mee te houden; de beperkingen van de vrouwen en degenen voor wie zij zorgen hebben grote invloed op de behoeften en de voorwaarden voor het ontwerp van de ruimte. Van veilige speelplekken voor kinderen tot toegankelijkheid voor mensen met een handicap, de mobiliteit van ouderen, kinderwagens...

In Wenen noemen ze dit Gender Sensitive Urban planning en is onder leiding van Eva Kail in menig stadsdeel een FrauenWerkStadt of (vrouw)vriendelijk park verrezen. Veel feministische ontwerpers benadrukken het alledaagse, het collectief & het delen van zorg voor anderen in hun ontwerp. Hier kom ik later op terug.

openbare ruimte - een definitie

Er is niet één algemene definitie voor het begrip openbare ruimte; sommige refereren aan fysieke aspecten, zoals inrichting, maar ook aan sociale aspecten, zoals ontmoeting. Volgens de geldende opinie is de openbare ruimte in ieder geval een neutrale, open, vrij toegankelijke en conflictloze ruimte. “De stedelijke ruimte die vrij toegankelijk is en waar mensen ongeacht hun sociale achtergrond op vrijblijvende wijze met elkaar contacten kunnen leggen en onderhouden” (Nio, 2002).

Mijn onderzoek zal laten zien dat dit vaak niet klopt.

Ik neem een bredere definitie, die van Carr, als uitgangspunt omdat deze zowel het sociale, als het fysieke aspect van de openbare ruimte, ondersteunende voorzieningen en bezit meeneemt. Aspecten die heel belangrijk zijn als het gaat om het ont-

wrpen van een sociale verblijfplek voor vrouwen. Omdat daar juist het verschil in beleving en gedrag zit.

“We define public spaces as open, publicly accessible places where people go for group or individual activities. While public spaces can take many forms and may assume various names such as plazas, malls, and playgrounds, they all share common ingredients. Public spaces generally contain public amenities such as walkways, benches, and water; physical and visual elements, such as paving or lawn, and vegetation that support activities.

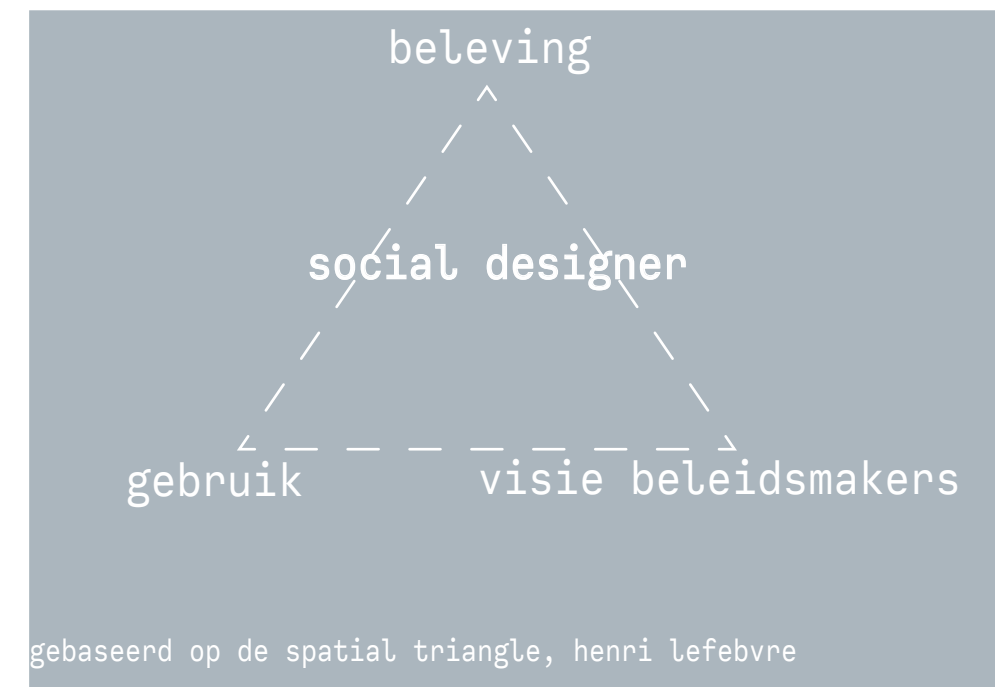
Whether planned or found, they are usually open and accessible to the public. Some are under public ownership and management, whereas others are privately owned but open to the public.”
(Carr et al., 1992)

Sociaal cement maakt mensen
pas écht gelukkig.

Toevallige ontmoetingsplekken,
verblijfsplekken met groen en
veilige stoepen waar kinderen
kunnen spelen, plekken waar
ouderen zich veilig voelen en
bewoners zichzelf kunnen zijn
kunnen worden ontworpen.

Jan Latten
hoogleraar Sociale Demografie, UvA

spatial triangle x social design

Met mijn onderzoek wil ik de echte ruimte/ het gebruik, de beleving van die ruimte door vrouwen en de visie van de beleidsmakers op die ruimte bij elkaar brengen. Deze driehoek van voorstellingen van ruimte is afgeleid van de theorie van de Franse socioloog Henri Lefebvre uit the Production of Space; normen, waarden en betekenissen van mensen beïnvloeden de beleving en het dagelijks leven, wat weer ruimte creëert - the production of space.

Minder abstract: mensen leven in een ruimte, bijvoorbeeld een stad, en door normen, waarden en belevenissen creëren zij een beeld van de stad, waardoor zij de stad op een bepaalde manier gebruiken. Daarnaast wordt de stad door planologen en andere professionals ingericht; dit bepaalt ook hoe mensen de stad beleven en gebruiken. De visie op de ruimte van professionals komt niet altijd overeen met de manier waarop bewoners de ruimte gebruiken of zouden willen gebruiken

Hoewel in onderzoek over sociale samenhang in buurten de meeste aandacht uitgaat naar sociale contacten, blijkt het belevingsaspect heel bepalend te zijn voor de leefbaarheid van de

buurt. Zo blijkt dat een sterke binding met de buurt de kans op het ervaren van overlast en onveiligheid verkleint en de kans om in de buurt te willen blijven wonen vergroot (Kleinmans & Bolt, 2010)

Gebruikers van de openbare ruimte gaan zich wel veilig voelen als zij veel sociaal kapitaal hebben, dus relaties met andere mensen in de buurt. Er ontstaan op deze manier meer een identiteit en een gemeenschap. Er komt een gevoel van 'erbij horen', 'er mogen zijn', een 'sense of belonging' (Boutellier, 2007, 28).

Als ik vanuit mijn rol als sociaal betrokken ontwerper de behoeften van vrouwen tastbaar wil maken bij de inrichting van de wijk/stad, moet ik gebruik en beleving goed in kaart brengen. En vervolgens een analyse en methode presenteren aan de beleidsmakers.

de opdrachtgever

“Bij het maken van de Omgevingsvisie voor Amsterdam 2050 onderzoeken we expliciet het vrouwelijke perspectief op stad en stedelijke ontwikkeling. Dit betekent dat we vanuit een vrouwelijke blik zullen kijken naar zaken als veiligheid en toegankelijkheid.

We nodigen hiervoor een divers netwerk van Amsterdamse vrouwen uit verschillende stadsdelen uit om mee te denken. Een groep die niet als vanzelfsprekend betrokken wordt bij plan- en visievorming. Hiermee versterken we de zeggingskracht van de Omgevingsvisie.”

Rechten, Ruimte en Representatie -
Nota gendergelijkheid 2019 - 2022,
Gemeente Amsterdam

Mijn opdrachtgever is Marthe Singelenberg, zij leidt Women Make the City, een initiatief van oa. wethouder Marieke van Doorninck van de Gemeente Amsterdam. Met Women Make the City wil de gemeente de behoeften van vrouwen in hun eigen stad en de ontwikkeling van die stad meenemen in de Omgevingsvisie 2050. Op dit moment worden die behoeften in kaart gebracht door workshop sessies in de ontwikkelwijken te houden.

Mijn bijdrage is dat ik heel concrete en praktische ontwerpuitgangspunten zal presenteren voor een afgebakende wijk, getoetst met de vrouwelijke bewoners. Hopelijk kunnen deze toegepaste uitgangspunten en de toolkit deels worden opgenomen in de Omgevingsvisie.

97 procent van ons
gaat tevreden
door het leven én
de buurt!

geef vrouwen invloed op hun woonomgeving

Er is een blinde vlek in het ontwerp van onze publieke ruimte. Sowieso wordt er al weinig ontworpen vanuit een sociaal/ruimtelijke gedachte, maar door de ogen van vrouwen kijkt men in Nederland zelden naar de leef- en woonomgeving.

Terwijl: “Een eigen plek in de buurt maakt kwetsbare mensen trots, biedt hen weer een sociaal netwerk en geeft ruimte om actief te worden. Wanneer gaan we de kracht van sociale ontmoetingsplekken in de buurt weer waarderen als cruciale noodzaak voor een gezonde samenleving?” zegt Gert Dijkstra van de Buurtcoöperatie Utrecht.

De VN formuleren het zo: “Community infrastructure and social spaces reduce women’s isolation and empower women and girls to participate”.

Daarnaast is volgens het SCP de woonomgeving is belangrijker dan de woning zelf als het gaat om de

tevredenheid met het leven. Van de buurtbewoners die een sterke mate van sociale cohesie ervaren is 97 procent tevreden met hun leven. Bij mensen die lage sociale cohesie ervaren in hun buurt is dit 69 procent.

Als je dan beseft dat volgens onderzoek van de Telegraaf 44% van de Nederlandse vrouwen zich onveilig voelt in het openbaar, dan is het duidelijk dat er ruimte voor verbetering is. Ik wil kijken of ik ‘vrouwelijk sociaal cement’ kan ontwerpen. Een sociaal weefsel dat verblijfplekken en cohesie samenbrengt.

welke middelen? participatief en multidisciplinair

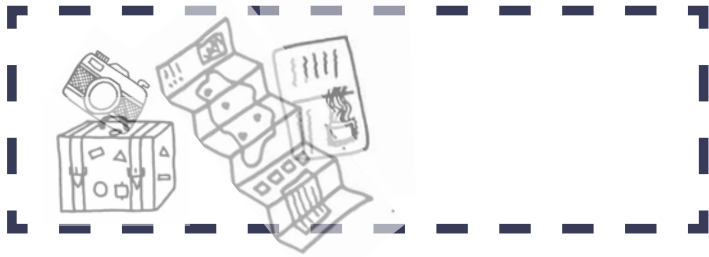
Hoe maak ik als ontwerper de behoeften van vrouwen tastbaar bij de inrichting van de publieke ruimte? Door de context en de beleving in zoveel mogelijk nuances in kaart brengen. Hiervoor zet ik bestaande onderzoeksmiddelen in en pas ze aan waar nodig om gelaagdheid te krijgen in onderzoek en ontwerp.

Ook heb ik gekeken naar ontwerpers met vrouwelijke blik in binnen- en buitenland om te kijken hoe zij het aanpakken en van hen te leren - zie de volgende bladzijde.

Mijn aanpak is participatief: waar mogelijk probeer ik input te krijgen van de doelgroep qua behoeften, ontwerpuitgangspunten en -keuzes. En ook multidisciplinair: de methodes die ik kies om het probleem te belichten raken aan gedragswetenschap, (landschaps)architectuur, kunst, stedenbouw, feminisme, kennis uit de buurt...

Ik koos voor de volgende tools die ik in een handboek (toolkit) zal vastleggen:

- * desk research
onderzoek de context, historie, referenties
- * exploratieve wandelingen / safari
safari met de doelgroep als gids, gesprekken
- * persoonlijke observatie/ schouw
(zintuiglijke) ervaring, gedrag in kaart brengen
- * fotografische mapping / schouw
in beeld context vastleggen
- * mental maps
doelgroep kaart laten maken van fijne/onprettige plekken en routes
- * day in the life
hoe ziet de dag eruit van een buurtbewoner? waar is zij, wat doet ze, met wie?
- * persona's
binnen de doelgroep persona's maken om concepten en ontwerp op te testen
- * speelse elementen
spelen met ontwerpelementen/ de openbare ruimte om nieuwe betekenis te geven

feministische
bureaus
&
hun
powertools

Col·lectiu
Punt 6,
barcelona

- participatief ontwerp
- multidisciplinaire praktijk
- (politieke) empowerment
- exploratieve wandelingen
- workshops
- handboeken

white
arktiteker,
stockholm

- participatief ontwerp
- multidisciplinaire praktijk
- empowerment
- exploratieve wandelingen
- inzet kunstenaars
- workshops

laura alvarez
architecture,
amsterdam

- participatief ontwerp
- multidisciplinaire praktijk
- empowerment
- sociale projecten
- aanwezig in de community
- inzet kunstenaars
- workshops
- mental maps

- participatief ontwerp
- multidisciplinaire praktijk
- empowerment,
- sociale projecten
- technisch advies
- aanwezig in de community

matrix
feminist design
cooperation,
london

- grass-roots initiatief
- aanwezig in de community
- participatie
- handboeken

women's design
service,
london

- kleinschalig<->strategisch
- multidisciplinaire praktijk
- exploratieve wandelingen
- mental maps
- handboeken

muf
architecture art,
london

- participatief ontwerp
- empowerment
- exploratieve wandelingen
- handboeken
- inzet kunstenaars
- workshops
- mental maps

genre & ville,
paris

schouw: mijn methode

Ik heb tijdens de schouw mijn eigen methode gebruikt om mijn persoonlijke ervaring van de fysieke ruimte aan te toetsen.

Deze methode volgt 4 patronen die zijn gebaseerd op analyses en ontwerpen van:

- Architect Christopher Alexander - A Pattern Language: ontwerp de ruimte volgens patronen die de menselijke schaal en ontmoeting faciliteren
- Ontwerper / activist Jane Jacobs - vooral het "eyes on the street" principe: sociale controle en levendigheid zijn essentieel
- Socioloog Richard Sennett - Building & Dwelling- "poreuze" openbare ruimtes functioneren het best

- Architect Jan Gehl - Public Life - de mate waarin de kwaliteit van inrichting van de publieke ruimte hoog is heeft direct invloed op ons gedrag.

-...en Eva James x tienermeiden in Bussum (zie boven). Meiden hebben met mij de voorwaarden voor de perfecte locatie bepaald en tijdens een 1:1 test hebben ze hun eigen hangplek gebouwd. Daaruit kwam duidelijk naar voren dat de manier van zitten, de mate van beschutting en zicht op activiteiten en anderen de basis zijn voor een goed werkende, fijne plek voor meiden.

De bedoeling was ook om gedrag te observeren om het gebruik in kaart te brengen - dit heb ik vanwege het coronavirus anders opgelost door ernaar te vragen in gesprekken en in een latere enquête.

schouw checklist: patronen voor ontwerp ruimtelijke kwaliteiten sociale verblijfplek

levendig

Looproute/
Activiteit/
Mix functies/
Poreus

- plek aan de rand
open midden
- levendige plint
zuilengalerij

schaal

Menselijke schaal

- hierarchie
- niet afgezonderd
goed zicht
- beschermt
- groen

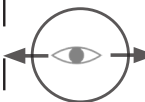

invulling

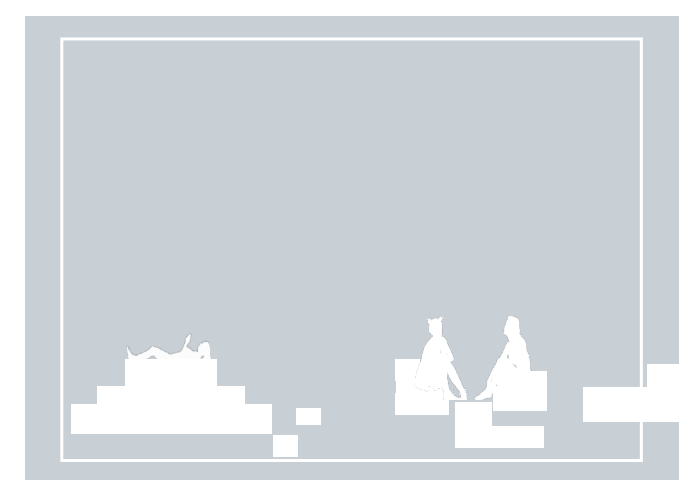
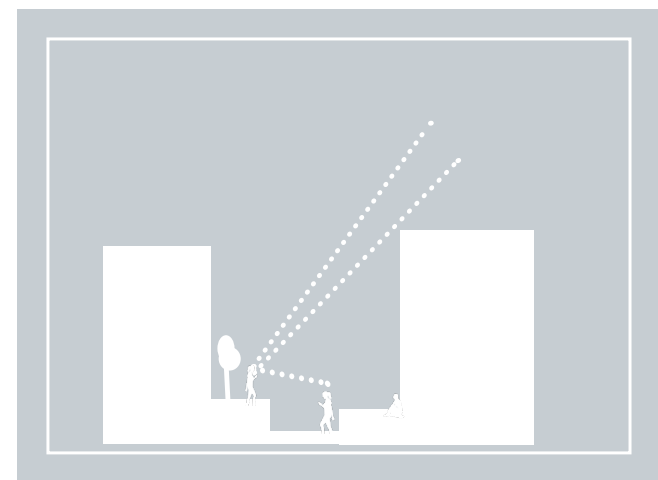
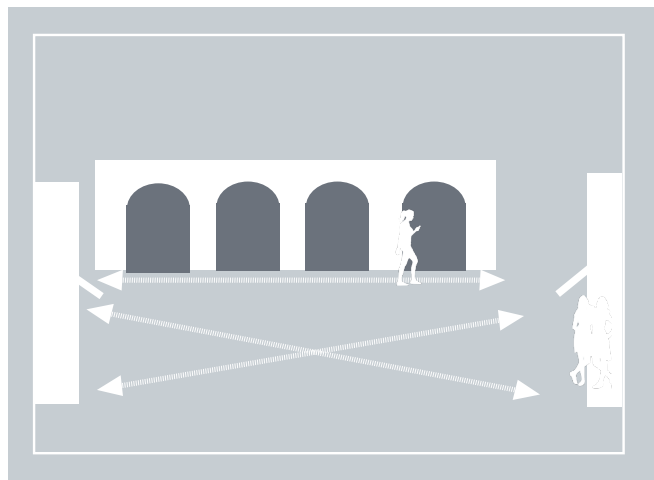
Focuspunt/
Identiteit /
Voorzieningen

- licht
- netjes
- vul niet alles in
- comfortabel
- kleurrijk

zitplek

Zitmogelijkheden
Mix vast/flexibel

- diepte: voeten ↑
hoogte
- elkaar aankijken
zichtlijnen
-

4. de plek: indische buurt oost

waarom de Indische buurt?

De Indische buurt in Amsterdam Oost kent een zeer diverse samenstelling qua bevolking. De buurt ligt heel centraal, zeker nu de stad naar het Oosten toe steeds verder uitbreidt, met IJburg en de Sluisbuurt.

Voor mijn onderzoek is de buurt interessant om redenen op het sociale en fysiek/ruimtelijk vlak:

- er wonen veel bovengemiddeld kwetsbare vrouwen. Mensen voor wie de openbare ruimte vaak één van de weinige plekken is waar ze 'gratis' kunnen verblijven of even aan huis kunnen ontsnappen.

- de Indische buurt kent veel uitdagingen en tegenstellingen in de openbare ruimte; het oostelijke deel van de wijk staat permanent onder cameratoezicht - het gevoel van onveiligheid is daar dan ook relatief groot. Het westelijk deel is aardig gentrified, "de nieuwe Pijp", met veel horeca en toerisme.

- de sociale cohesie, het thuisgevoel in de buurt ligt aanzienlijk lager dan in andere stadsdelen in Amsterdam, zeker in het oostelijk deel

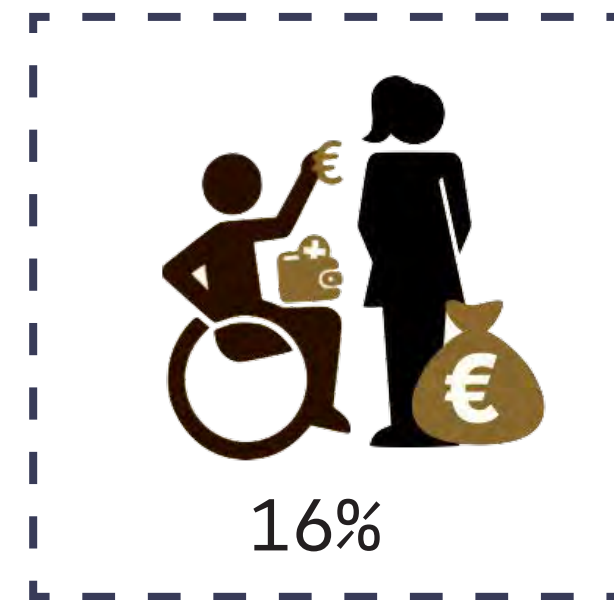
- het aantal sociale huurwoningen ligt hoog: grote gezinnen wonen op kleine oppervlakte met weinig privé-buitenruimte. De straten, pleinen en parken zijn van groot belang voor gezinnen.

- het ontwerp van de openbare ruimte biedt kansen in een historische context: hoe is deze ooit ontworpen, hoe werd en wordt deze gebruikt?

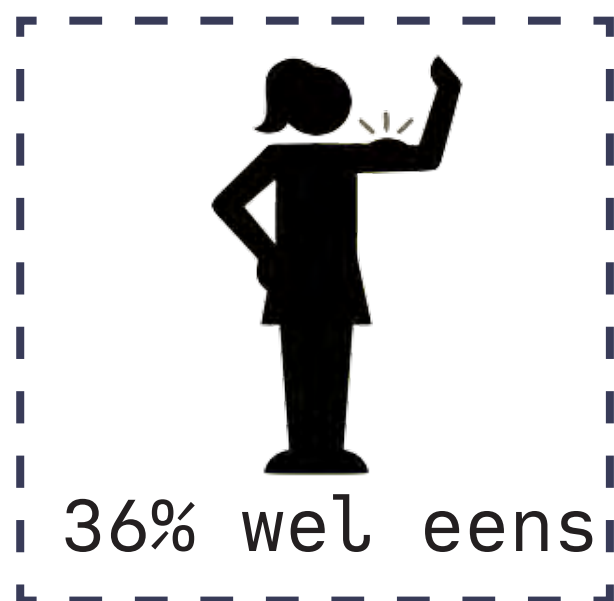
weinig sociale cohesie

meest kwetsbaar:
laag inkomen/
opleidingsniveau/
geen werk/ongezond

onveilig gevoel
in eigen buurt

De geschiedenis van de openbare ruimte

Het is relevant voor mijn onderzoek om te kijken naar het oorspronkelijke ontwerp van de openbare ruimte in de de Indische buurt. Sinds de aanleg van de wijk tussen 1895 en 1940 heeft er veel stads- en stedelijke vernieuwing plaatsgevonden in de buurt. Waar de originele wijk is ontworpen als een keurige middenklasse wijk met veel groen en leefbare buitenruimte (“geen gestapelde mensenpakhuizen”, volgens SDAP wethouder Monne de Miranda), verschuift die visie langzaam naar een negatieve benadering.

Vanaf de jaren 70 wordt er veel gesloopt en functioneel opgebouwd, waarbij de openbare ruimte alleen voor efficiënte verplaatsingen wordt getekend, niet voor verpozen en verblijven, dat veroorzaakt

overlast in de ogen van de toenmalige stedenbouwers. Dit leidt ook al snel tot spanningen als de oorspronkelijke bewonders wegtrekken en er veel nieuwe immigranten zich vestigen, die op een andere manier gebruik maken van de straten en pleinen.

Met het stedelijke vernieuwingsbeleid sinds de eeuwwisseling wordt de openbare ruimte bekeken als integraal onderdeel van de buurt als deze qua fysieke, economische en sociale aspecten op de schop gaat. Nu zie je participatieve trajecten ontstaan en krijgt de buurt een lift, zeker het oorspronkelijke 19e eeuwse deel.

Een aantal pleinen wordt rigoureuus opgeknapt zoals het Javaplein en Makassarplein. Maar vooral aan het Zuidoostelijke deel van de buurt gaat de vernieuwingsimpuls voorbij.

Dit biedt goed vergelijkingsmateriaal.

data/ruimtelijk tijdlijn aanleg x openbare ruimte

bouw oude IB

bouwnieuwe IB

stadsvernieuwing

stedelijke vernieuwing

2e vernieuwing

1895

1920

1940

1970

2001

2008

groen/leefbaar
(Timorplein)

verzuiling op
de pleintjes,
plantsoenen

“negatieve”
benadering;
verkeer boven
verblijven

fysiek/sociaal/
economische
aanpak

data/ruimtelijk gentrified vs.achterstallig

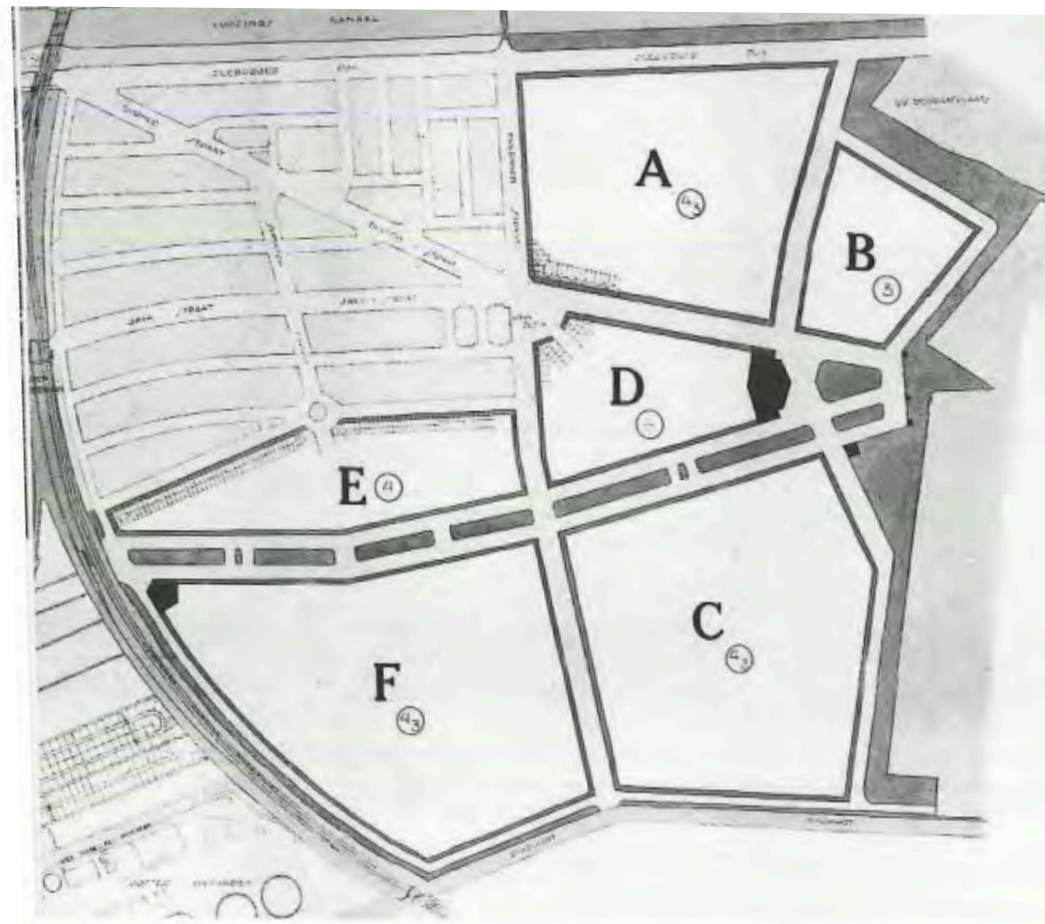
De meeste activiteit, routes en de grootste hoeveelheid koopwoningen en opgeknapte openbare ruimte bevindt zich in het oudste deel van de Indische buurt, in het Noordwesten. Het deel van de buurt waar ik mij op richt ligt uit de loop en kent een harde begrenzing door spoor, vaart en het park.

Op de historische kaart hieronder zie je goed het oude deel met straten die in mooie lichte bochten lopen en het nieuwere deel dat door speculanten slecht was gebouwd en voor het grootste deel functioneel, met goedkope bouwmaterialen opnieuw is opgebouwd. De appartementen in het Zuidoostelijk deel zijn vrij ruim, maar de gezinnen zijn groot.

Relatief veel nieuwkomers uit niet-Westerse landen vinden er een thuis. Ook is er veel verborgen armoede en staat de wijk op de kaart met speciale jongerenprogramma's van jeugdwerk omdat er veel schooluitval en criminaliteit is, ook specifiek voor tienermeiden.

Het grootste plein in de buurt, vroeger statig en kloppend hart, staat nu permanent onder camera-toezicht en is deels aan het verloederen.

Kortom, er lijkt een groot contrast tussen Noordwest (bruine deel) en Zuid/Oost.

data/ruimtelijk:
stedenbouwkundige lagen

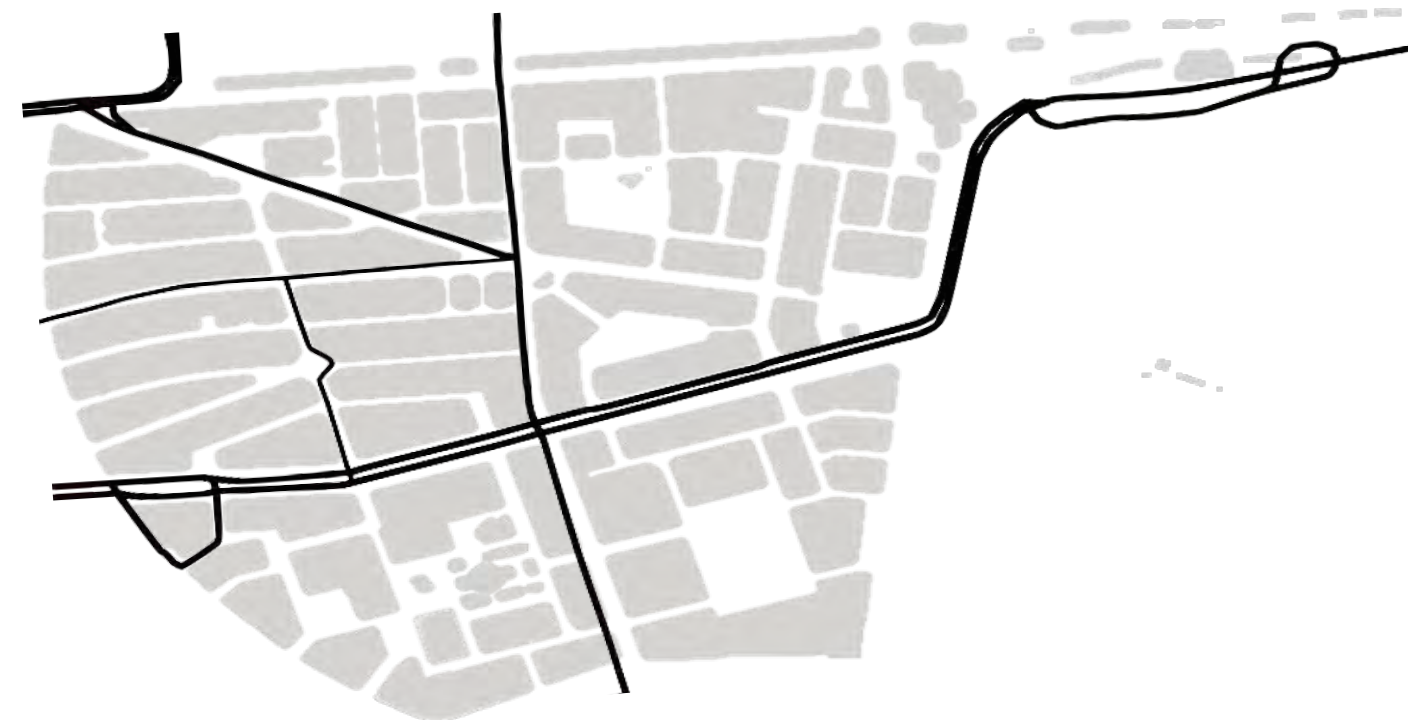
sociale woningbouw +

groene, open ruimte - /+

48 sociaal / cultureel netwerk +

hoofdroutes -

conclusie data/ ruimtelijk & sociaal

Wat vertellen de data ons?

Qua **sociale cohesie** is er een groot verschil tussen het westen van de buurt en het oosten.

Er zijn in de Indische buurt veel sociale instanties en bottom-up initiatieven voor/door vrouwen. Veel van die “officiële” instanties en buurthuizen bevinden zich in het Westelijk deel. Zo ook een groot deel van de zichtbare buurtinitiatieven. In het Oostelijk deel opereren veel organisaties off the grid, zoals de Dappere Dames met wie ik contact heb.

Voor sommige mensen gaat volgens de cijfers de gentrification ten koste van het buurtgevoel, het sociale contact. En, heel belangrijk, het gevoel van onveiligheid is groter in het Oostelijk deel. In het deel waar de inkomens lager zijn, de meest kwetsbare gezinnen wonen is de kwaliteit van de openbare ruimte het slechtst. Veel vrouwen zijn moeilijk te bereiken en vallen van de hulpradar.

sociale openbare ruimte

Ook hier is een groot verschil tussen West/Oost.

Tijdens de stadsvernieuwing en later de stedeli-

jke vernieuwing heeft de buurt rond de Javastraat veel gewonnen – de oude panden zijn gerenoveerd, de pleinen zijn aangepakt, de winkelstraten gestimuleerd met speciale programma’s voor hippe ijssalons en bars.

De IB oost daarentegen is veel verloren van historische context. Waar vroeger prachtige avenues (de Insulindeweg was de Apollolaan van Oost) en zorgvuldig ontworpen pleintjes waren met sociale functie zien we nu verromelde straten, racebanen met donkere portiekflats en stenige pleinen die het gevoel van onveiligheid vergroten. Dit deel van de buurt heeft scherpe randen, de buurtgrenzen vormen een barrière. Waar het Flevopark heel populair groen is overdag vormen de toegangswegen en de randen, zoals de Kramatweg, een groen scherm van ontoegankelijkheid. Ook is het Oostelijk deel qua hoofdroutes/OV bereikbaarheid onderbedeeld.

De verschillen zijn dus groot, ruimtelijk en sociaal. Van de student die het leven viert in de hippe Javastraat tot de Marokkaanse moeder die moeite heeft de eindjes aan elkaar te knopen, de data laten zien dat ze baat hebben bij een openbare ruimte die hun behoeften reflecteert.

5. praktijk/schouw sociale verblijfsplekken

Naast alle desk research is een essentieel onderdeel van mijn onderzoek de beleving van de openbare ruimte.

Ik ben dan ook mijn eigen ervaringen gaan vastleggen op 5 plekken in de buurt.

Tijdens deze persoonlijke schouw heb ik de pleinen bestudeerd aan de hand van Patronen voor Ontwerp / Ruimtelijke kwaliteiten van een sociale verblijfsplek.

Een checklist die ik heb opgesteld aan de hand van best practices van oa. Jane Jacobs, Christopher Alexander, Jan Gehl en een eerder onderzoek van mij waar ik met tienermeiden hun ideale hangplek heb vormgegeven.

De plekken zijn dus getoetst aan de ontwerppatronen aan de hand van mijn persoonlijke bevindingen gedurende meerdere wandelingen; later zullen we kijken hoe vrouwen uit de buurt deze plekken waarderen en of dat overeen komt.

data/praktijk

sociale verblijfplekken

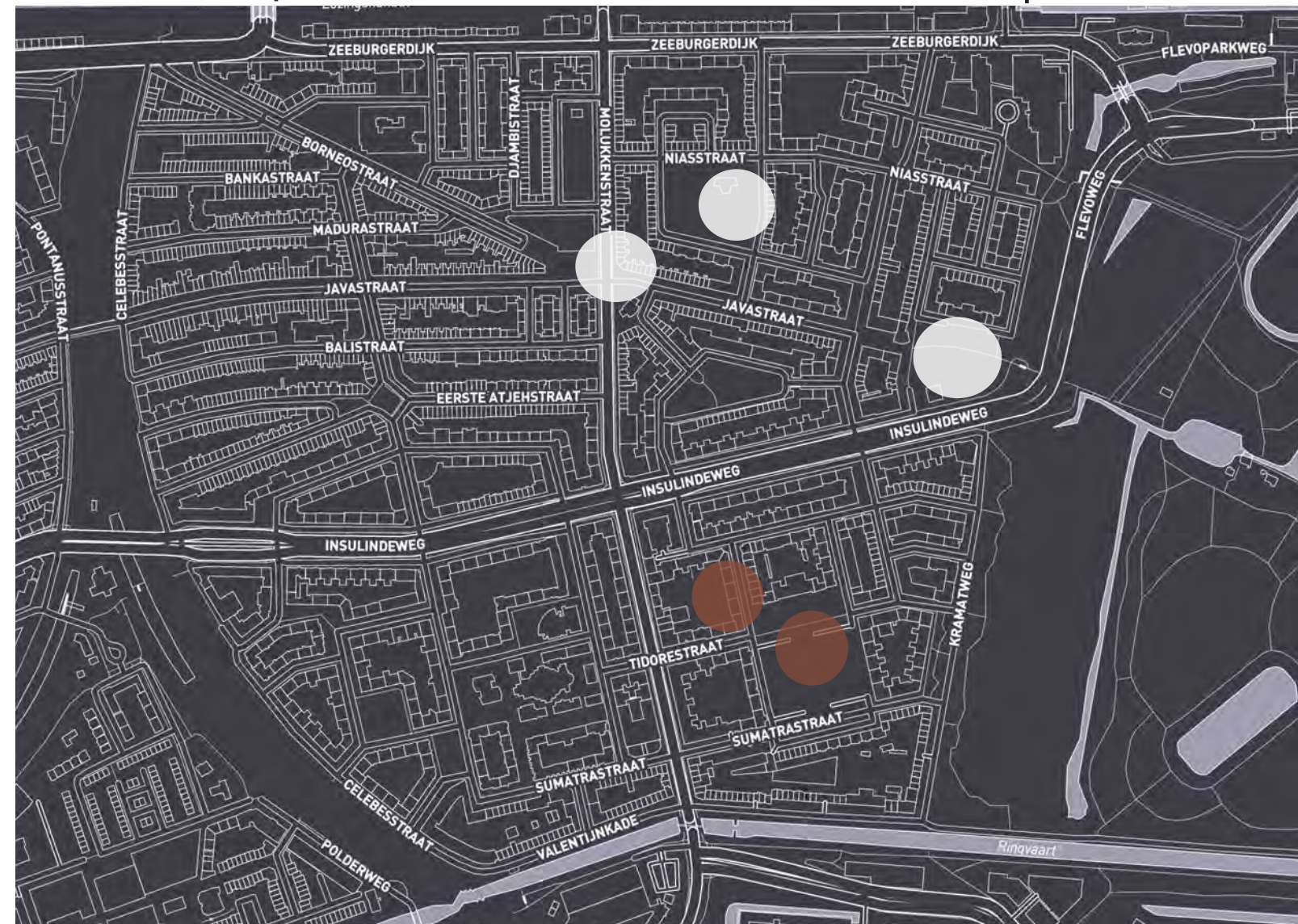
De witte stippen zijn de pleinen die opgeknapt zijn de laatste jaren. De oranje stippen staan voor het grootste plein in de wijk en een omsloten speeltuin met buurthuis die veel bezocht wordt door vrouwen in de buurt.

Van de 5 locaties ga ik uiteindelijk verder met ontwerpen voor het Sumatraplantsoen. Die beleving zie je op de volgende pagina. Daarna volgt nogmaals de checklist voor de schouw, en mijn score van de 5 verblijfplekken.

Makassarplein
buurthuis Archipel

Javaplein

Javaplantsoen

Batavia
Dappere Dames

Sumatraplantsoen

sumatraplantsoen & batavia

persoonlijke observaties

groot buurtplein / toe aan renovatie / parkeerplein
 geen doorgaande route / speeltuin nieuw

schouw checklist: patronen voor ontwerp ruimtelijke kwaliteiten sociale verblijfplek

levendig

Looproute/
Activiteit/
Mix functies/
Poreus

- plek aan de rand
open midden
- levendige plint
zuilengalerij

schaal

Menselijke schaal

- hierarchie
- niet afgezonderd
goed zicht
- beschermt
- groen

invulling

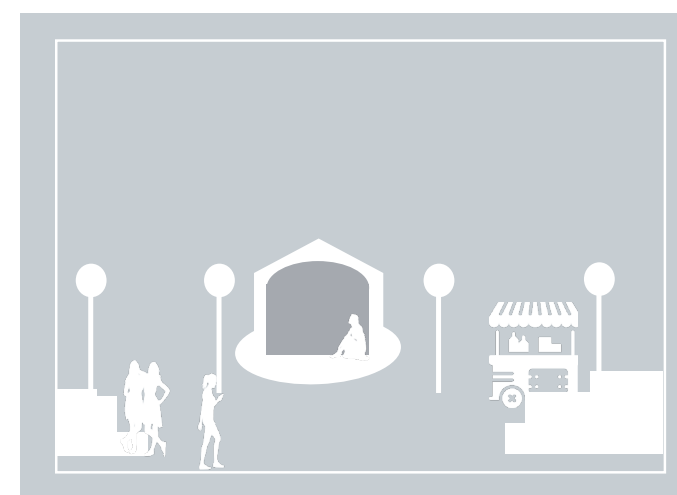
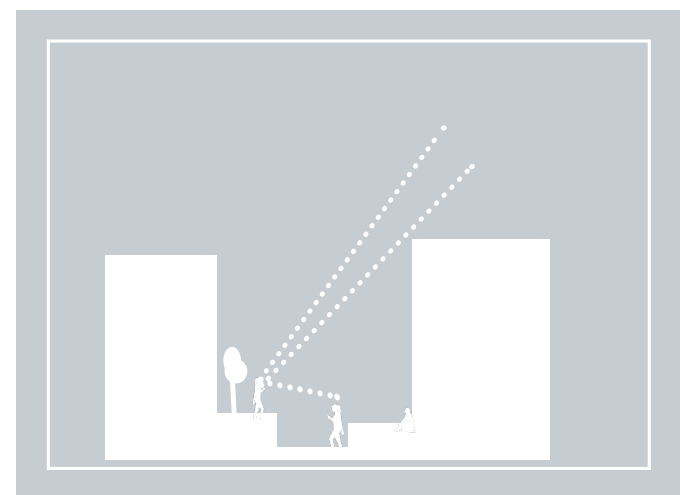
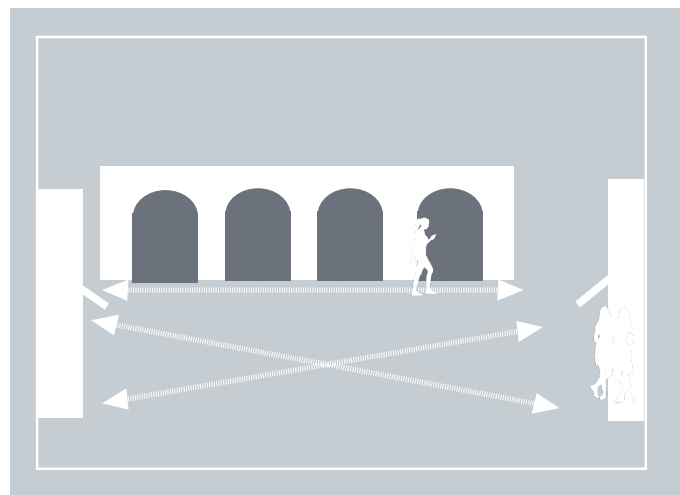
Focuspunt/
Identiteit/
Voorzieningen

- licht
- netjes
- vul niet alles in
- comfortabel
- kleurrijk

zitplek

Zitmogelijkheden
Mix vast/flexibel

- diepte: voeten ↑
hoogte
- elkaar aankijken
zichtlijnen
-

plek x patronen

Sumatraplantsoen

Javaplein

Makassarplein

Javaplantsoen

levendig

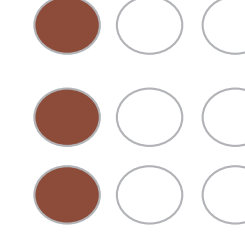
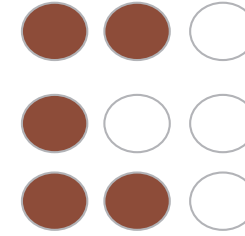
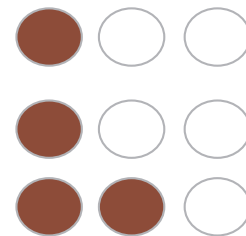
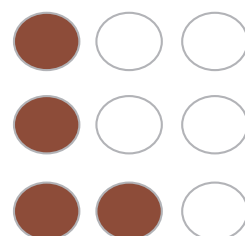
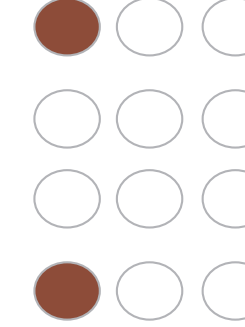
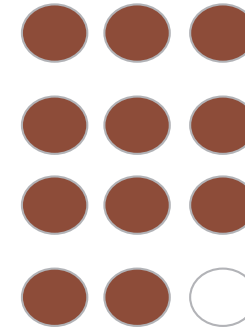
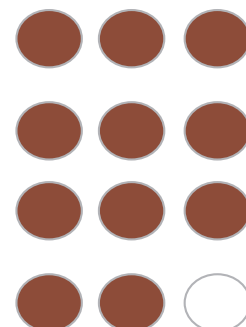
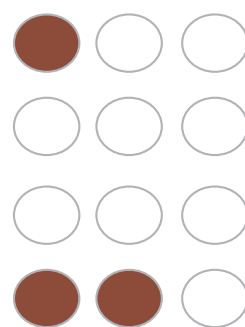
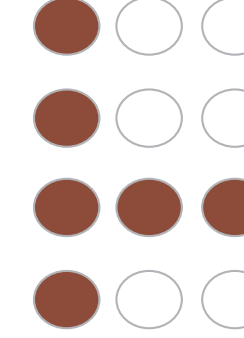
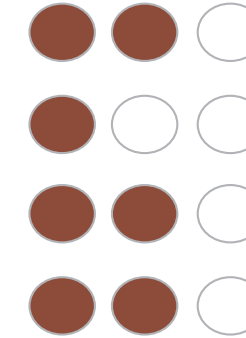
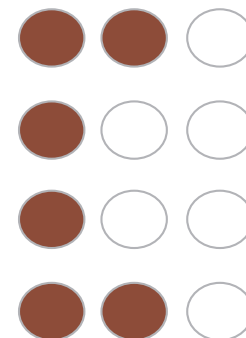
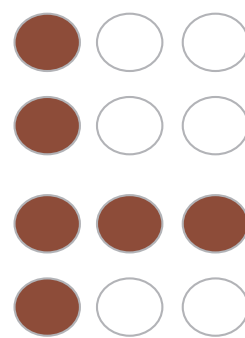
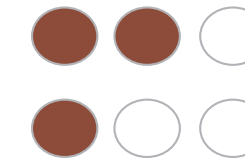
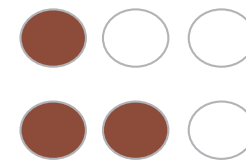
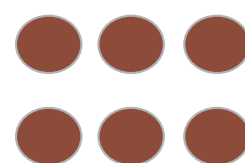
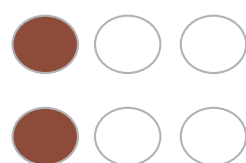
schaal

invulling

zitplek

conclusie: schouw

De voornaamste conclusies uit mijn persoonlijke observaties die ik heb gescord volgens de patronen methode zijn de volgende:

Algemeen

De openbare ruimte in de IB is erg stenig. Het Makassarplein heeft groen maar slecht onderhouden en heel onoverzichtelijk.

Er zijn erg weinig fijne zitplekken (waar je niet hoeft te consumeren), zeker die geschikt zijn om langer op te zitten, ook op de opgeknapte pleinen. Geen overdekte plek om te chillen, voor jongens en meiden – beschutting vind je bijna nergens.

De spelmogelijkheden: voetbal – en basketbalvelden zijn dominant.

De plekken nodigen niet uit om zonder doel heen te

gaan, om lekker te hangen en te genieten van het buiten zijn.

De straten langs het spoor en het park zijn niet goed verlicht, het groen is te wild en biedt slecht zicht.

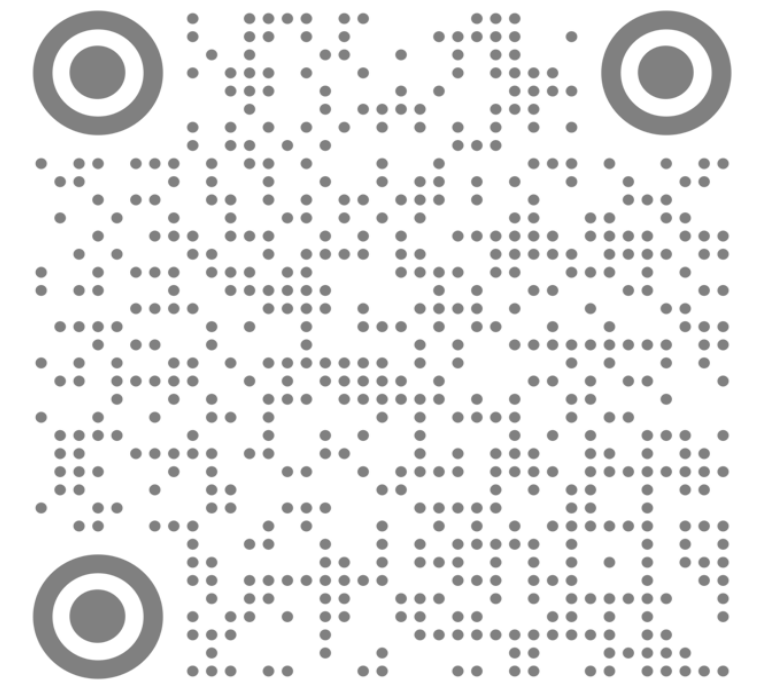
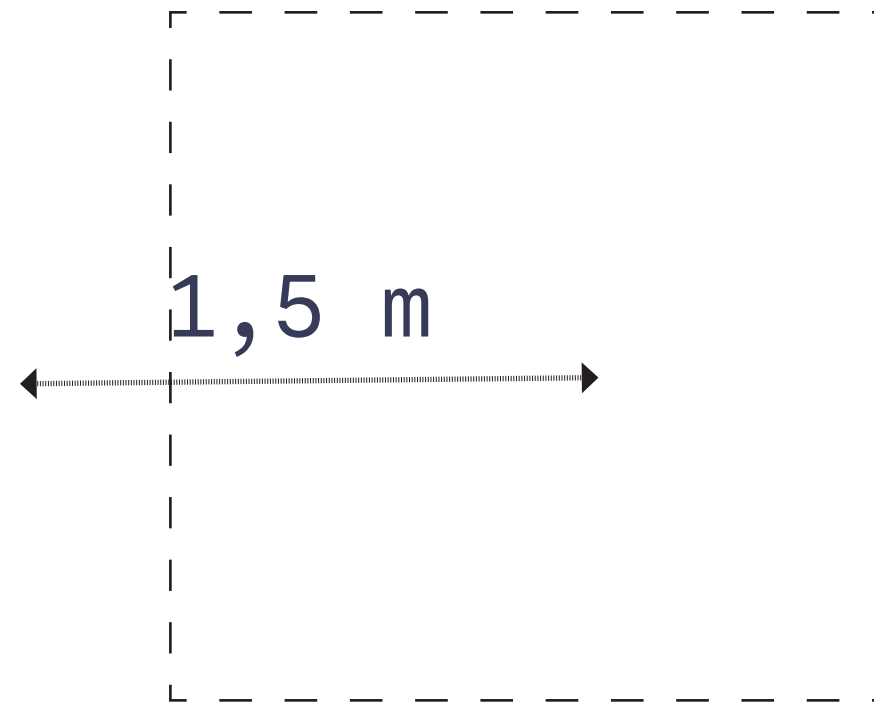
Het Javaplein en Makassarplein zijn qua invulling heel volledig. De levendigheid is nergens groot, alleen op het Javaplein. De overige pleinen komen armoedig over.

Zoals een buurbewoner en beheerder van een speeltuin aangaf:

“ Ze knappen alleen maar op wat in het zicht ligt, ons wordt niets gevraagd.”

De conclusies uit de schouw komen straks terug in de grote matrix onder de kop “ik zie hier”.

6. praktijk/ social distancing safari

data/praktijk

social distancing safari

eten & drinken met wie
iedereen welkom
open plekken
rustige plek om af te spreken
groen
schoon
zicht
stoelen
fontein
ontspanning
zichtbaar
rust
bbq plek
schaduwplek
sfeermakers
picknicktafels
bankjes
meidenplek
kleine parkjes
veilige speelplek
mensenmix
voor senioren, niet te druk
mooie archi-beestuur
bouw 1910

Fijne plekken in de Indische Buurt

Hoi! Ik doe onderzoek naar hoe bewoners de openbare ruimte in de Indische buurt ervaren en heb al veel mensen op straat gesproken. Helaas is dat nu heel lastig en niet zo veilig - wil jij mij online verder helpen?

Heb je een paar minuten om deze vragen te beantwoorden? Ik gebruik je input voor mijn afstuderen - advies aan de gemeente en ontwerp van een buurt waar je je thuisvoelt. Je antwoorden blijven anoniem. Dankjewel! groet, Eva

Na de persoonlijke schouw heb ik een diepere laag onderzocht: de waardering van de openbare ruimte en de beweegredenen van mensen om er te verblijven. Vanwege corona was het lastig om persoonlijke diepte-interviews te houden. Daarom ben ik de straat opgegaan met een QR code en link naar een online enquête en heb ik mensen direct gevraagd deze te openen op hun telefoon. Ook heb ik deze verspreid via stakeholders en op social media.

Uitendelijk hebben zo'n 60 mensen gereageerd, een mix van man/vrouw, tiener tot senior.

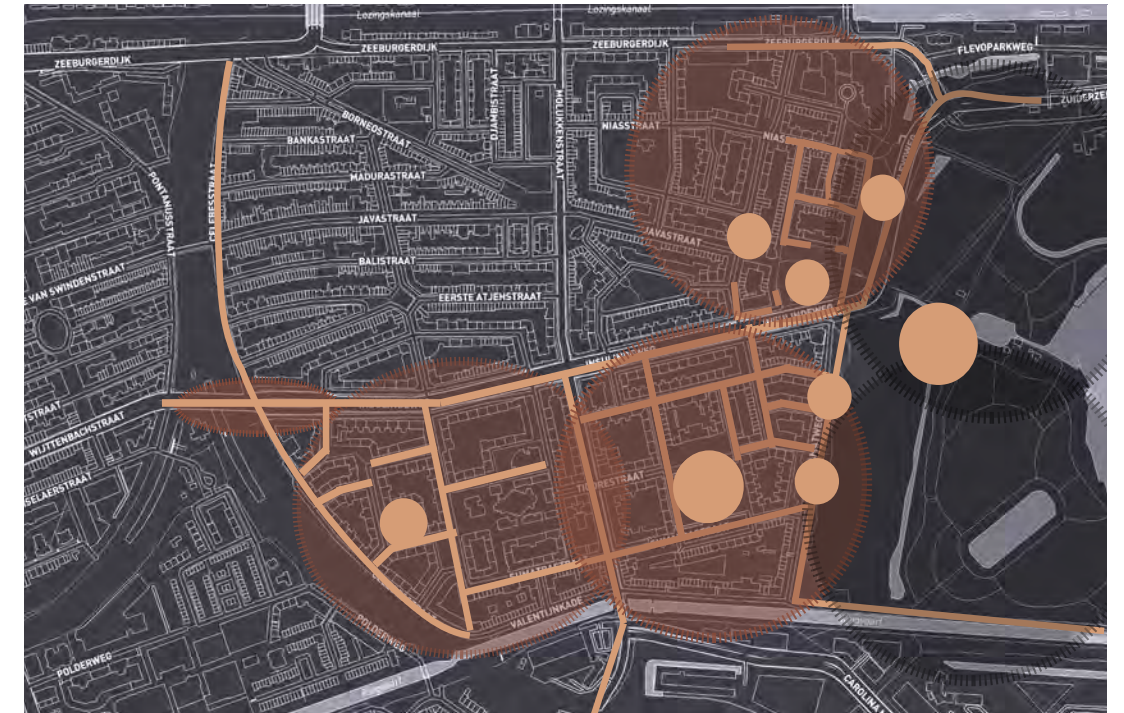
De vragen van de probe gaan over 2 sporen: de waardering van de openbare ruimte in de hele Indische Buurt - dus niet alleen Oost- en de voorzieningen en daarnaast het ideaal: wat zou je graag zien, kunnen doen, en hoe zou je je willen voelen.

Deze probe heb ik al eerder ingezet voor mijn Hangplek voor Tienermeiden project en afgestemd op de Indische buurt.

Voor de volledige enquête, zie bijlage. De uitkomsten vormen de basis voor de matrix.

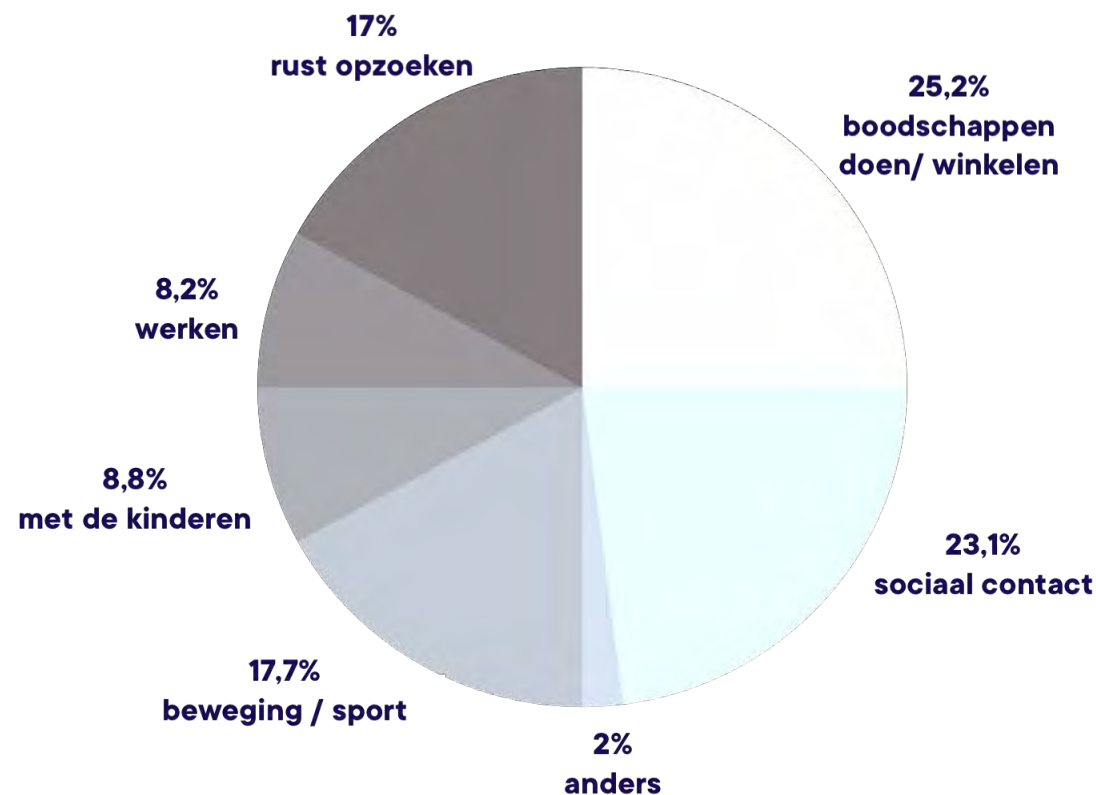
waarvoor ga je naar buiten /v

Vrouwen in de IB gaan voornamelijk naar buiten om boodschappen te doen en sociaal contact te hebben. De plekken waar ze dit het liefst doen liggen rond de Javastraat, de grote winkelstraat in het Noordwesten. Voor andere activiteiten is het Flevopark heel populair - overdag.

waar kom je liever niet? /v

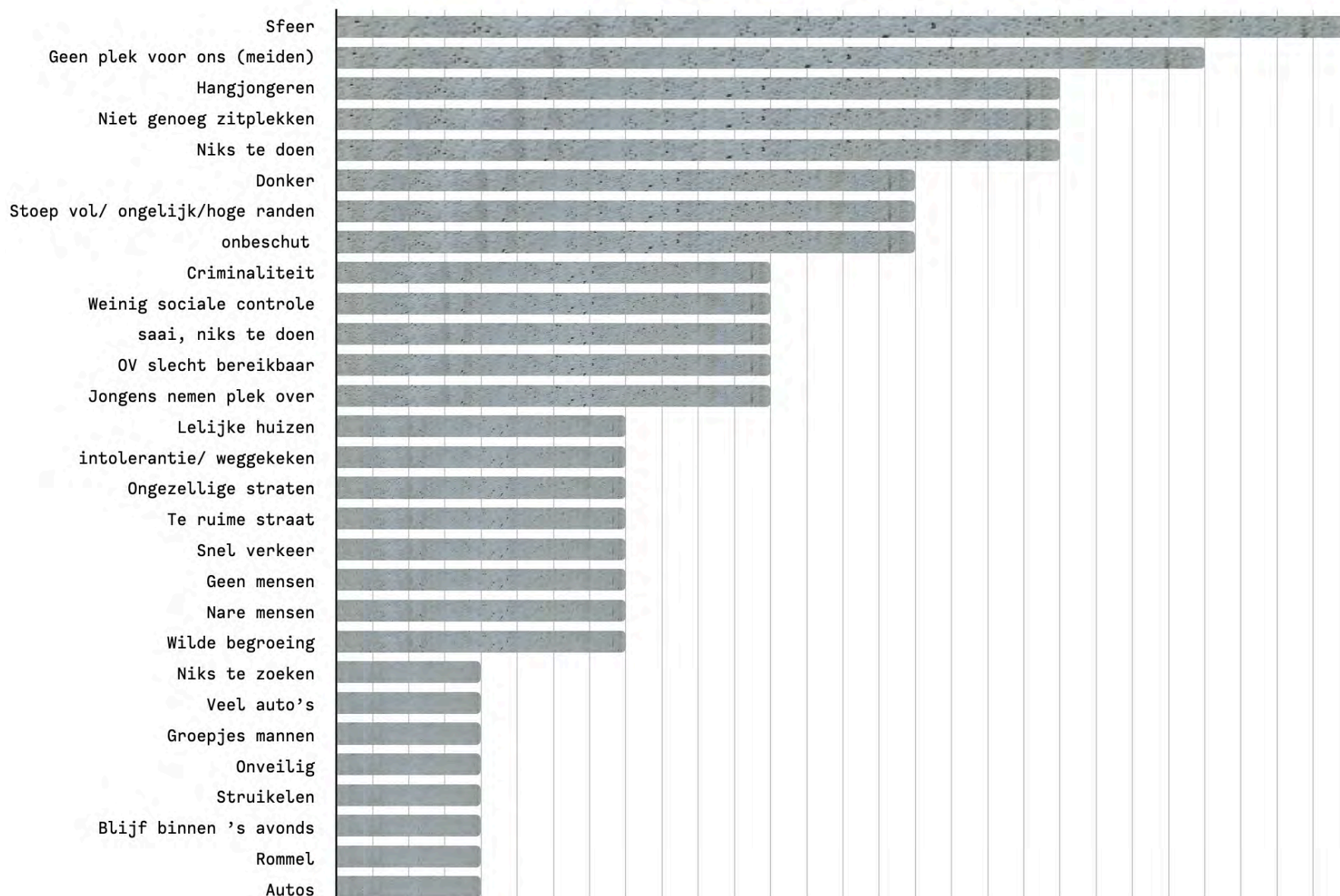
Waar vrouwen liever niet komen komt 1:1 overeen met de observaties uit de schouw en de gegevens over de buurt; het Sumatra - en Javaplantsoen scoren heel slecht. Het hele Oostelijke en Zuidelijke deel, het niet-gentrified gedeelte waar de sociale cohesie score en het gevoel van veiligheid laag zijn, komen telkens terug, bijna als no-go area soms.

Ook de randen van de buurt, langs het spoort en de kade, maar vooral ook langs het park, de Kramatweg, worden genoemd als plekken om te vermijden. Opvallend genoeg wordt de ingang van het Flevopark ook genoemd als niet fijn terwijl het park zelf als favoriete plek scoort- overdag. In het donker is het een plek om te vermijden. Het park is open 's avonds en 's nachts, maar heeft een status als natuurpark en is dus onverlicht.

Mannen voelen zich niet beperkt in de openbare ruimte. Het Sumatraplantsoen wordt soms genoemd vanwege de minder goede sfeer. Verder voelen mannen zich prima thuis in de openbare ruimte in de Indische buurt.

Niet fijne plekken in de Indische buurt

wat maakt een plek niet fijn? /v

De plekken die slecht scoren doen dit op twee vlakken: sociaal en ruimtelijk. Klachten gaan van te weinig plek om te zitten en problemen met mobiliteit tot sociale onveiligheid. Door straks het waarden-

systeem te gebruiken in de matrix kunnen we een term als "rotsfeer" beter duiden en de achterliggende waarden achterhalen.

wat heeft jouw ideale plek?

De ideale plek volgens mannen en vrouwen lijken op het eerste gezicht nogal te verschillen. Beiden zouden toch graag fijne beschutte plekken zien met groen, om af te spreken. Mannen willen sporten en relaxen. Vrouwen noemen vaak behoeften van anderen: kinderen, mensenmix, samenbrengen, meidenplek...

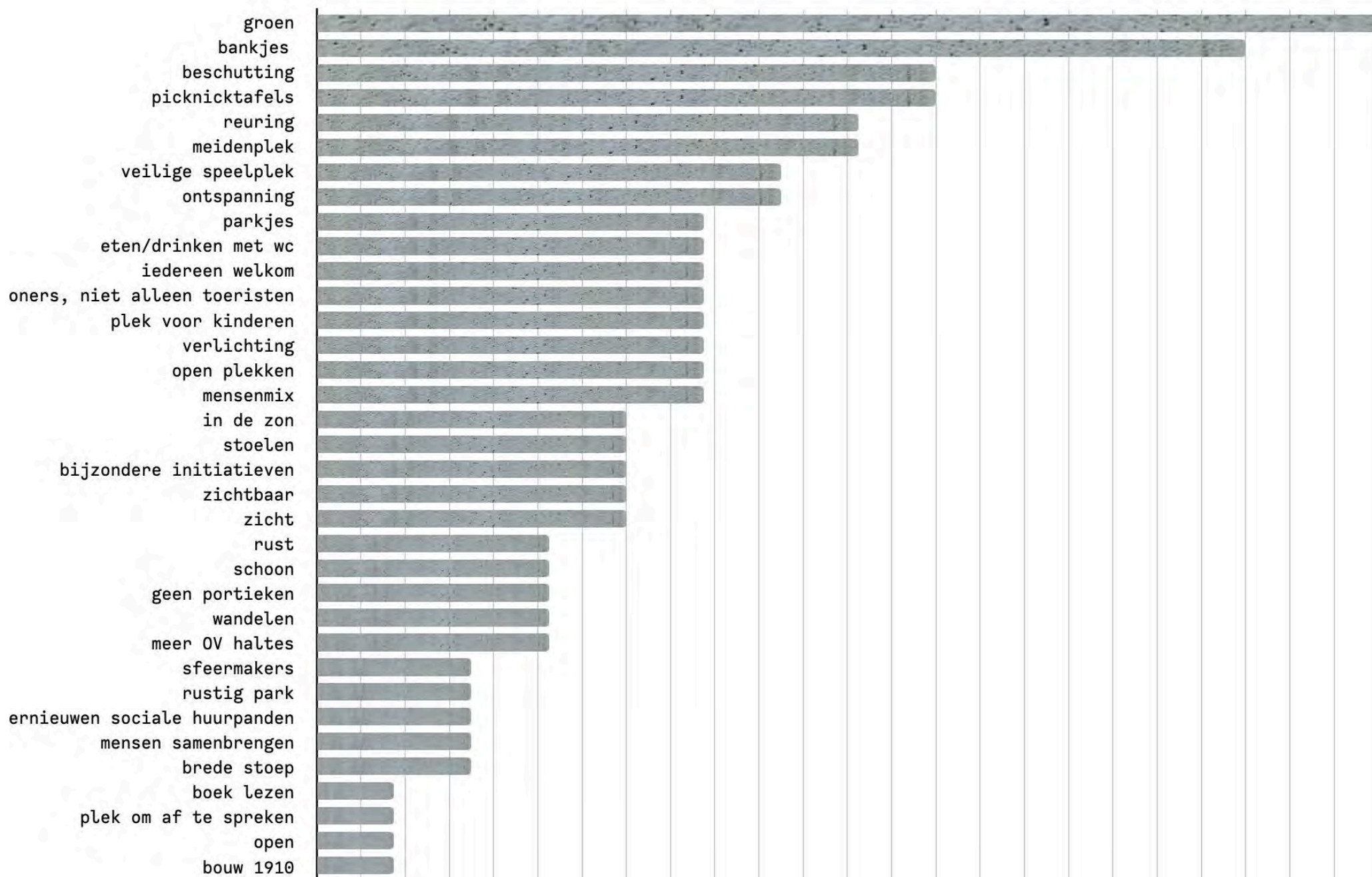
Maar hoe duid je heel verschillende behoeften, van bankjes tot gemoedelijk? Daar heb ik een systeem

voor gemaakt dat de gegevens over de fysieke ruimte uit de schouw (ik zie hier), de behoefte aan activiteiten en gedrag (ik kan hier) en het gevoel, de waarden van de plek (ik voel hier) samenbrengt.

Uit die grafiek is dan af te lezen wat het Programma van Eisen is waar een ontwerp oplossing voor moet komen.

ideale plek /v

Ideale plekken in de Indische buurt

ideale plek /m

I want a Just City where all people, but especially “the least not,” are included, have equitable and inclusive access to the opportunities and tools that allow them to be productive, to thrive, to excel and to advance through the ranks of social and economic mobility.

Toni L. Griffin - Just City Lab /
Harvard Graduate School of Design

7.data/de matrix

Mijn onderzoek voer ik uit op drie lagen:
Een schouw van de inrichting van de fysieke ruimte
- ik zie hier / ONTWERPPATRONEN VOOR PVE

Het bevragen van de gebruikers van de ruimte
- ik voel hier / (SOCIALE) WAARDEN VOOR PVE

Een observatie van mogelijkheden en gedrag in de ruimte - ik kan hier / PROGRAMMA VOOR PVE

Project for Public Spaces

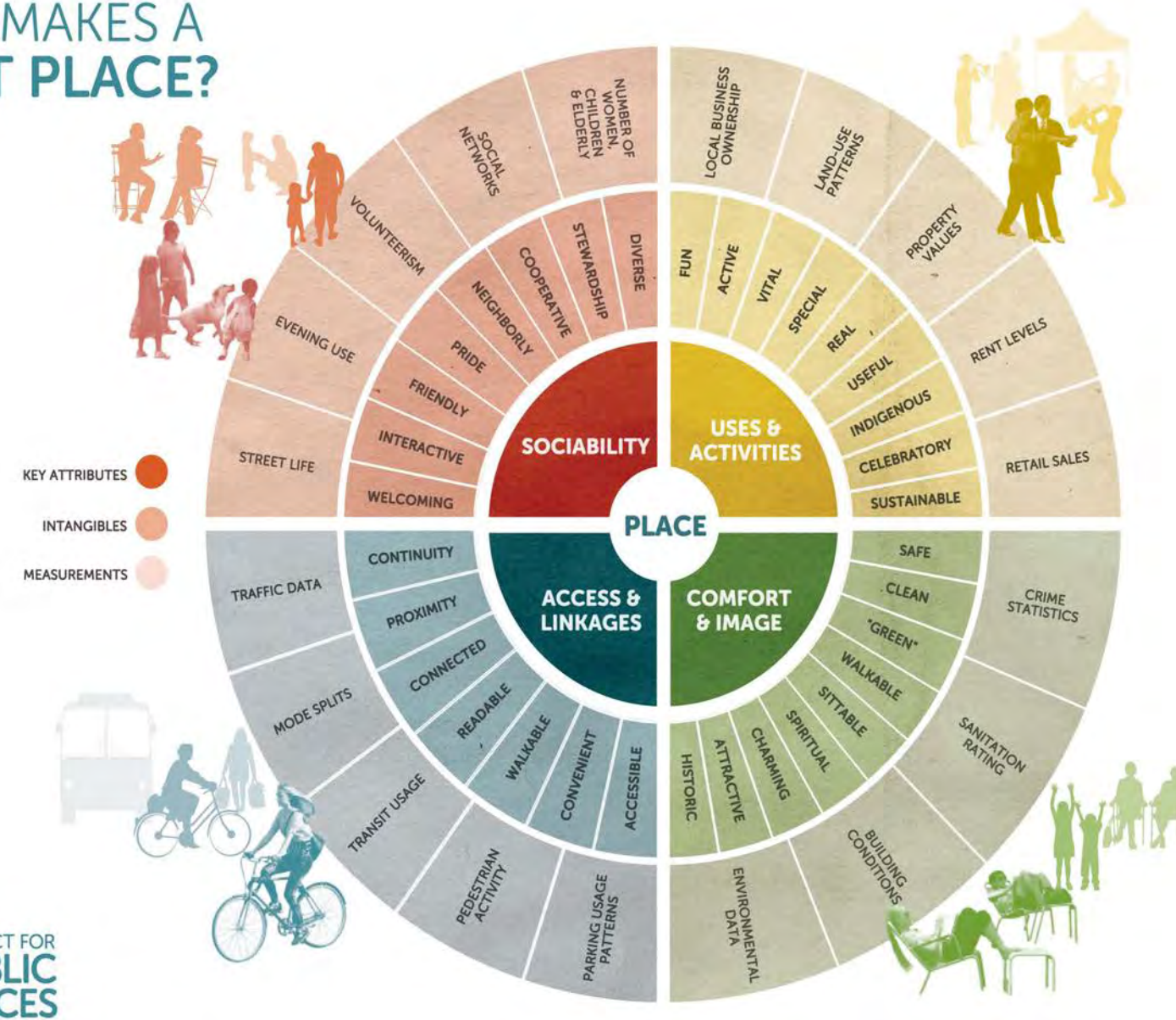
Wat zijn succesvolle publieke ruimten & sociale verblijfplekken? Het onderzoek is geïnspireerd door onderzoek van de Amerikaanse socioloog William H. Whyte en het Project for Public Spaces (PPS).

Op basis van honderden onderzoeken over de hele wereld kwam het PPS tot vier kernkwaliteiten die een openbare ruimte succesvol maken:

1. Gebruik (voorzieningen, activiteiten)
2. Toegankelijkheid (infrastructuur, obstakels)
3. Comfort (schoon, heel & veilig, imago)
4. Sociabiliteit (ontmoetingen)

In het onderzoek heb ik verblijfplekken in de Indische Buurt Oost langs de lat van deze vier kwaliteiten gelegd.

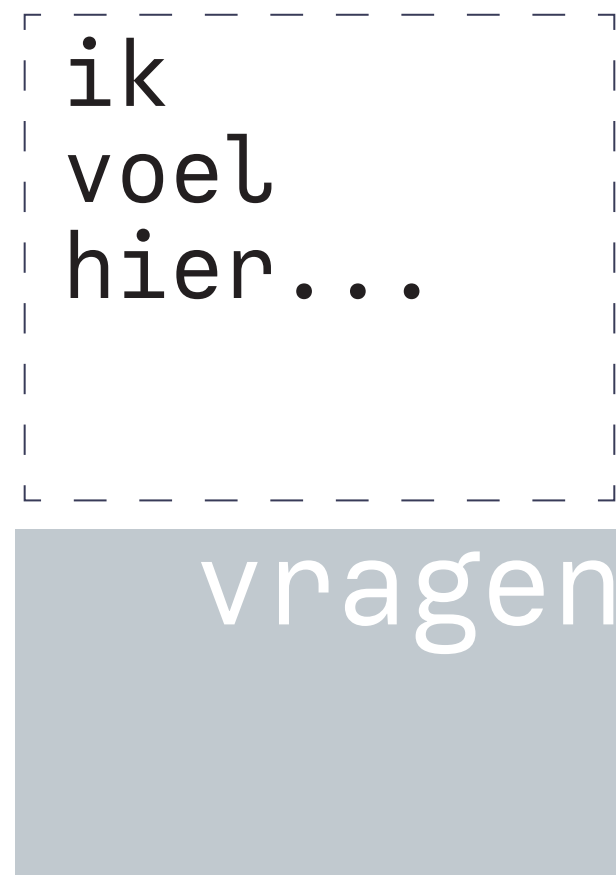
WHAT MAKES A GREAT PLACE?

data/ de matrix

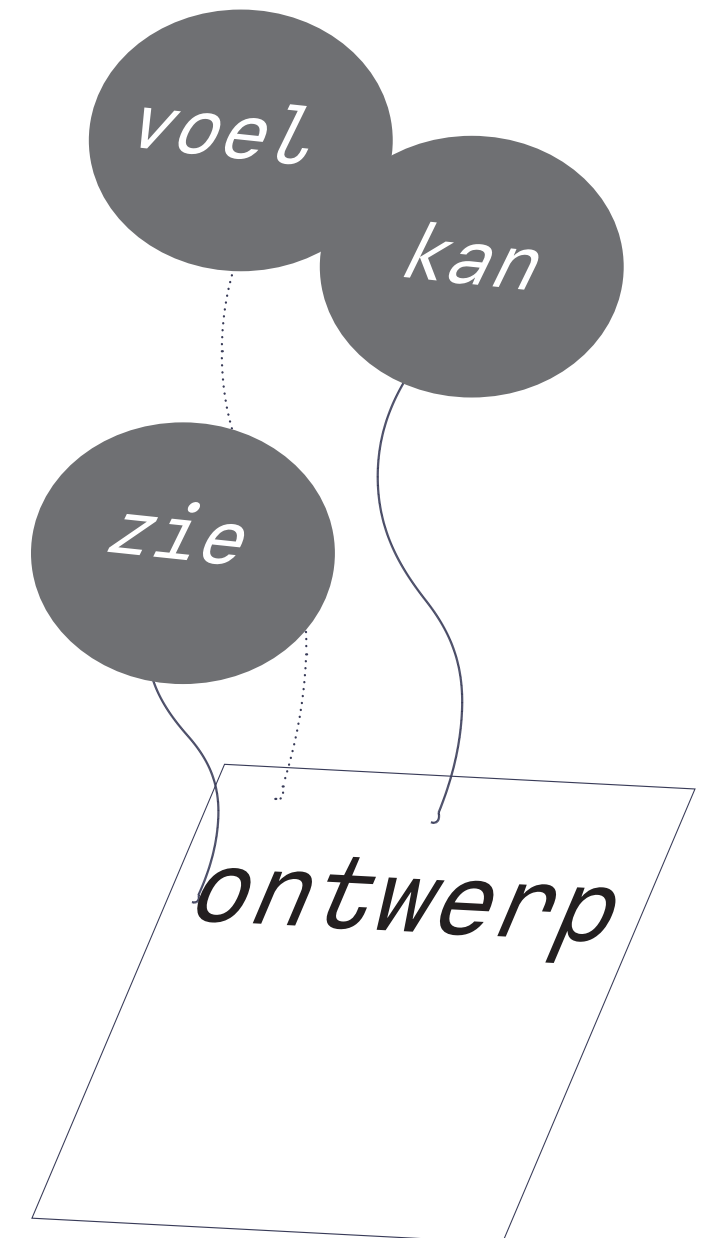
Met deze matrix wil ik de beleving van de openbare ruimte door de ogen van vrouwen in kaart brengen, en wel volgens 3 manieren van vragen: naar het gevoel (waarden/JCI), naar het gedrag (PPS) en naar de fysieke omgeving (Patronen).

Pas als deze 3 aspecten bij elkaar komen zie je waar de blinde vlek zit; daar kan je vervolgens voor gaan ontwerpen. De drie afzonderlijke analyses missen concrete aanwijzingen (te abstract, te concreet, geen reality check) die vervolgens ontwerppunten kunnen worden.

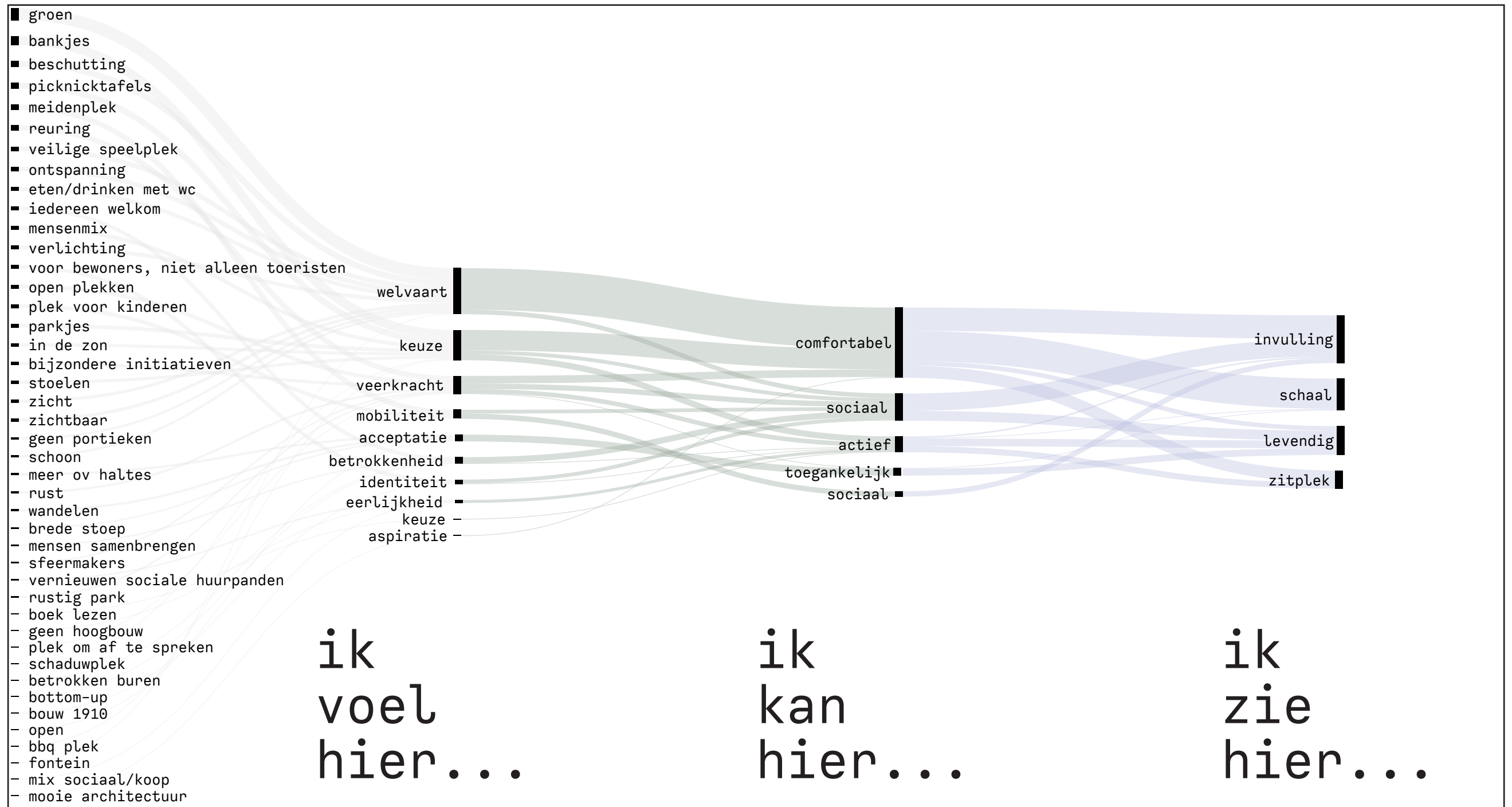

Door de drie lagen met vrouwen te toetsen en te combineren breng je context, beleving en visie bij elkaar en wordt het ontwerp inclusief - tastbaar resultaat vanuit een breed gedragen perspectief.

Op de volgende bladzijde zie je de score van de ideale plek afgezet tegen de slechtst scorende plek in de Indische Buurt. Hieruit zal ik ontwerppunten definiëren en uitwerken in concept, een "what if" scenario geplot op persona's.

data/ de matrix: pve

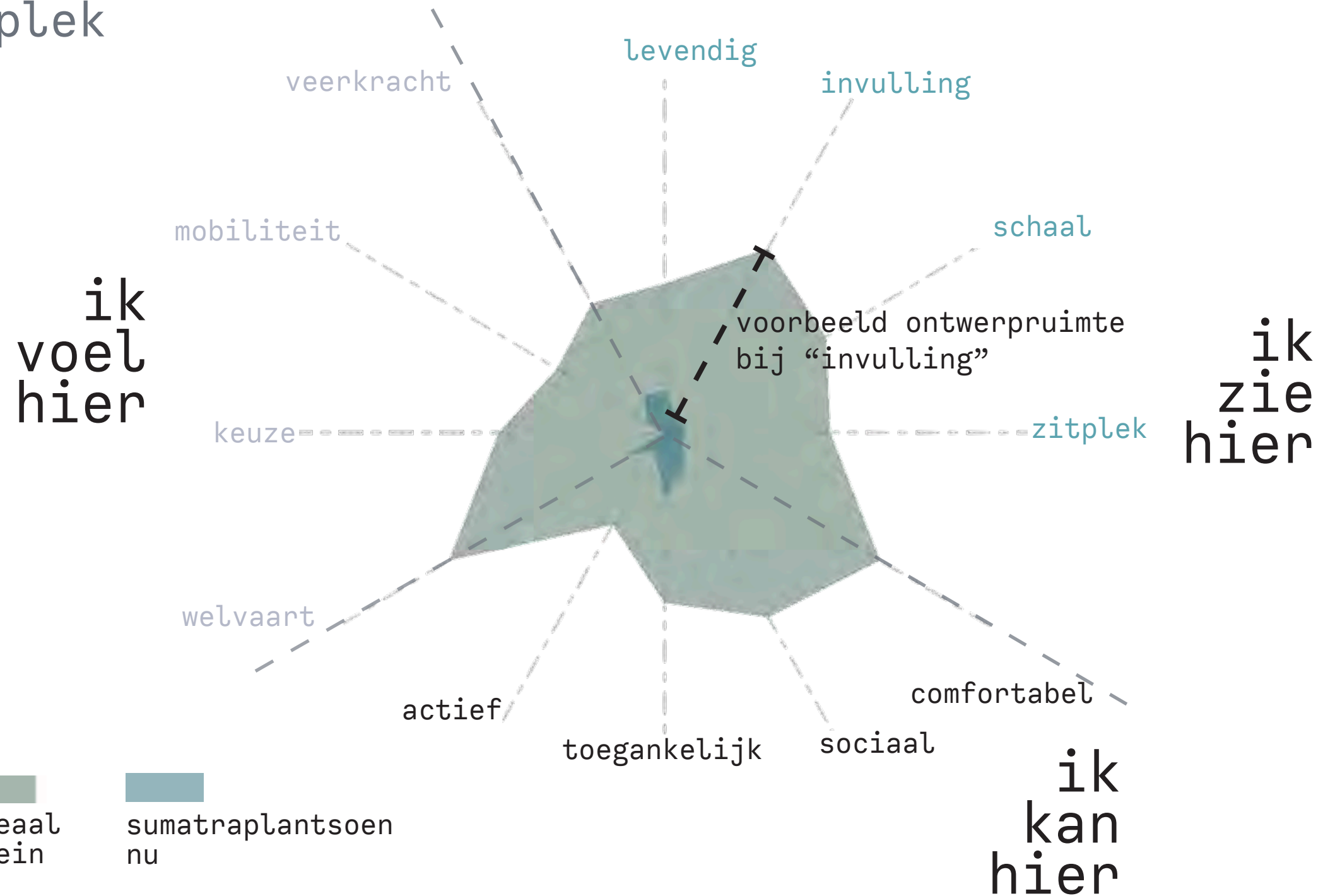

Hier zie je de wensen voor een ideale plek van alle respondenten van de enquête vertaald over de drie lagen. In deze visualisatie zijn de dikke banen de hoogst scorende behoeften.

Niet alle waarden komen terug, omdat niet alle waarden direct te maken hebben met de publieke ruimte.

Op de volgende bladzijde zijn deze lagen anders weergegeven en afgezet tegen de slechtst scorende plek waarvoor we een oplossing zoeken: het Sumatraplantsoen.

data/ de matrix:pve vs. plek

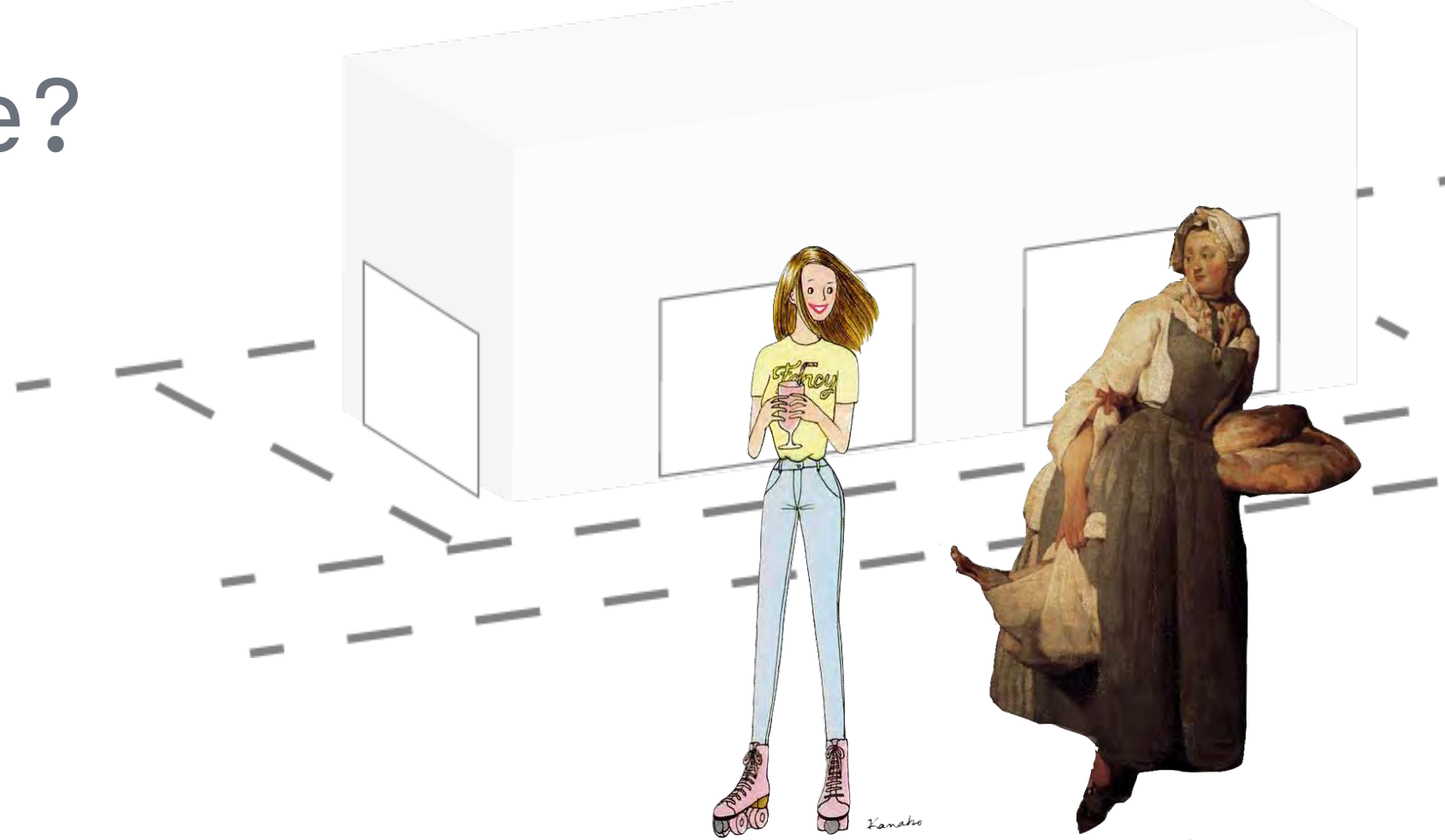
Het groene vlak geeft de behoeften weer, hoe verder naar buiten hoe groter de behoefte. Het turquoise vlak de score van het Sumatraplein over alle lagen - hoe verder naar buiten hoe hoger de score.

Je kan goed zien waar de grootste verschillen zitten, ruimte waarin we gaan ontwerpen, bijvoorbeeld bij "invulling". Er is vooral een gebrek aan keuze

en zitplek, mensen voelen zich er niet fijn (welvaart), de schaal van het plein is niet goed, er is qua invulling werk aan de winkel en ook op het gebied van mobiliteit en comfort scoort het plein heel laag.

In het volgende hoofdstuk zien we wat de matrix per persona oplevert.

8. vrouwelijke ruimte?

Een van mijn vragen is: bestaat er vrouwelijke en mannelijke ruimte, gendered space, is dat echt?

Hiervoor duiken ik de theorie in en kijken we naar referenties. Hoe gedragen vrouwen zich in de openbare ruimte, wat doen ze er, met wie? Wat zou dat voor het ontwerp betekenen?

En als ze professioneel de ruimte ontwerpen, zijn er specifieke ontwerpkenmerken die ze voorop stellen?

Sinds de oudheid wordt er een tweedeling naar gender gemaakt, ook in ruimte. Vitruvius en zijn strakke Dorische vs. krullerige Ionische zuilen was de eerste, maar sindsdien beklijft dit idee. Privéruimtes, het interieur, binnen, binnenhuisarchitectuur = vrouwelijk, de publieke ruimte, buitenwereld, architectuur = mannelijk in perceptie.

Om deze aanname te testen heb ik een steekproef gedaan door een aantal gebouwen en plekken voor te leggen aan mijn testpanel en “is dit m/v?” te vragen. De stereotypen zijn bevestigd, op 3 na. Dus dat leverde weinig op, zie bijlage.

Vervolgens ben ik vanuit antropologie en kunstgeschiedenis gaan kijken naar de manifestatie van vrouwen in de openbare ruimte door de eeuwen heen – welk gedrag zien we, vroeger en nu, op schilderijen, foto's?

En naar ontwerp – hebben publieke ruimtes ontworpen door vrouwelijke architecten/ stedenbouwkundigen specifieke kwaliteiten? Ik heb 6 referenties bekeken.

data/ theorie: manifestaties /v in de openbare ruimte

Hoe gedragen vrouwen zich in de openbare ruimte in de stad, vroeger en nu? Wat was hun positie in de (buiten-)wereld? Om dit te onderzoeken hebben antropologen, sociologen en kunsthistorici zoals Irene Cieraad en Griselda Pollock schilderijen en prenten van 1600 tot nu bestudeerd; hoe worden vrouwen afgebeeld in het straatbeeld?

Wat we zien is dat in de 17e eeuw dames en hun dienstboden leefden met deuren en ramen open, een groot deel van het leven speelde zich op straat af. Dit verandert in de 18e eeuw; ramen en deuren gaan dicht, het terrein van vrouwen is binnenshuis of in de omsloten tuin. Naar buiten gaan ze met hun echtgenoot, naar de kerk. Interessant is vanaf nu de rol van personeel, dienstmeisjes - zij zijn de verbinding met de buitenwereld - gaan naar de markt, vegen de stoep, doen de deur open voor bezoek.

Achttiende-eeuwse prenten van het straatleven tonen vooral dienstmeisjes en marktvrouwen. In de 19e eeuw verandert de stad, parken en boulevards worden aangelegd; vrouwen flaneren, wel aan de arm van hun man. Verder zijn ze achter de coulissen verdwenen - ze verplaatsen zich per rijtuig.

Rond 1880 zien we de warenhuizen en winkelpassages

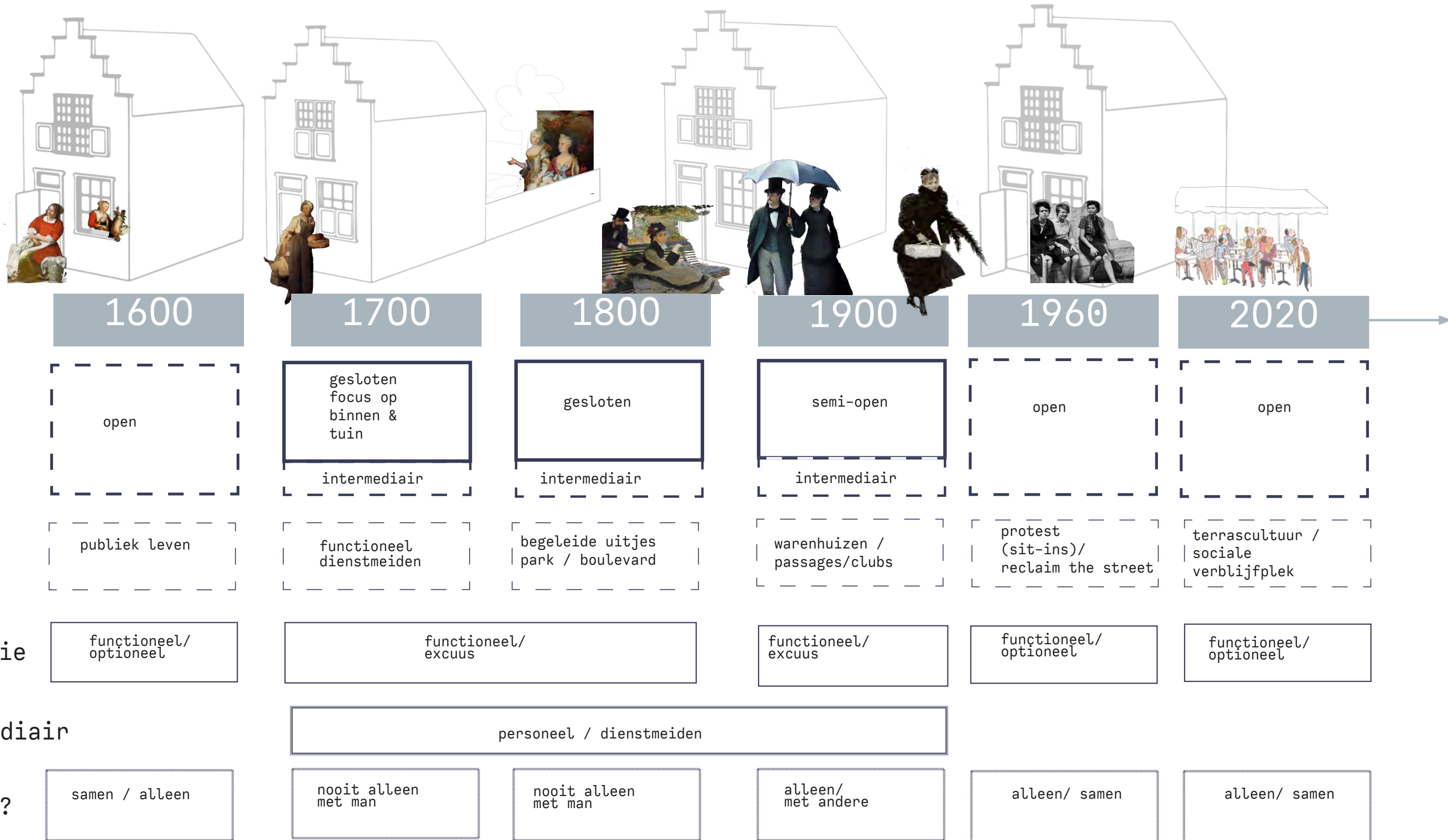
ontstaan; vrouwen doen hun herintrede op straten en pleinen, ook alleen.

Dit zet door in de 21e eeuw; de jaren 60 zijn een keerpunt, jongeren houden sit-ins op straat, liggen slapen in parken en op de Dam. Hierna is de terrascultuur ontstaan: gedoogzones in de openbare ruimte waar je een stoel op straat kan zetten, met je glas in de hand mag staan en zelfs op de stoeprand kan gaan zitten. Op het terras is iedereen gelijk - de ultieme tussenruimte waar iedereen kan en mag zijn. Je kan er doelloos hangen, sociaal contact hebben op een redelijke neutrale, sociale plek.

Plekken waar vrouwen wel/niet "horen" te zijn is dus cultuurhistorisch bepaald - de term "publieke vrouw" heeft dan ook betrekking op vrouwen, tippelaarsters, die alleen op straat liepen en mannen aanspraken.

Op straat hoorde men te lopen, niet te zitten. Een vrouw die tegen een deurpost leunt of met een stoel op straat gaat zitten was onbetamelijk tot ver in de 20e eeuw. Bankjes stonden alleen in parken en aan boulevards tot de jaren 70.

data/ theorie: positie van vrouwen in de openbare ruimte/ thuis

Historisch gezien gingen dienstmeiden naar de markt, dames naar winkelpassages - "betamelijke" plekken waarvan de kwaliteiten niet exclusief vrouwelijk zijn maar wel hoog scoren op de matrix- relatief beschut, open, levendig.

Sinds de vorige eeuw zijn straten en stoepen opnieuw sociale plekken voor vrouwen, voor het eerst in 200 jaar. De ramen en deuren staan weer open en maken connectie met de straat, we claimen de stoep als verblijfplek. Allemaal zaken die de sociale cohesie bevorderen.

Wat is gebleven is dat vrouwen zelden doelloos op straat zijn. Een vrouw die in haar eentje op een plein in de zon zit is op sommige plekken ongewoon. In dit opzicht is de theorie van Jan Gehl van toepassing: de verschuiving van noodzakelijk, function-

eel gebruik van de openbare ruimte naar meer optionele activiteiten de afgelopen 100 jaar hangt af van de ontwerp kwaliteit. We zijn steeds meer ruimte gaan ontwerpen voor optionele activiteiten. Nu nog door de vrouwelijke bril, met uitgangspunten en een programma dat aansluit op hun behoeften.

Want ook nu blijkt uit mijn onderzoek dat veel vrouwen en meiden zelden of nooit alleen erop uit gaan. Als ze verblijven in de publieke ruimte is dat meestal met (zorg voor) anderen, vaak andere vrouwen.

Ik zou willen ontwerpen voor meer optionele activiteiten, vrouwen en hun groep de keuze en vrijheid bieden - een hybride ontworpen "terrascultuur" naar vrouwen & de openbare ruimte brengen.

92

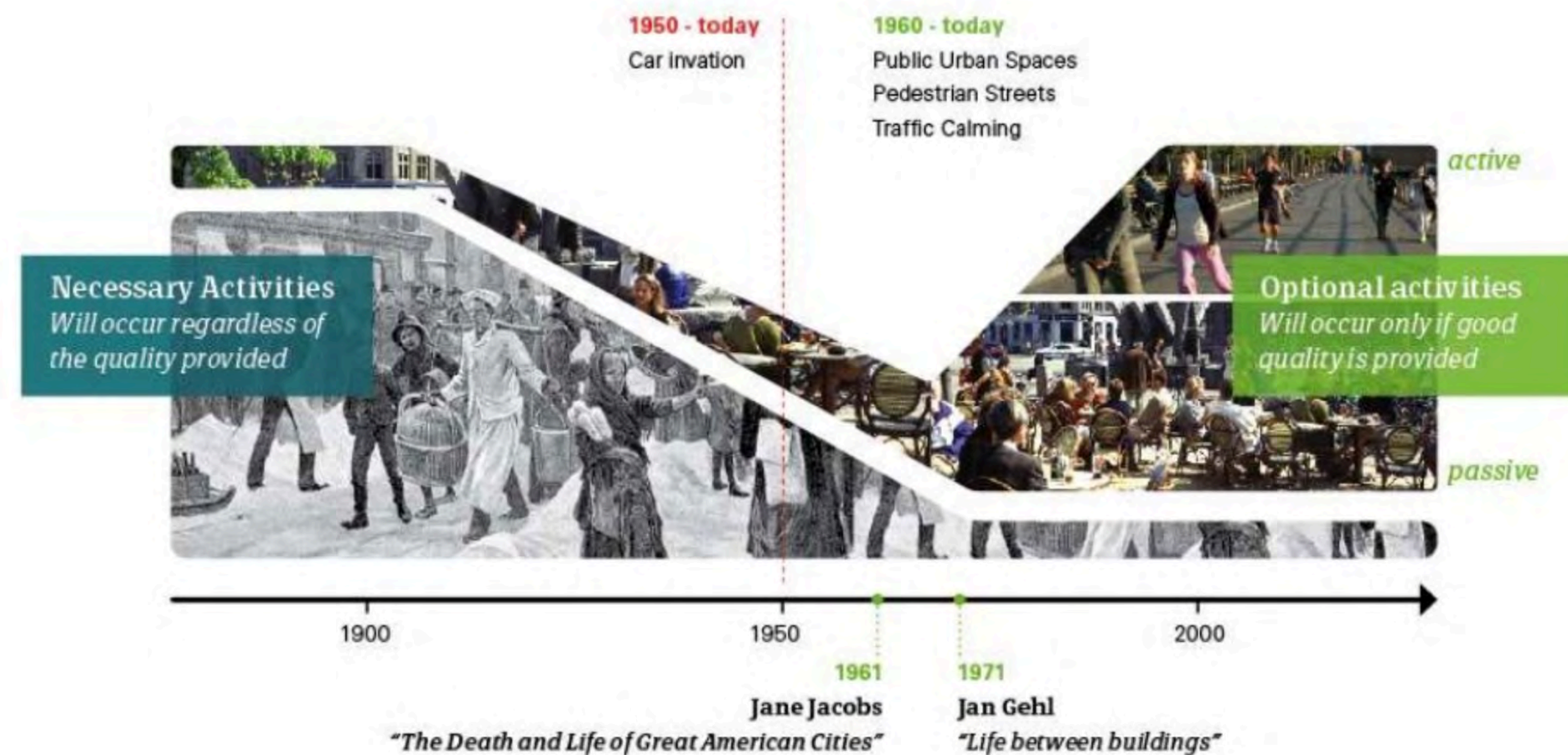
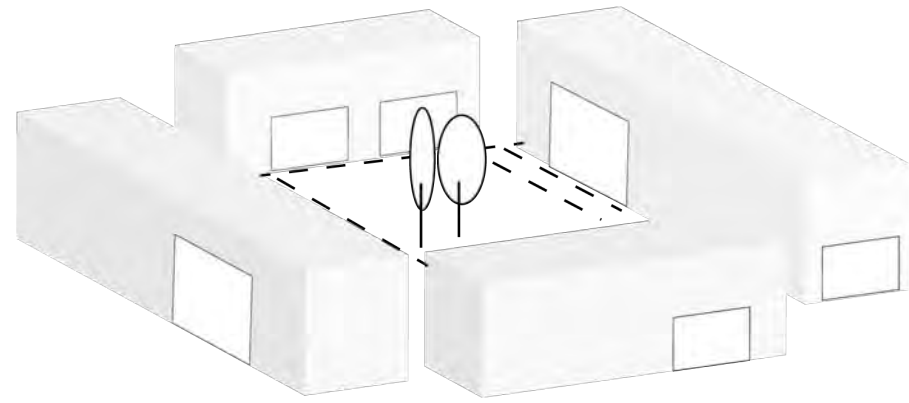
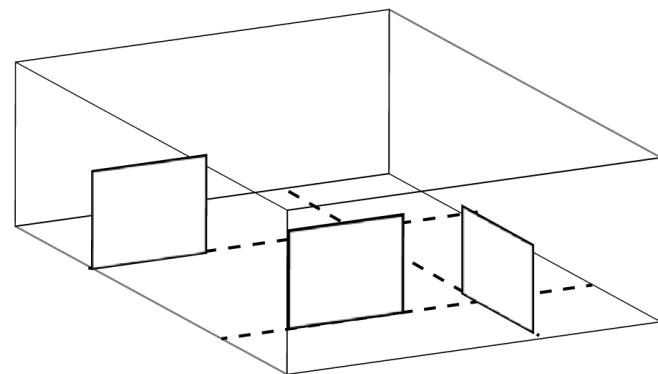

Diagram showing the relation between necessary and optional activities over the course of 100 years. Note the arrival of the car in the mid-fifties and the current international trend of providing space for optional public life.

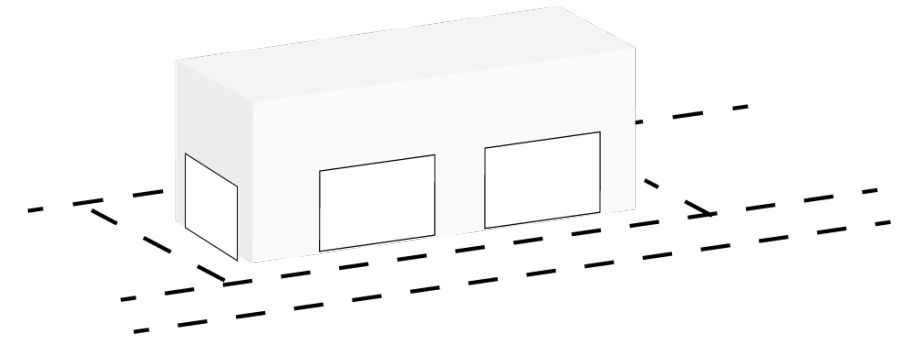
referenties: vrouwelijk ontwerp? flexibele, open ruimtes voor het collectief

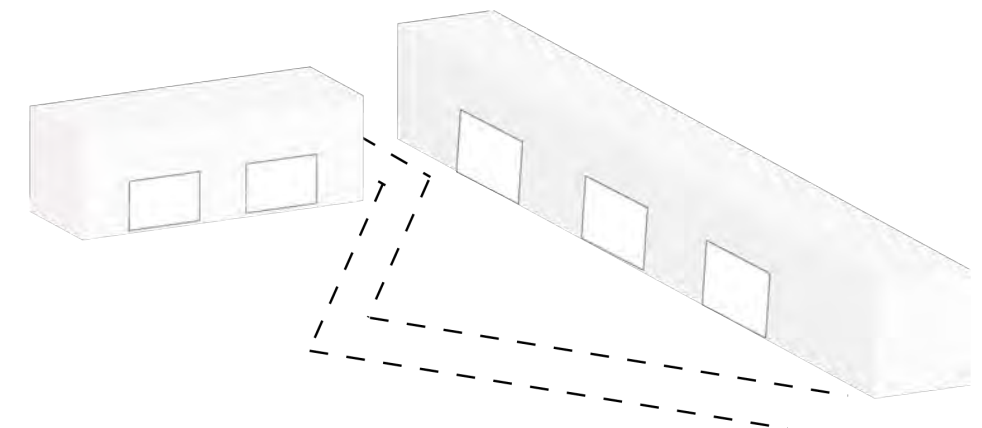
collectieve ruimte & gedeelde functies

flexibele indeling

eyes on the street

inclusief gebruik van de straat

Als referenties heb ik een aantal architecten uitgekozen die grote en kleinschalige (onderzoeks-)projecten op zich hebben genomen. Lotte Stam-Beese en Ko Mulder werkten voor hun gemeente aan grote naoorlogse wijken zoals Pendrecht en Jeruzalem, en de aanleg van het Amsterdamse Bos.

Dolores Hayden dacht na over de verhouding tussen privé- en publieke ruimtes en functiescheiding in de niet-sexistische stad.

Barcelona en Wenen zijn steden waar al lang met een vrouwelijke blik wordt gekeken naar de openbare ruimte en bij de aanleg van nieuwe wijken dit een vast uitgangspunt is voor architecten en stedenbouwers.

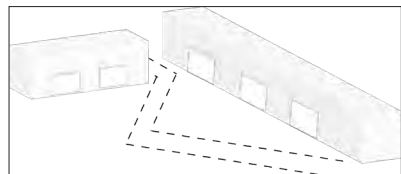
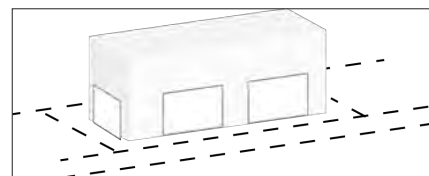
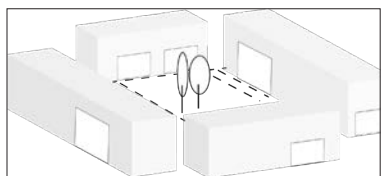
In Parijs tot slot worden 7 grote pleinen aangepakt met inclusiviteit als uitgangspunt, speerpunt voor de burgemeester Anne Hidalgo.

referenties

lotte
stam-beese

rotterdam
1940-70

- het "woonpad"
- collectieve tuinen
- eyes on the street
- zachte overgang prive-publiek
- eyes on the street

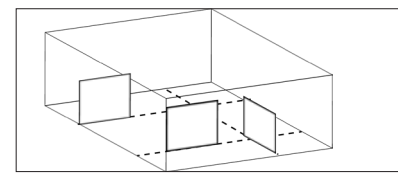
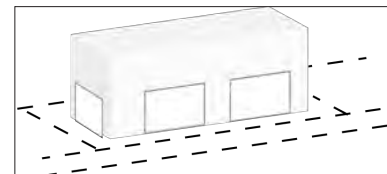
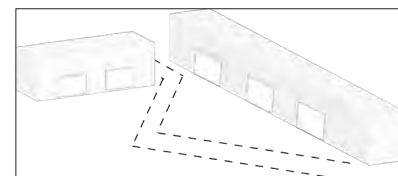
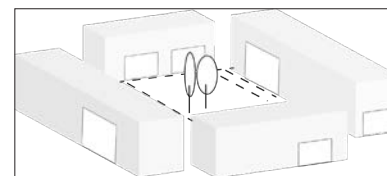
98

foto's/ kaarten: nieuwe instituut, stadsarchief Amsterdam, nowwhat-architexx.org

jakoba 'ko'
mulder

amsterdam
1940-70

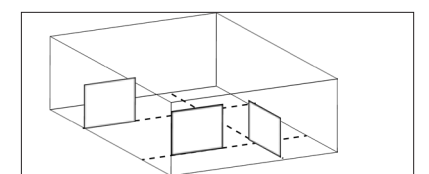
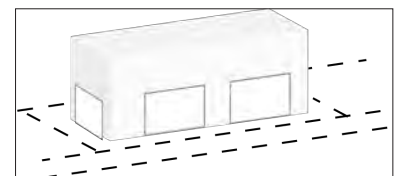
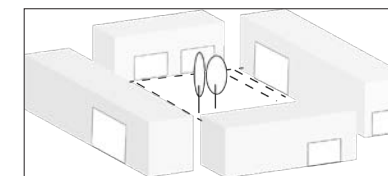
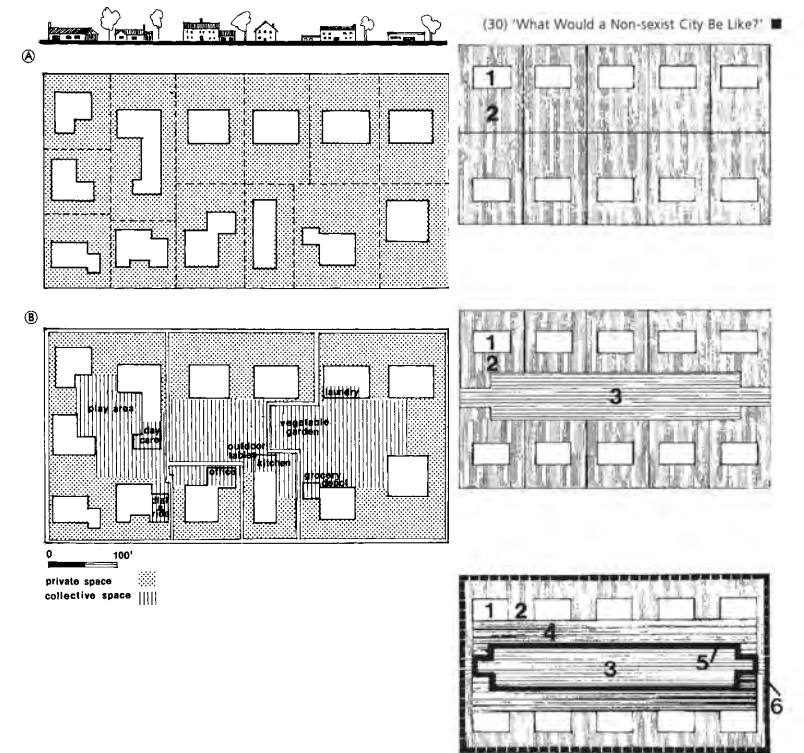
- een groene hof beschut woonmilieu = 'huiskamer in de open lucht'
- speeltuin/pierenbad
- eyes on the street
- vanuit de beleving gebruiker

dolores
hayden

VS
1980

- prive-publiek omgedraaid
- collectieve ruimte & functies
- collectieve tuinen
- zachte overgang prive-publiek

referenties

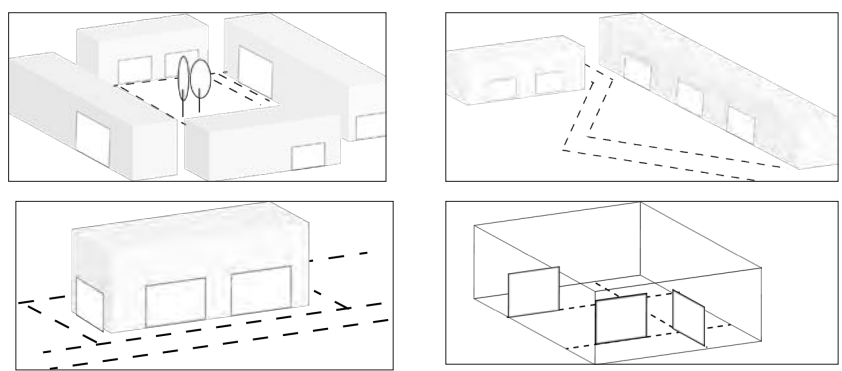
Col·lectiu
Punt 6
barcelona
2010-nu

- superilla's/super-blocks
- collectieve, inclusieve publieke ruimte
- autovrije straten
- vanuit de beleving gebruiker
- zachte overgang prive-publiek
- flexibel

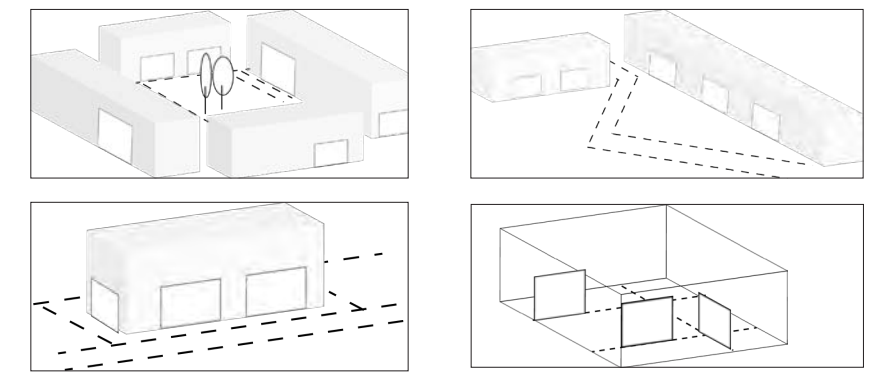
genre et
ville
parijs
2016-nu

- pleinen als 'huiskamer' in de open lucht'
- vanuit de beleving gebruiker
- parken en pleinen inclusief
- flexibel

eva kail
wenen
2000-nu

- prive-publiek omgedraaid
- collectieve ruimte & functies
- collectieve tuinen
- eyes on the street
- parken en straten inclusief
- flex

conclusie: vrouwelijke ruimte?

Door de eeuwen heen zijn vrouwen zich anders gaan verhouden tot de straat, de publieke ruimte. Van een open, gelijkwaardig publiek leven via een gesloten binnenwereld via het park en het warenhuis naar open, vrije deelname aan het openbare leven. Van functioneel naar optioneel.

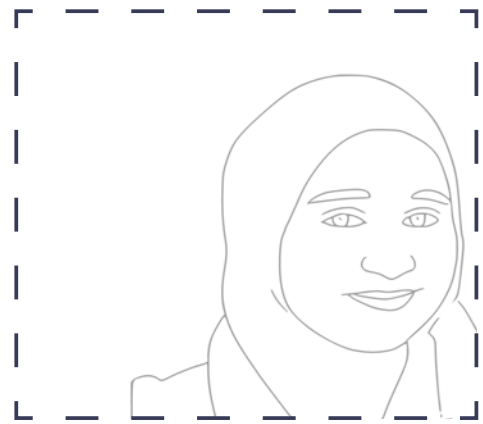
Zijn daar interessante conclusies uit te trekken die me verder helpen met mijn ontwerpuitgangspunten?

We zien in de verhouding tussen functioneel en optioneel gebruik kansen voor ontwerp. Kunnen we een plek kwalitatief hoogwaardig ontwerpen zodat er een mix van elementen en functies ontstaat waar vrouwen graag gebruik van maken?

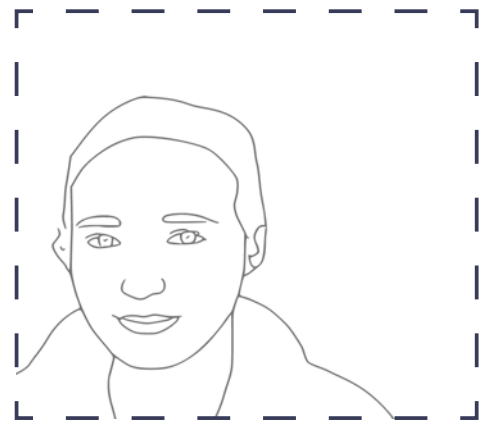
En ook het feit dat vrouwen zich vaak samen met anderen over straat bewegen is iets om rekening mee te houden in het ontwerp. Als we voor deze samengestelde groepen kunnen ontwerpen, zodat ze elkaar kunnen ontmoeten en tegelijk optionele activiteiten kunnen combineren? Zeker in een wijk als de Indische buurt is er veel winst te behalen voor de buurtbewoners, m/v.

Ook uit de referenties kunnen we concluderen dat vrouwelijke architecten vaak open, collectieve ruimtes ontwerpen waar functies gedeeld worden, straten in sociale verblijfplekken veranderen, flexibele indeling en opstelling belangrijk zijn. Het inclusieve gebruik staat voorop, evenals de zachte overgang tussen of zelfs omdraaiing van privé en publiek.

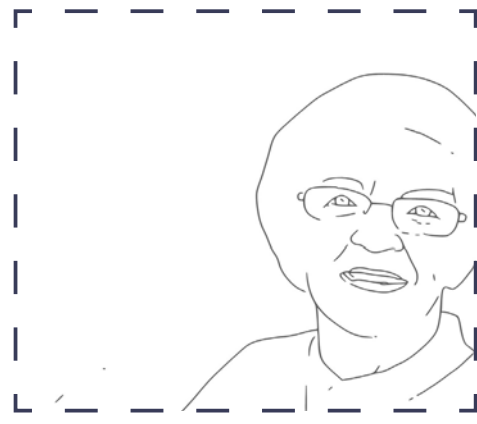
9. geteste ontwerpmatrix: persona's & journeys

Naima,
36

Ela,
14

Jeanne,
76

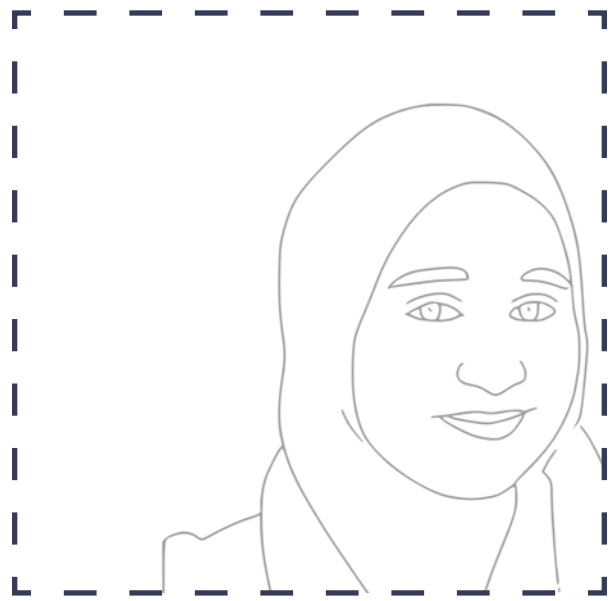
Om de matrix te testen en de ontwerputgangspunten te bepalen heb ik drie persona's gemaakt en een dag uit hun leven in de Indische buurt beschreven, gebaseerd op alle gesprekken die ik heb gevoerd en de uitkomst van vragenlijsten.

Zo kan ik de groepen waarin zij bewegen, het gedrag en een problemen met de fysieke ruimte heel con-

creet in kaart brengen volgens de matrix. Vervolgens wil ik een conceptontwerp maken waarin de drie persona' zich zullen herkennen en die hen oplossingen biedt.

Degenen die zich duidelijk het minst op hun plek voelen in de openbare ruimte zijn de moeders, de tienermeiden en de ouderen. Hun persona's staan voor een bredere doelgroep.

persona 1: Naima

Naima, 32

Naima is getrouwd met Mo. Ze hebben 2 kinderen van 4 en 6 jaar. Ze wonen in een huurhuis met 2 slaapkamers en een klein balkon waar ze nooit zit. Mo werkt bij de gemeente, Naima werkt parttime in de thuiszorg, soms in het bejaardentehuis. Ze hebben het niet breed maar komen rond. Ze sparen veel om de familie in Marokko te bezoeken.

Als gezin komen ze vooral in het weekend buiten, dan gaan ze soms naar het Flevopark om wat groen te zien. Ze zijn blij met de buurt vanwege hun sociale contacten, "maar we wonen wel in het lelijke stuk."

Mo maakt lange dagen, de zorg voor de kinderen ligt bij Naima. Ook is ze heel begaan bij de buurvrouw die slecht ter been is. Ze kookt als

vrijwilliger vanuit Buurthuis Batavia of Archipel. Naima gaat bijna alleen doelgericht naar buiten, met een taak. Ook is ze zelden alleen op straat te vinden, hooguit als ze fietst of loopt naar werk of om boodschappen te doen (vaak voor anderen).

Ze mist in de buurt een fijne, afgeschermdde plek om de kinderen te laten spelen en waar zij lekker kan zitten, een klein parkje. Batavia is erg vervallen en de kinderen zijn erop uitgekeken. De meeste speeltuinen zijn open en aan de straat, dan moet ze aldoor opletten. De Insulindeweg is een gevaarlijke straat. Ze gaat vaak de buurt uit met de kinderen, meestal met andere moeders.

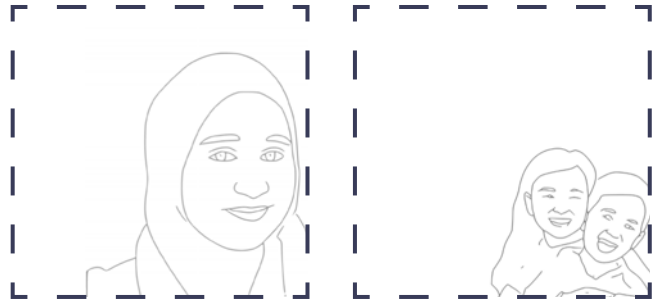
Ze mijdt bepaalde pleinen en straten waar ze zich niet fijn voelt, zeker in het donker.

mental map

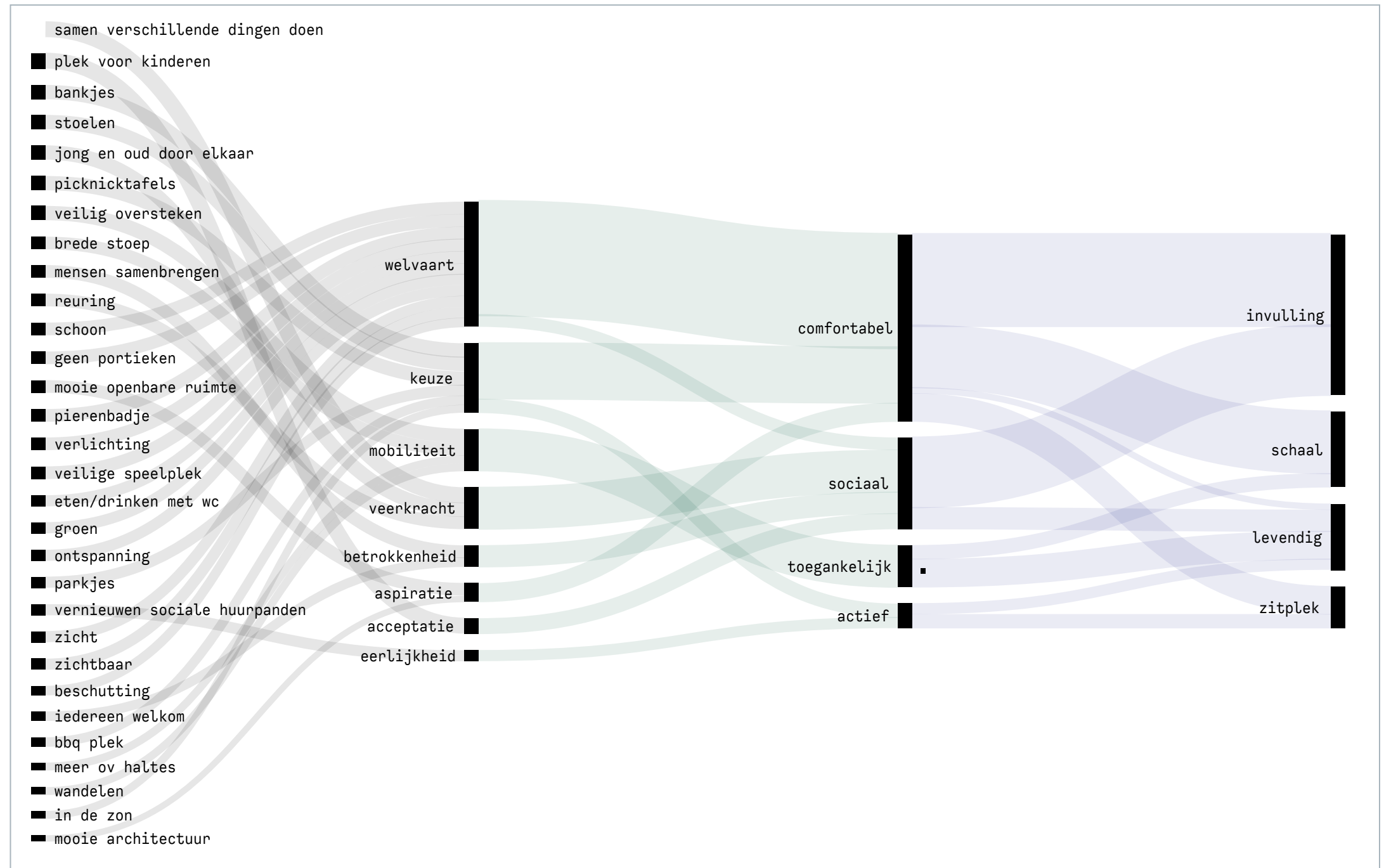

day in the life

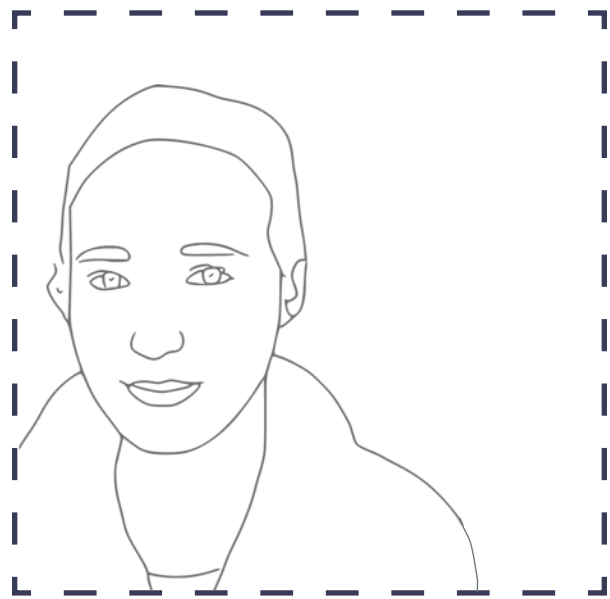
pve Naima + kinderen

Naima, 32
+ Aicha, 6
& Redouan, 4

persona 2: Ela

Ela, 15

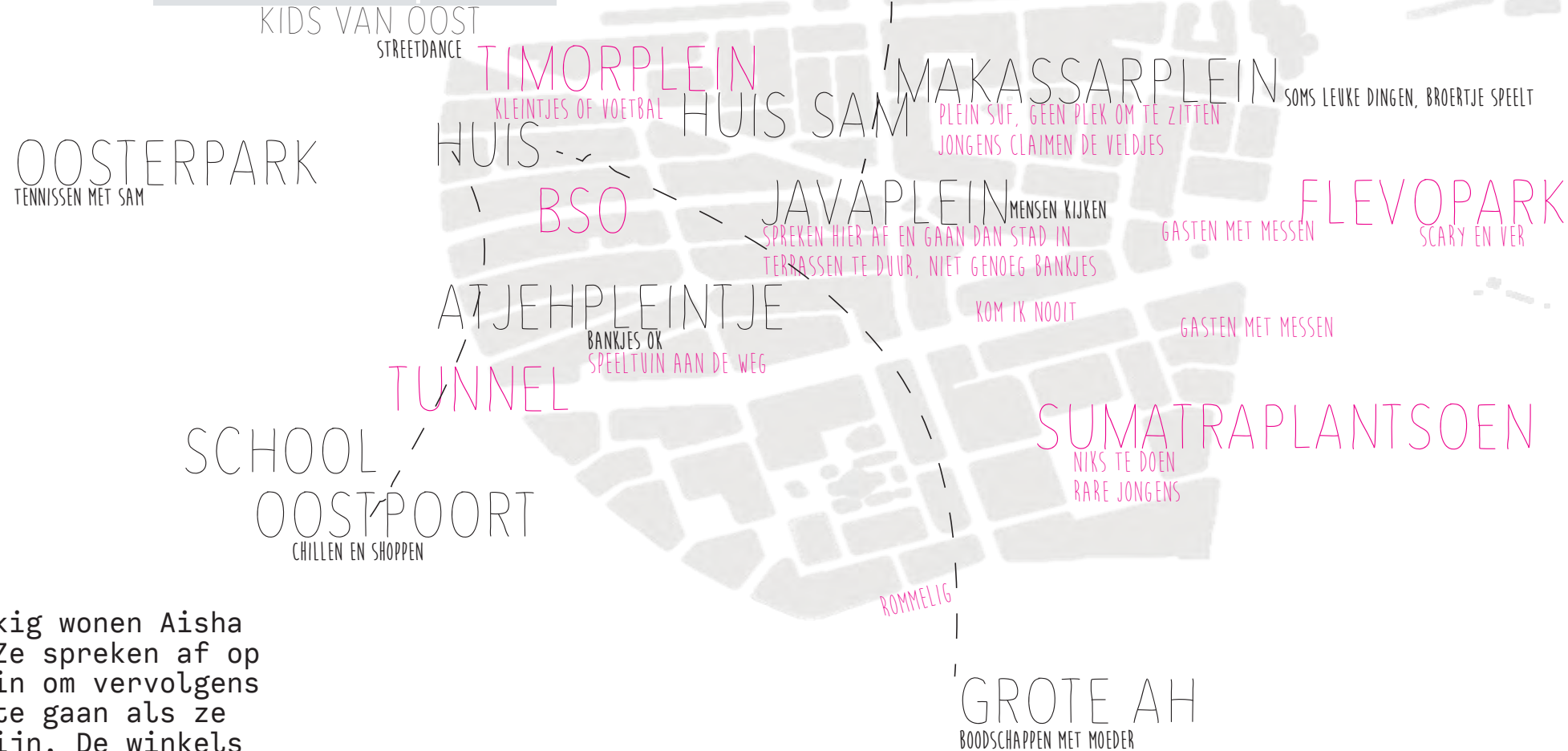
Ela woont met haar ouders, zusje (11) en broertje (6) aan een rustige straat bij het spoor. Ela zit op het Montessori college Oostpoort, om de hoek. Haar ouders werken veel; Ela helpt in huis en haalt haar broertje en zusje vaak op van de naschoolse opvang. Ook "moet ze echt vaak" met haar broertje naar de speeltuin; dit vind ze stom want er is niet eens plek om te zitten voor haar. Het Atjehpleintje vind ze ok met die bankjes, alleen rent haar broertje daar wel eens de straat op.

Door de week is Ela veel op en in de buurt van school te vinden; ze hangt met vriendinnen in winkelcentrum Oostpoort. Ze danst bij Kids van Oost, ze fietst altijd samen naar huis via het Javaplein. Ze vindt de Indische buurt

saai; gelukkig wonen Aisha en Sam er. Ze spreken af op het Javaplein om vervolgens de stad in te gaan als ze vroeg uit zijn. De winkels en terrassen in de buurt zijn niet "cool" en ook te duur. Ela is weinig thuis; vaak op Sam's grote kamer of buiten. Ze gingen een tijd samen tennissen in het Oosterpark ("Flevo is echt scary") maar daar hebben ze nu geen zin meer in.

Ze mist in de buurt een plek om te chillen met haar vriendinnen. "Gewoon picknicktafels onder een dakje, daar kunnen we dan kletsen en kijken." Op de grote pleinen en straten richting Flevopark komen ze nooit, daar heb je "gasten met messen".

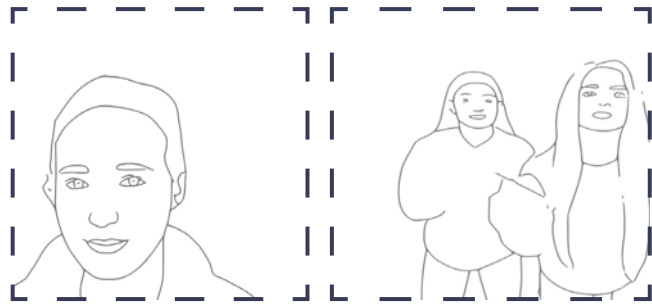
mental map

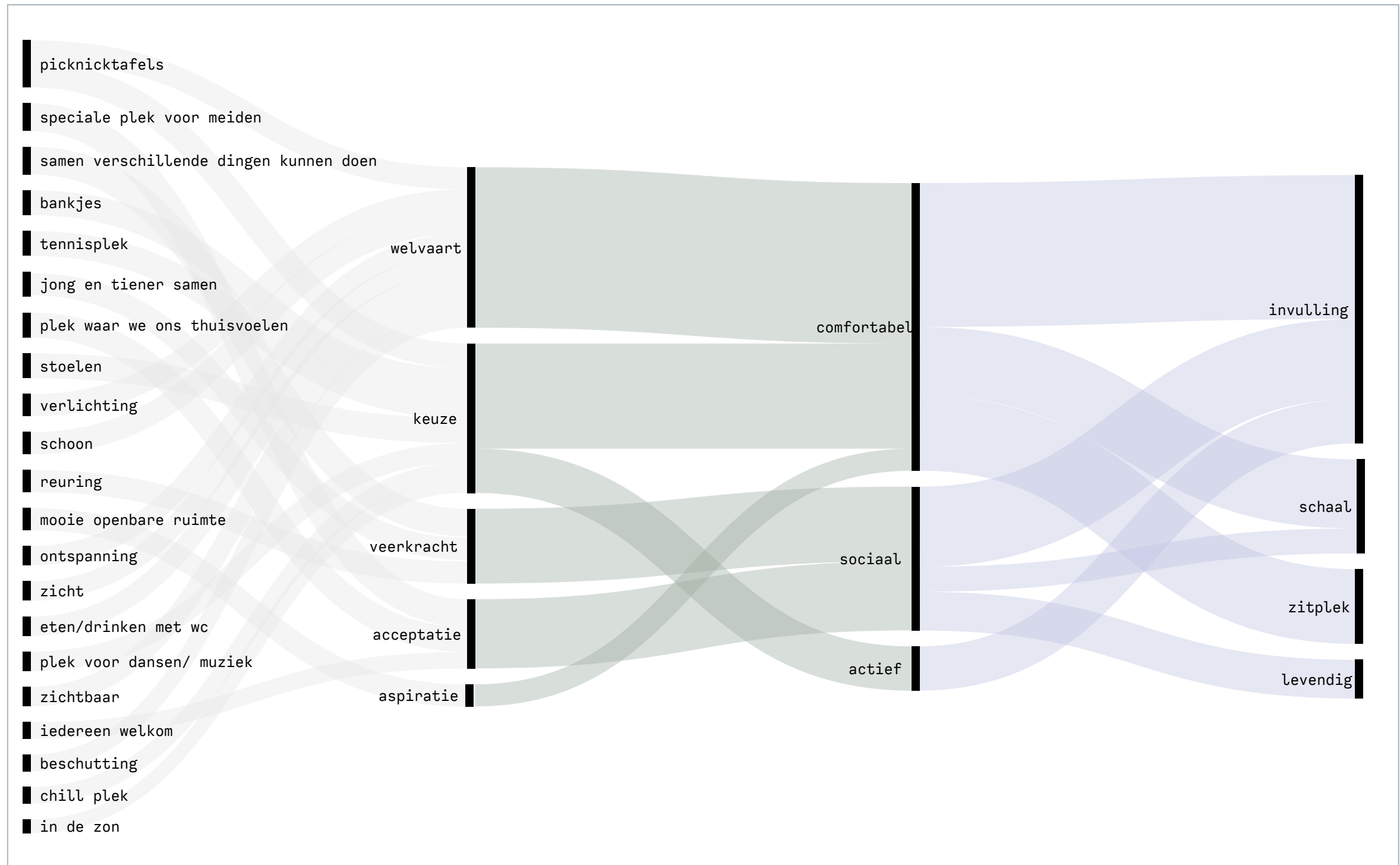
	schooldag	weekend
SCHOOL	8.30	
		HUIS, uitslapen
		SPEELTUIN met broertje
PAUZE, OOSTPOORT	12.00	HUIS
HUIS NAAR SAM of STAD IN	14.00	AH, boodschap met moeder
		JAVAPLEIN en dan shoppen
broertje/zus halen BSO	17.00	OOSTPOORT/CENTRUM
HUIS		
KIDS VAN OOST, dans		naar SAM om te chillen
HUIS		

day in the life

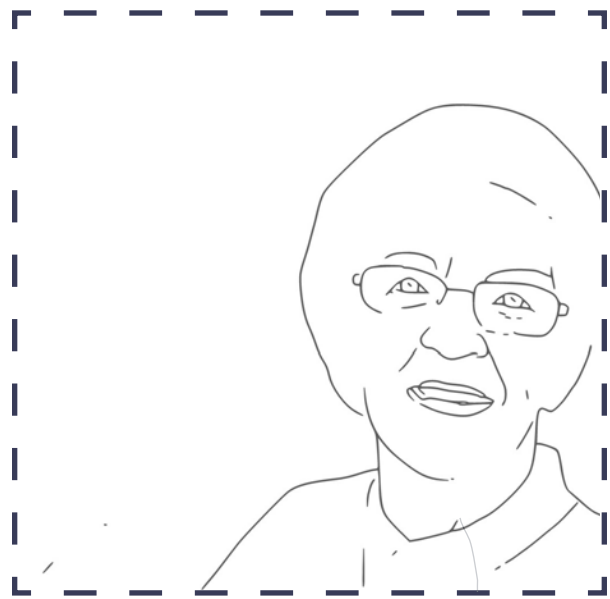
pve Ela + vriendinnen

Ela, 15
+ Aicha, 14 &
Sam, 16

persona 3: Jeanne

Jeanne, 76

Jeanne woont in de buurt sinds 1960. Toen haar man overleed verhuisde ze naar een huurhuis op de benedenverdieping, "een zegen". Ze zette meteen een zitje en plantjes voor de deur, gezellig. Ze was verkoopster bij de Bijenkorf; sinds haar pensioen gaat ze graag naar clubjes, favoriet is de handwerkclub.

Ze maakt elke dag een wandelingetje om fit te blijven - vaak met haar zoon of een vrijwilliger van de welzijnsorganisatie. Ze vindt het jammer dat ze niet ver kan, er zijn weinig bankjes om te rusten buiten de 'ouderenroute' op de Javastraat. Vaak zijn de stoepen moeilijk begaanbaar met haar rollator.

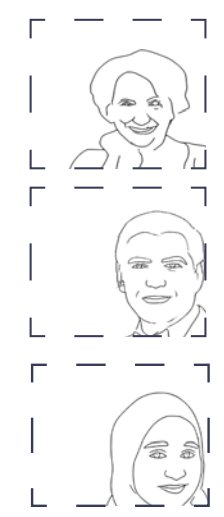
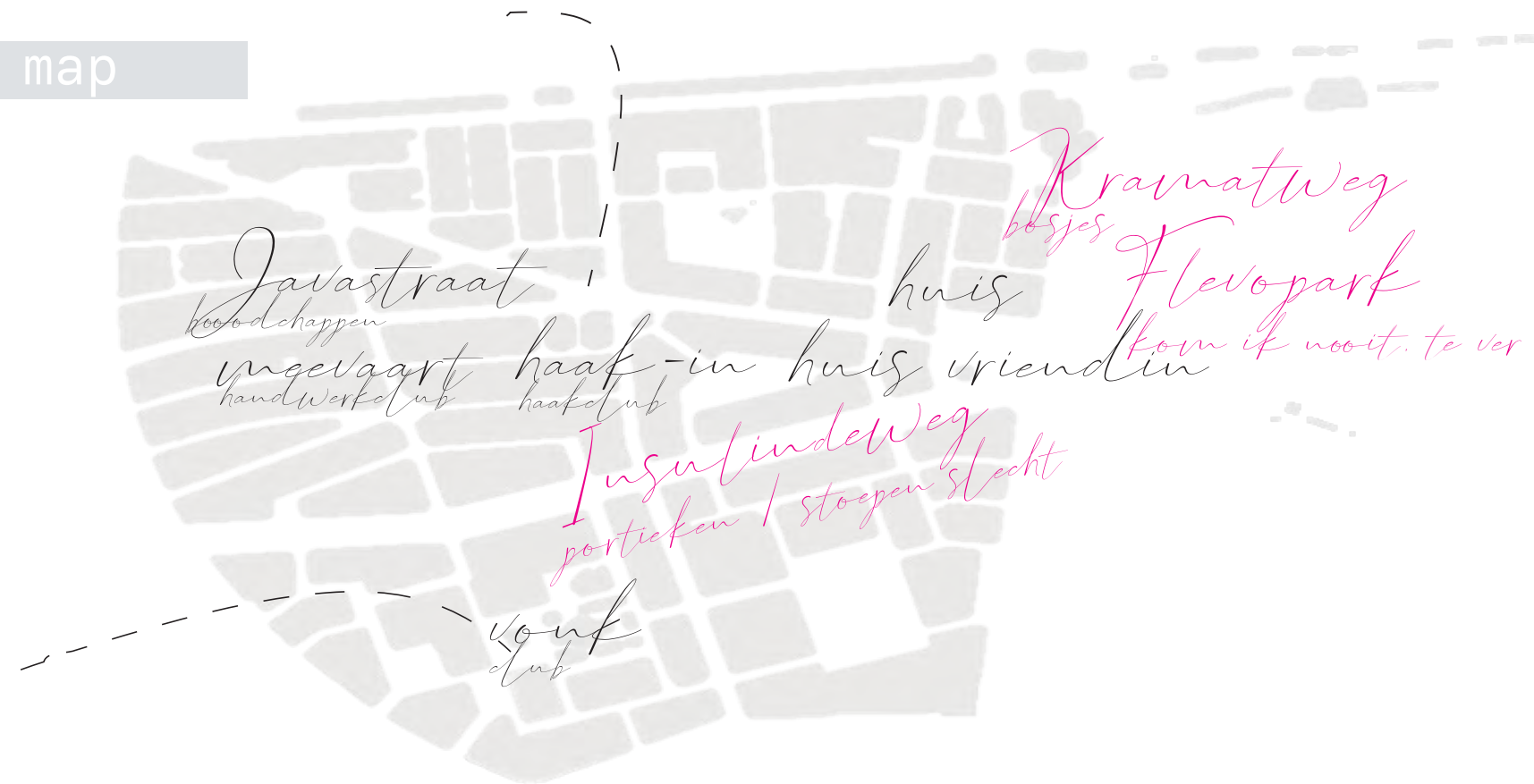
Als Jeanne gaat handwerken loopt ze samen met een vriendin of nemen ze de "ouwementaxi". Boodschappen doet ze wekelijks met haar zoon met de auto, de buurtwinkels

op de hoek zijn tot haar spijt verdwenen.

Ze gaat niet meer met de tram, de halte ligt te ver van huis en onprettig, midden op de drukke weg. Ze komt sowieso liever niet rond de Insulinde- en de Kramatweg, al die bosjes en portieken. Het Flevopark valt ook buiten haar wandelgebied.

In het donker gaat ze zelden naar buiten, "waarom zou ik" - tenzij ze met familie uit gaat. Ze vindt dat de buurt achteruit is gegaan en kent haar burens niet goed. Gelukkig woont haar oudste vriendin twee straten verderop en zitten ze samen graag op de stoep - niet vanwege het mooie uitzicht maar om lekker te kletsen en van het zonnetje te genieten. Ze mist een fijn parkje of terrasje op de hoek, "zoals aan de Costa Brava, zat ik de hele avond te genieten met m'n man."

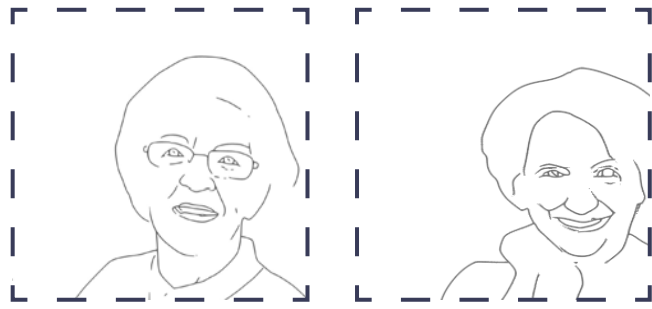
mental map

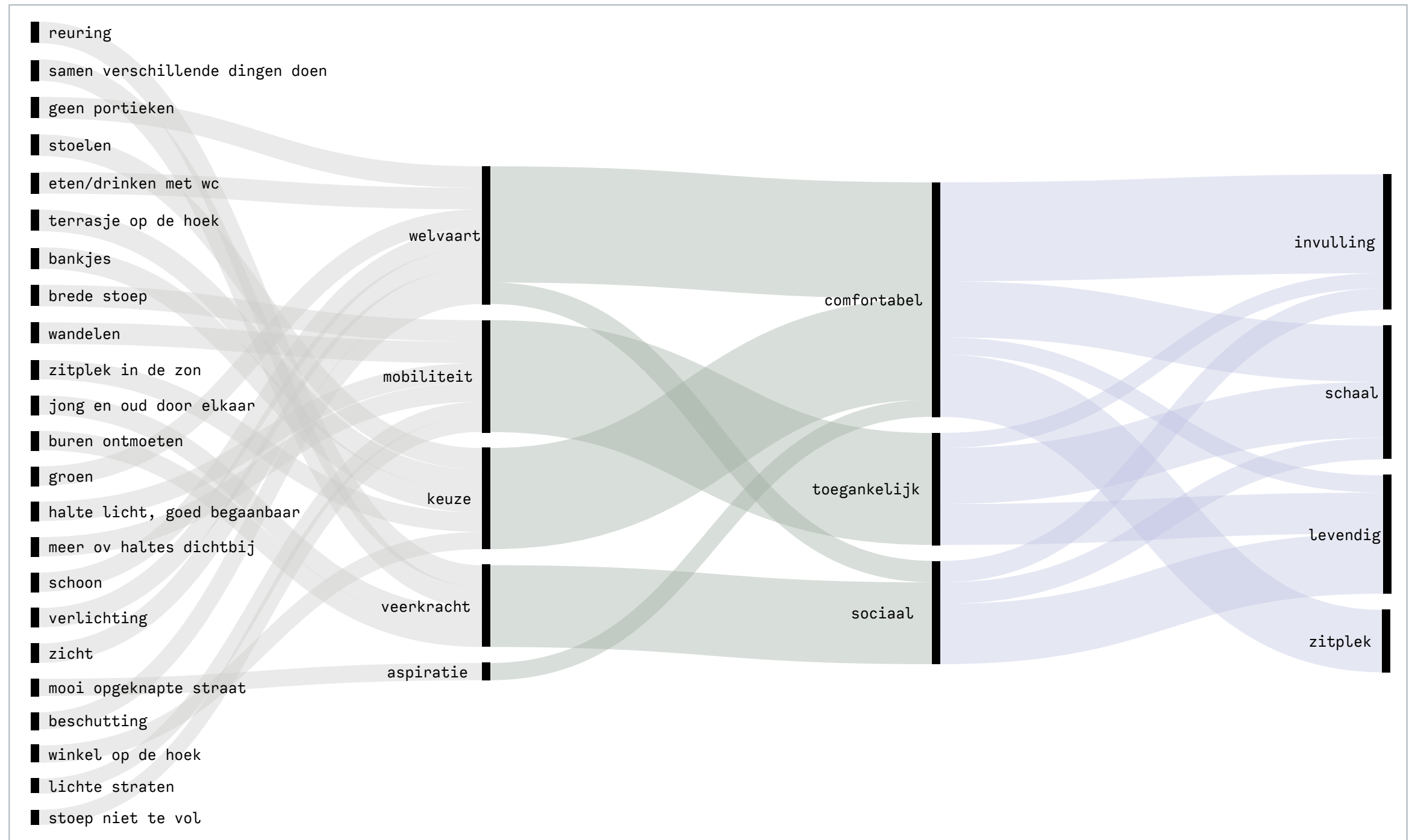
doordeweekse dag	weekend
8.30 huis	huis
wandelen met vrijwilliger	supermarkt met zoon
12.00 lunch op de stoep	
14.00 Club met vriendin	wandeling met vriendin
17.00 huis	club met vriendin
	restaurant met familie
	huis

day in the life

pve jeanne + vriendin

Jeanne, 76
+ Riet, 74

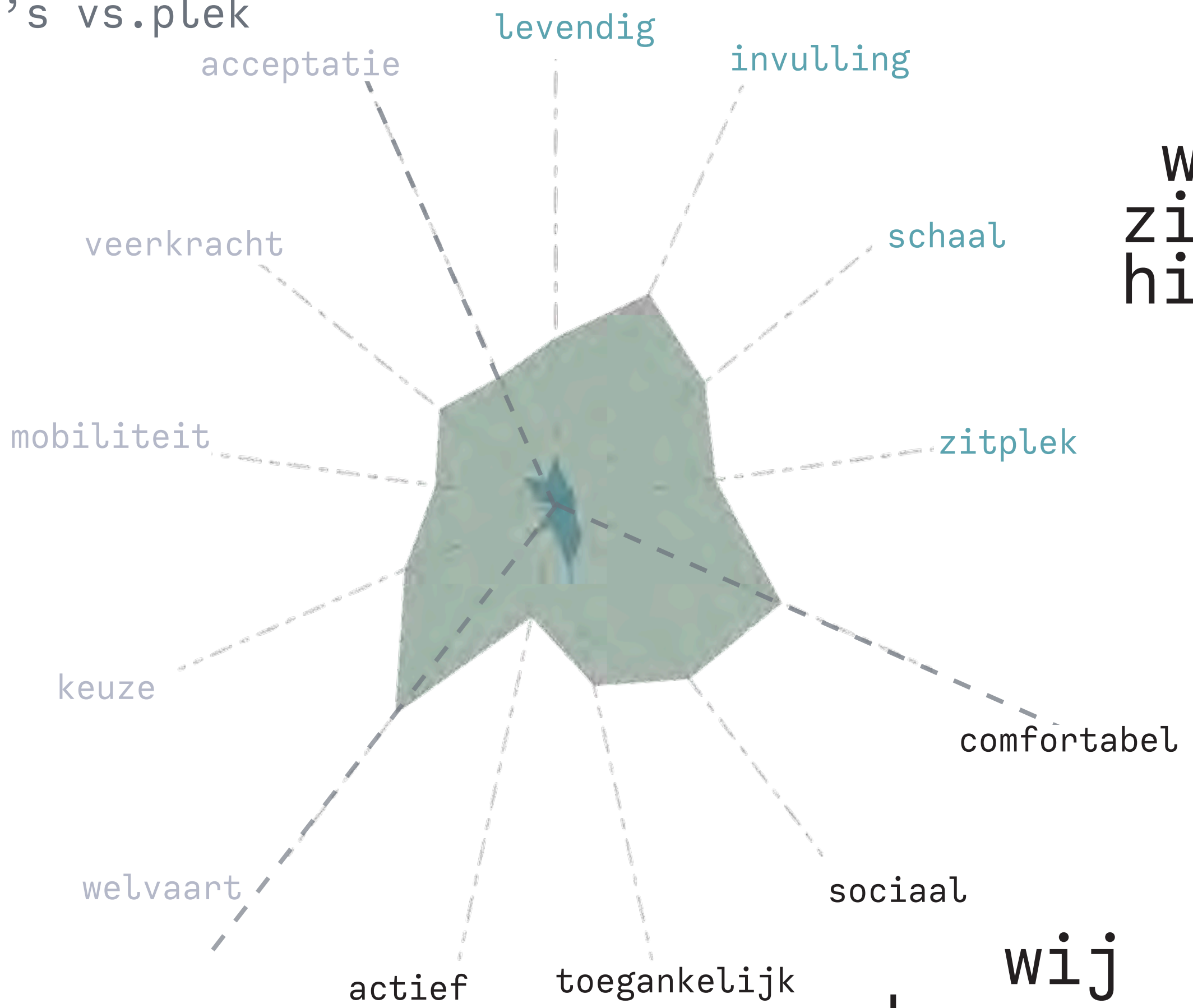

data/de matrix
pve 3 persona's vs.plek

wij
voelen
hier

wij
zien
hier

wij
kunnen
hier

ideaal
plein

sumatraplantsoen
nu

conclusie: de matrix volgens Ela, Jeanne en Naime

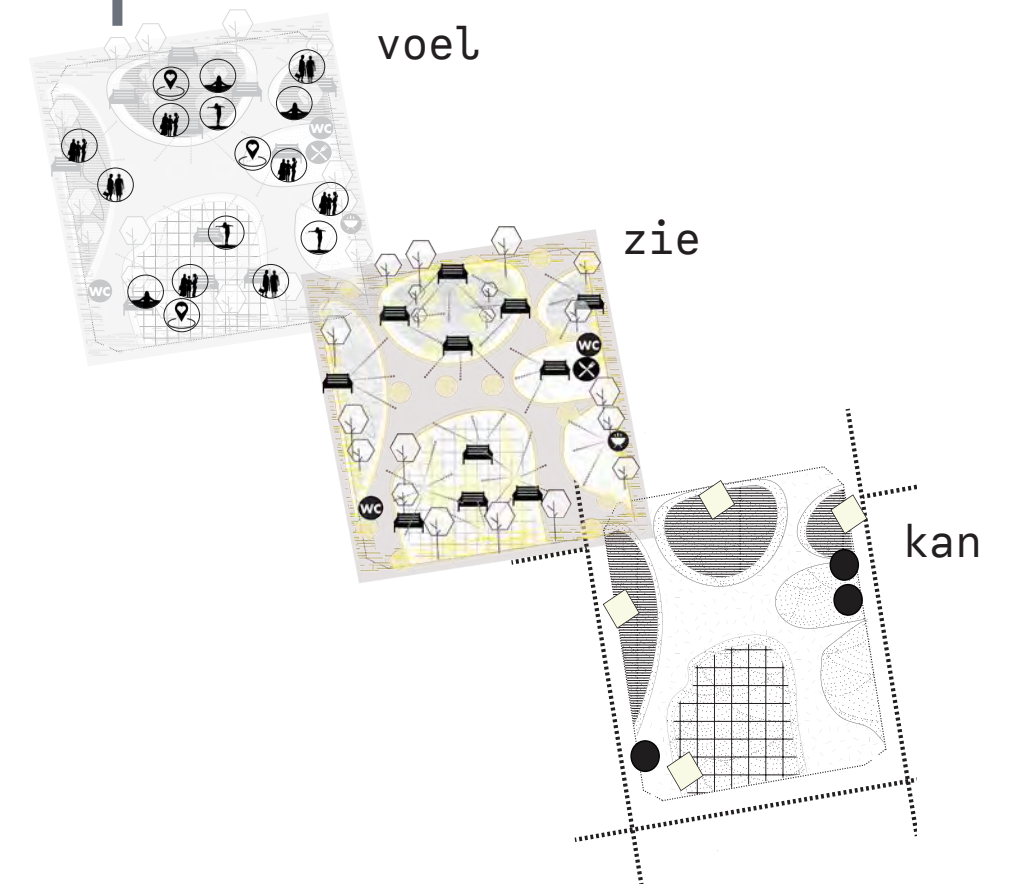
De beleving van de openbare ruimte en de dagelijkse bewegingen van de drie persona's zijn heel verschillend. Ook de samenstelling waarin zij zich bewegen is divers. Toch verwachten ze alle drie van een verblijfplek dat het er veilig is, prettig en comfortabel, toegankelijk en vol reuring.

Dat je keuze hebt in wat je er doet, dat je de plek

naar je hand kan zetten, of dat degene met wie je buiten bent zich er ook fijn voelt. Maar ook dat er aan je gedacht is, een eigen plek die je als zodanig herkent.

Er ligt een grote uitdaging om deze voorwaarden toe te passen op het Sumatraplantsoen, aangezien dat nu heel laag scoort op de belangrijkste elementen.

10. conclusie: utopisch ontwerp

Wat zijn de ontwerpvoorwaarden voor een inrichting van de openbare ruimte waar meiden/vrouwen graag komen en zich thuisvoelen? Ik heb veel onderzocht, gevraagd, ervaren en dat gevat in 3 lagen die leiden tot uitgangspunten voor ontwerp.

Als ik meeneem dat vrouwen in hun dagelijks leven veel verschillende activiteiten in de openbare ruimte ondernemen;

dat ze die activiteiten vaak niet alleen, maar met (zorg voor) anderen ondernemen;

dat vrouwen meestal niet zonder praktisch doel naar buiten gaan;

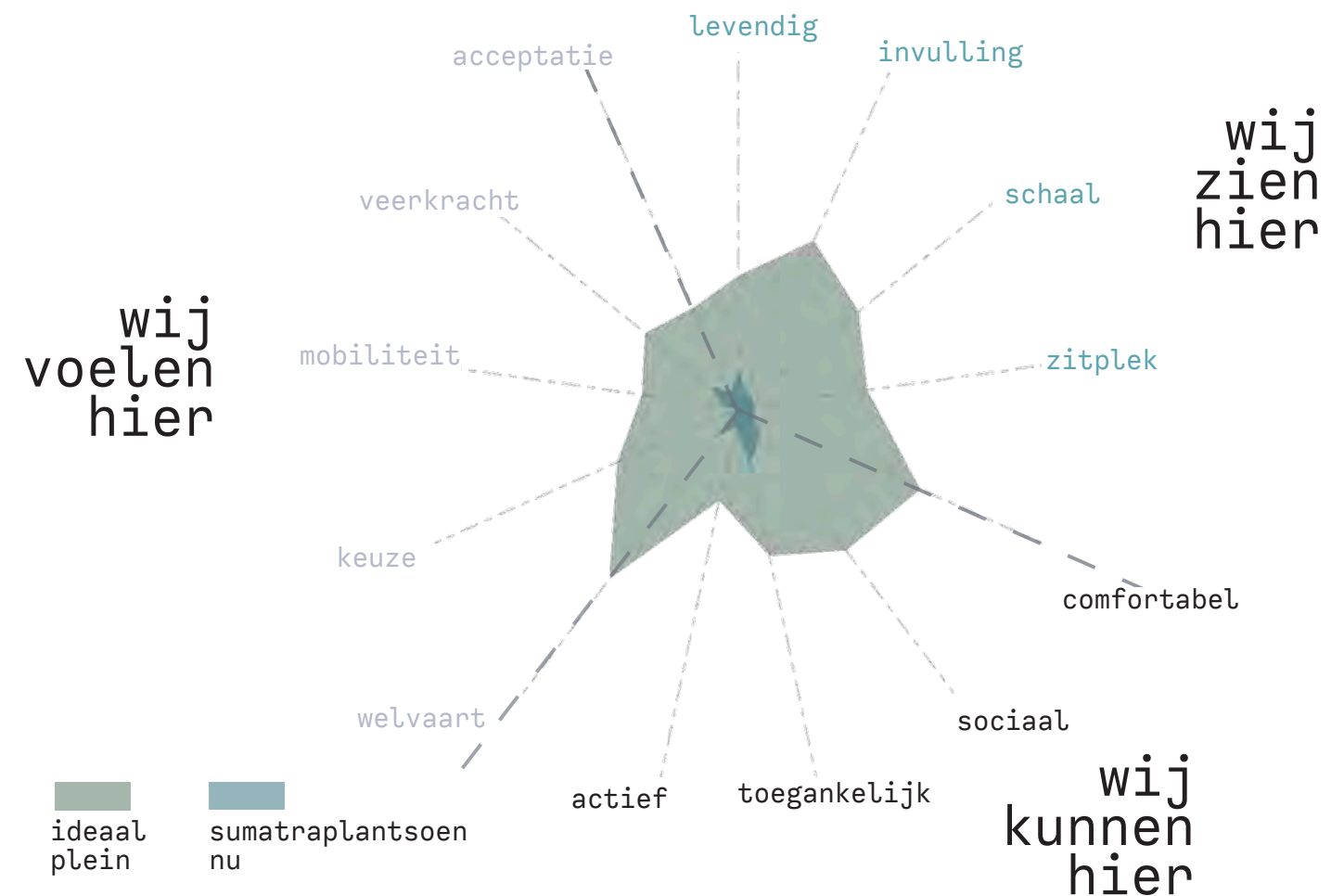
dat als je vrouwen vraagt naar hun ideale plek je vooral antwoorden krijgt in functionele termen, wat

anderen leuk zouden vinden of handig zou zijn, bijna nooit direct over henzelf, waar zij blij van worden, wat zij mooi vinden;

dat geslaagde referentieprojecten allen gaan over verbinding, beleving vanuit een sociaal aspect; al die projecten begonnen met verbeelding, wat de publieke ruimte zou kunnen zijn;

en je meeneemt dat het Sumatraplein een stenig verkeers/parkeerplein is met een voetbalveld in het midden, bosjes, onoverzichtelijk, dat er veel overlast is, zelfs zodanig dat er cameratoezicht nodig is

...dan wil ik met mijn ontwerp door de vrouwelijke bril:

- zorgen dat vrouwen zich thuis voelen, veilig en comfortabel genoeg om “doelloos” buiten te kunnen zijn,
- het plein als hun plek gaan zien, aanpasbaar, flexibel
- meer optionele activiteiten bieden zonder dat iets domineert
- vrouwen prettig samen laten zijn met anderen, zodat ook nieuwe vluchtige ontmoetingen kunnen ontstaan
- vrouwen zich vrij laten voelen op het plein, hen keuze en comfort bieden - een beleving die

dan wordt het plein een:

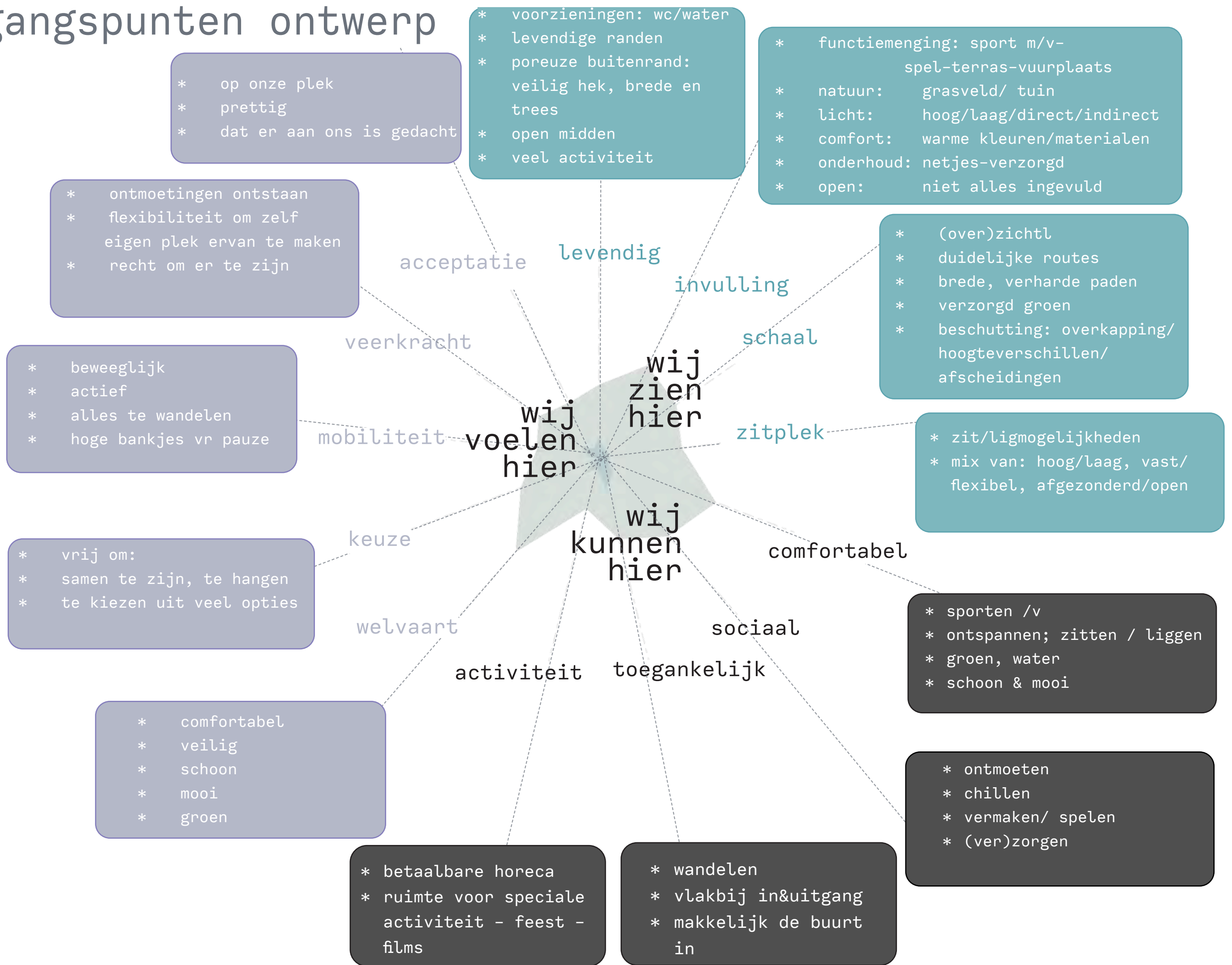
- verzameling collectieve ruimtes om SAMEN in te verblijven, zo ontworpen dat groepen, jong, oud, moeder, oma, tiener elkaar tegenkomen
- met gedeelde functies, een mix van mogelijkheden
- met flexibiliteit in opstelling en indeling
- een mix van open en gesloten, actief en rustig

Maar vooral een plek die MOOI is, om trots op te zijn, die inspireert, een plek waar je even kan ontsnappen, je verbeelding laten spreken. Je ergens anders wanen door een gelaagde mix van doen, voelen en zien, met een hoogwaardige inrichting - een paradijsje van een plein dat een startpunt is voor de opknopbeurt van de Indische buurt Oost door de ogen van vrouwen.

Het is een verzameling relatief kleine ingrepen die de vrouwelijke ontwerp blik maken; een combinatie van basisvoorwaarden, ontwerp patronen voor sociale plekken, waarden en gedragsmogelijkheden. Maar je moet wel de juiste vragen stellen.

De uitgangspunten staan op de volgende pagina; daaruit volgt een gelaagd schematisch ontwerp.

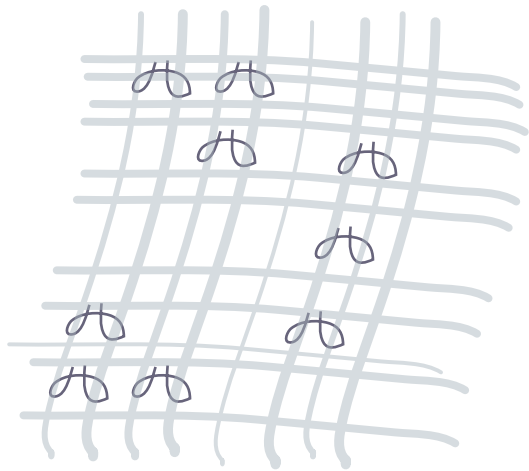
uitgangspunten ontwerp

concept voor ontwerp: een berber tapijt

gelaagd als een handgeknoopt
berber tapijt; een complex
weefsel waarin de stof in
elkaar overloopt en verbonden
is door knopen, maar ook naast
elkaar bestaat.

de basis is gelijk, maar het
patroon, de textuur en de
kleuren van geknoopte stroken
stof is anders afhankelijk van
de vrouw die het tapijt maakt.

kleuren en texturen:

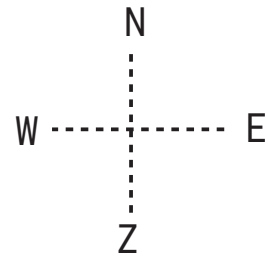
- warm
- zacht
- comfortabel
- rijk
- versterkt elkaar
- uitnodigend

patronen en materialen:

- divers
- mix losse en vaste elementen
- keuze
- het raakt elkaar
- samen meer dan som der delen
- verbeelding: het is elke keer
weer anders

sumatraplantsoen huidige situatie

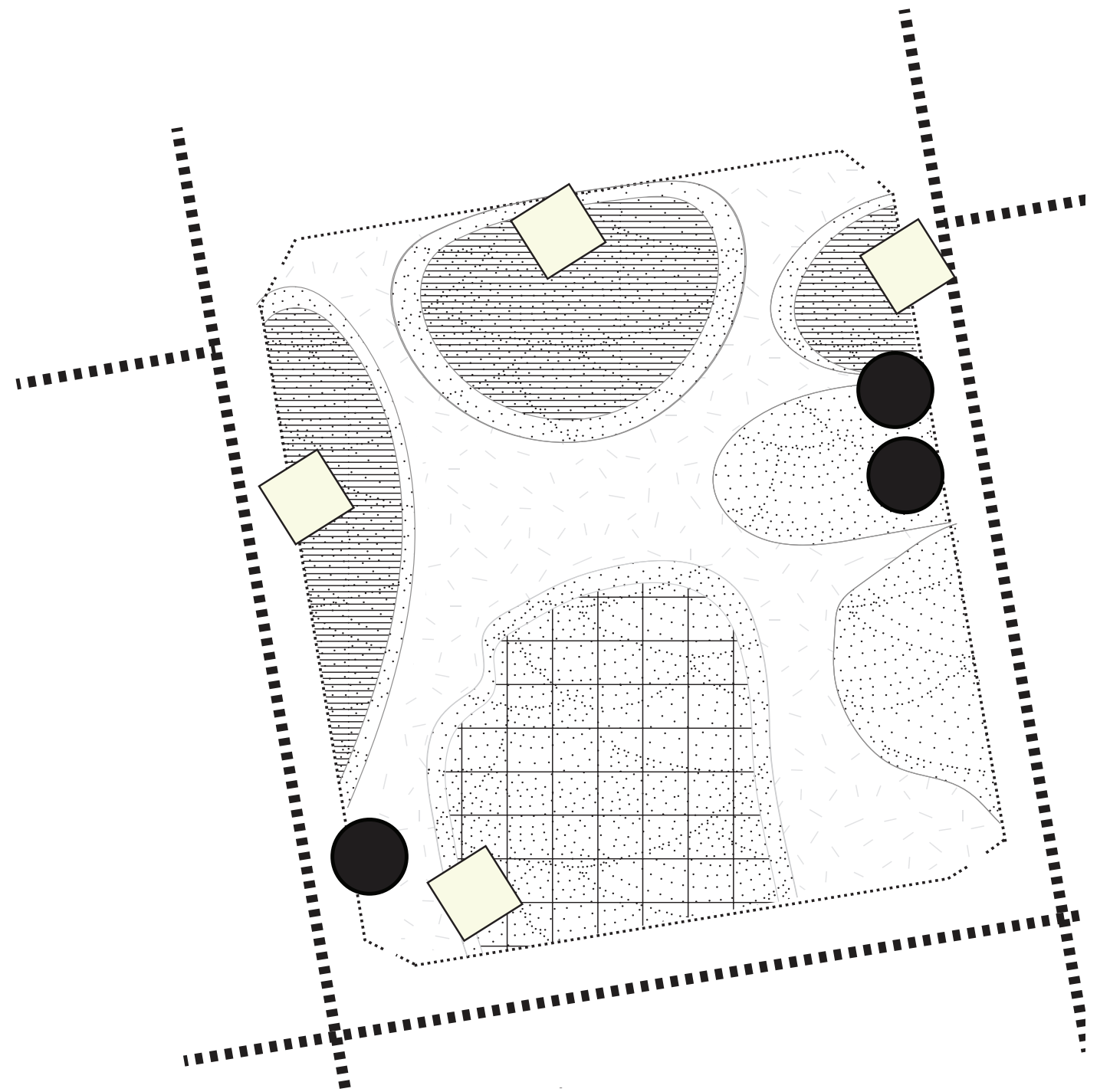
AFMETING: 16.000 M²
FUNCTIE: verkeersplein
parkeren
sport/spel
GEBRUIK: schoolpleintje
Cruijff court
basketbalveld
GEBRUIKERS: ouders + kinderen
basisschool
buurtbewoners (+auto)
jongens
PROBLEMEN
 *sociaal → cameratoezicht
overlast hangjongeren
dealers
steekpartijen
schietincidenten
fietsboxen opengebroken
 *ruimtelijk donker
onoverzichtelijk
begroeiing
aantal parkeerplaatsen
geen verblijfplek
fietspad doorsnijdt plein

- speeltuin school
- fietspad
- sportvelden
- parkeerplaats
- overlast jongens
- zitplek
- doorgaande route
- dichte begroeiing

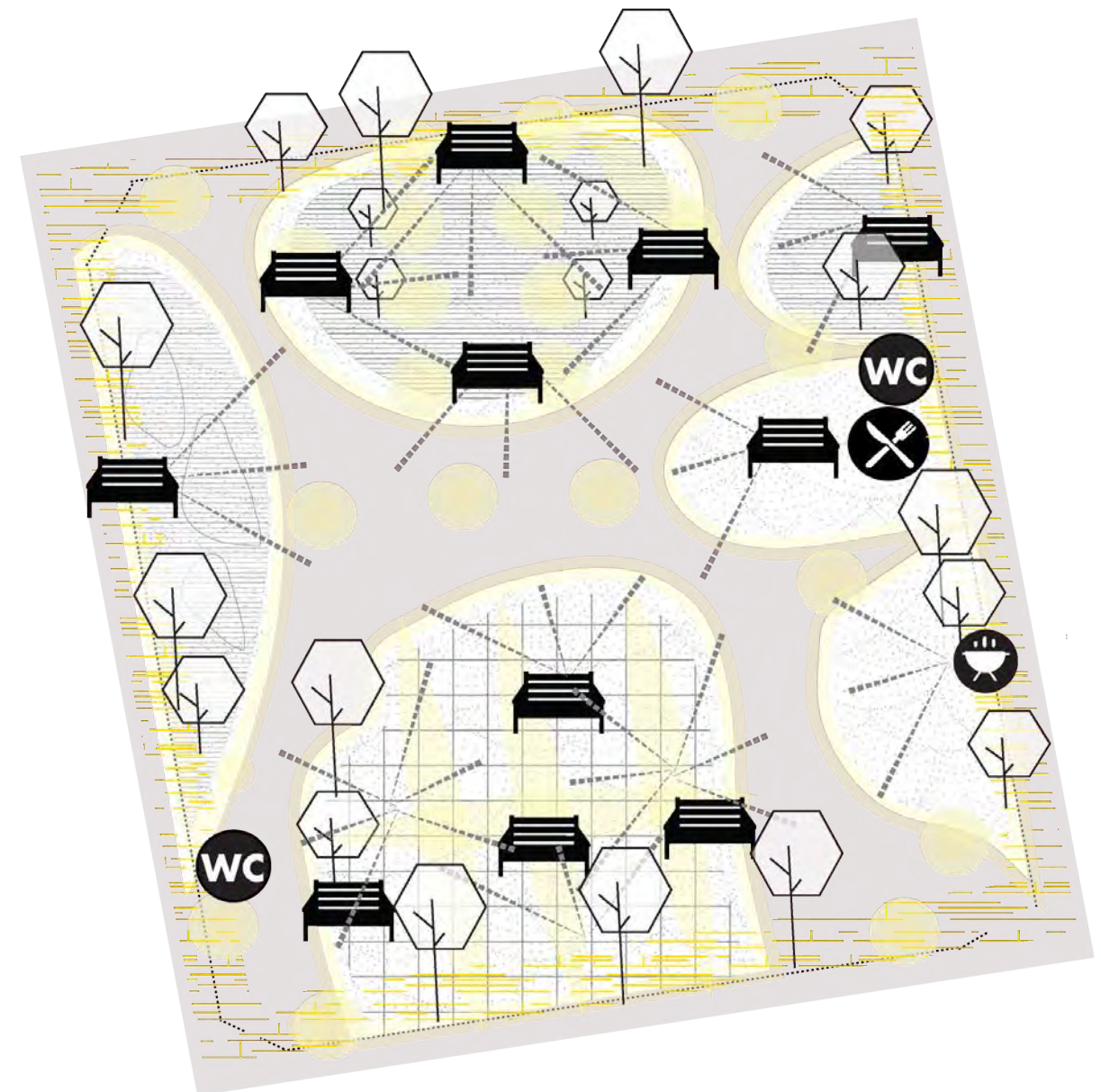
ontwerp wij kunnen hier

- ontspannen en vermaken
- spelen
- sporten
- ontmoeten, samen zijn
- wandelen
- (ver)zorgen
- afzonderen

ontwerp wij zien hier

- brede, verharde paden
- zitplek, vast/flexibel, prive/gedeeld
- functiemenging
- omheining
- voorzieningen
- licht
- levendige randen
- overzicht
- verzorgd groen

ontwerp wij voelen ons hier

- veilig, beschut
- comfortabel
- sociaal
- beweeglijk
- vrij
- op onze plek

3 lagen

Het nieuwe Sumatraplantsoen biedt een mix van comfort, welbevinden en invulling. Het is ontworpen met een mix van elementen die ook weer een gemêleerd publiek trekt - afgestemd op de samengestelde gebruikersgroepen die we tegenkwamen bij de persona's.

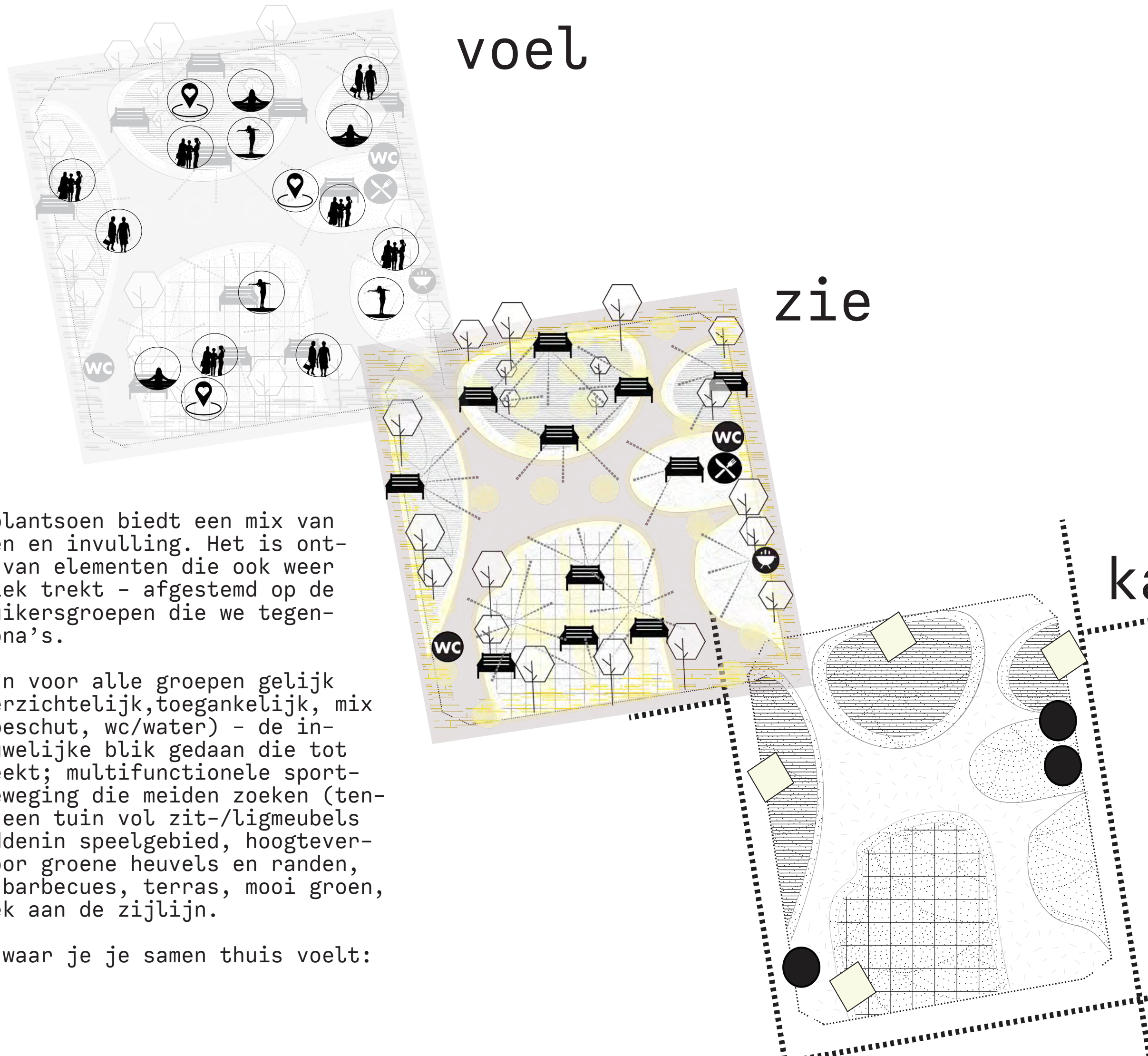
De basiswaarden zijn voor alle groepen gelijk (veilig, licht, overzichtelijk, toegankelijk, mix van activiteiten, beschut, wc/water) - de invulling is met vrouwelijke blik gedaan die tot de verbeelding spreekt; multifunctionele sportvelden, ook voor beweging die meiden zoeken (tennis, dans, volley), een tuin vol zit-/ligmeubels ter ontspanning middenin speelgebied, hoogteverschil en privacy door groene heuvels en randen, een open weide met barbecues, terras, mooi groen, een echte meidenplek aan de zijlijn.

Een gelaagd tapijt waar je je samen thuis voelt: sociaal weefsel.

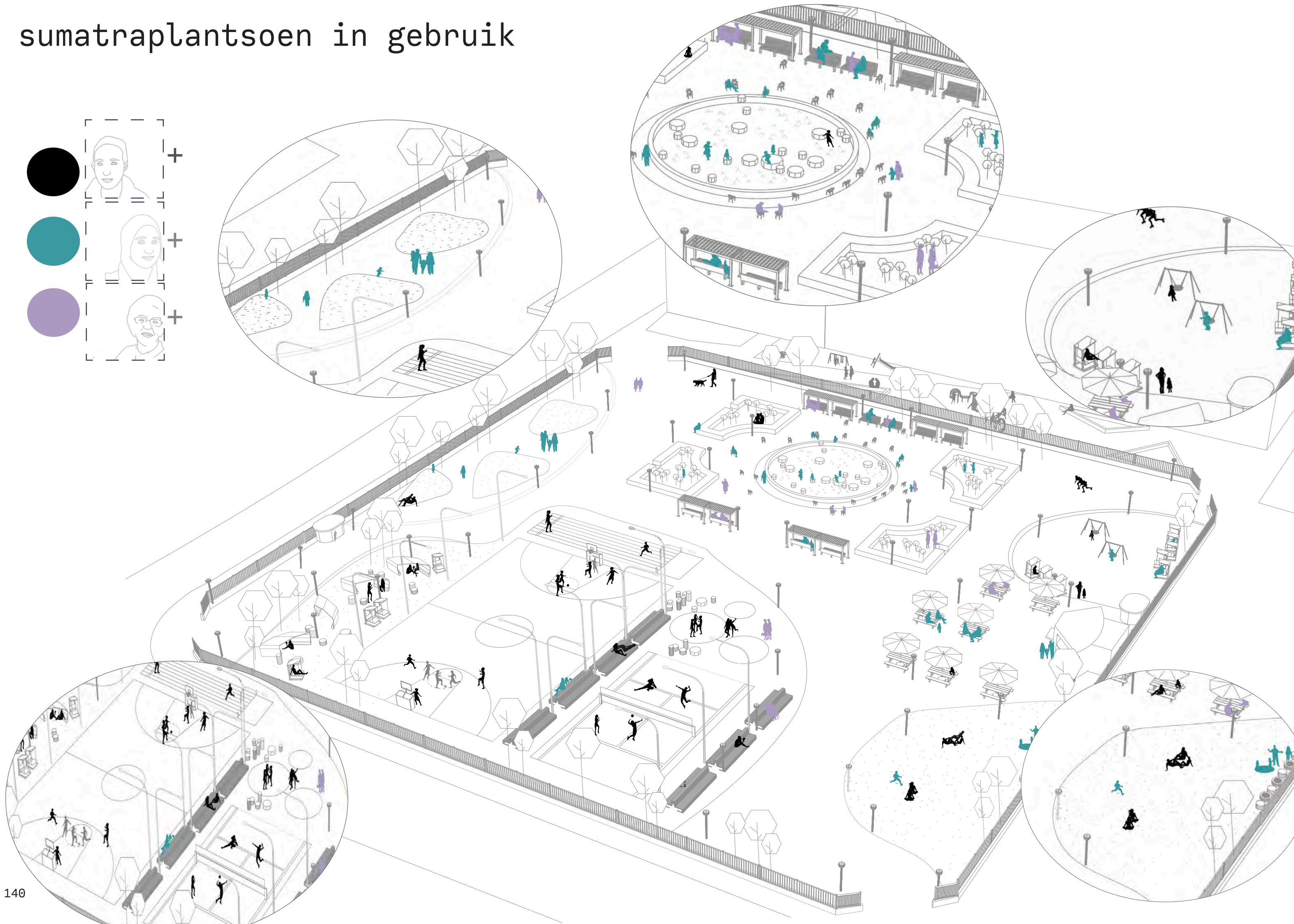
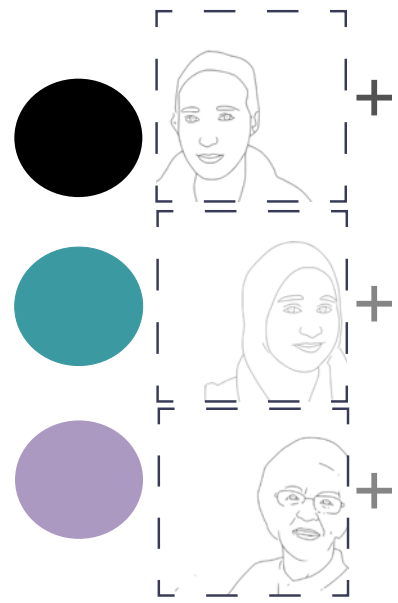
voel

zie

kan

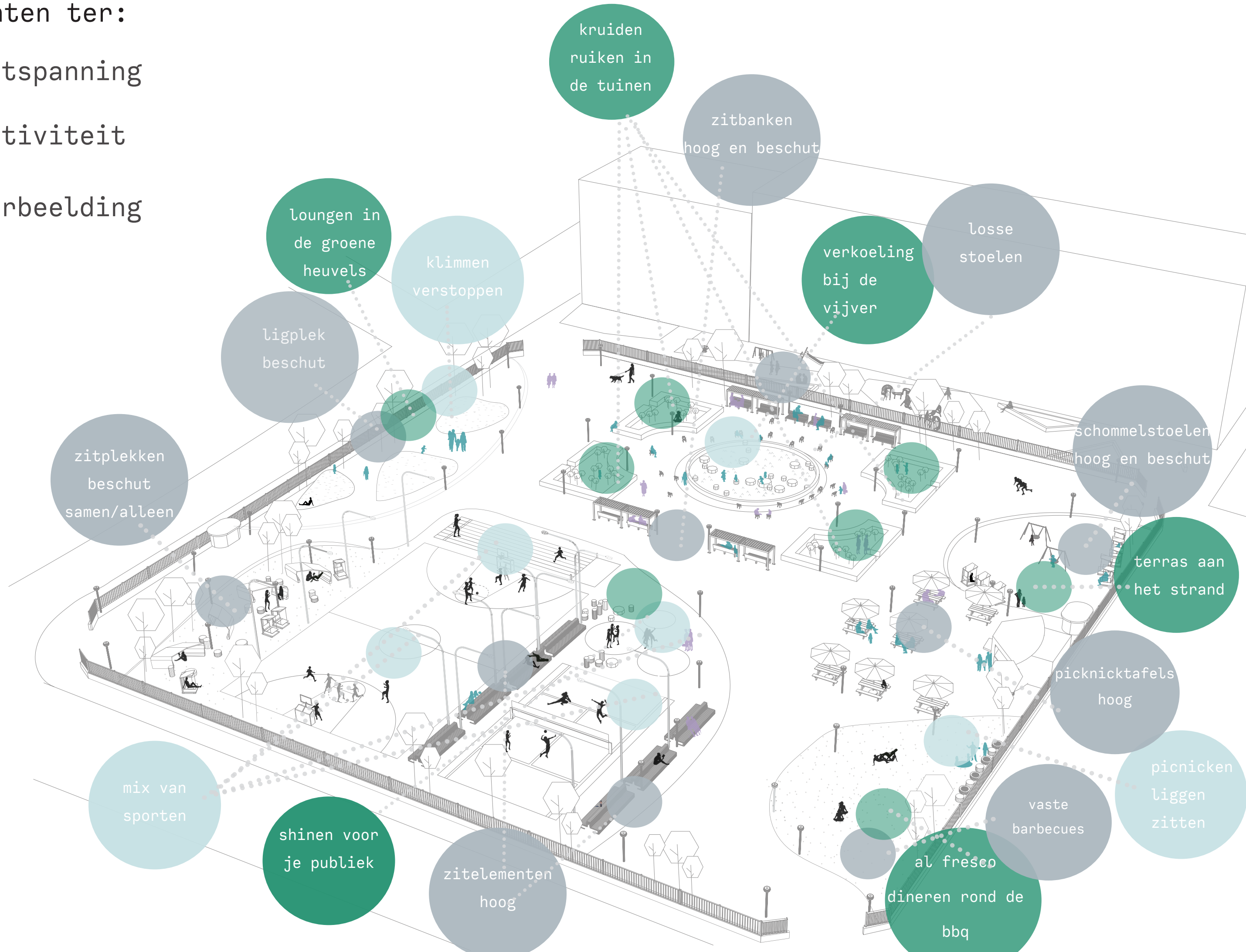

sumatraplantsoen in gebruik

elementen ter:

- ontspanning
- activiteit
- verbeelding

kruiden
ruiken in
de tuinen

zitbanken
hoog en beschut

losse
stoelen

verkoeling
bij de
vijver

schommelstoelen
hoog en beschut

terras aan
het strand

picknicktafels
hoog

picnicken
liggen
zitten

vaste
barbecues

al fresco
dineren rond de
bbq

zitelementen
hoog

shinen voor
je publiek

mix van
sporten

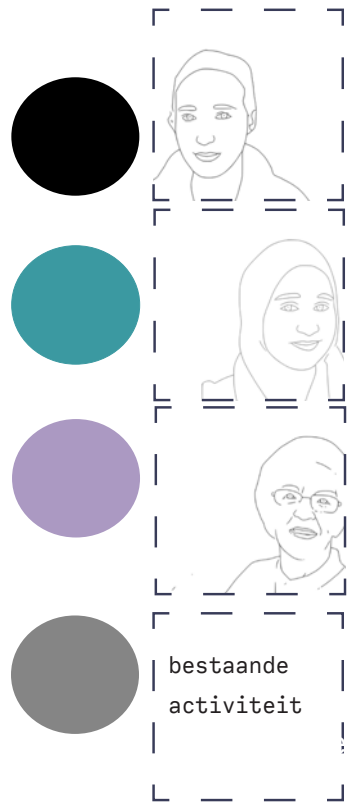
zitplekken
beschut
samen/alleen

ligplek
beschut

klimmen
verstoppert

loungen in
de groene
heuvels

kruiden
ruiken in
de tuinen

lekker chillen op de schommel en kijken met vriendinnen

leuk, die heuvels voor de kinderen

heerlijke brede paden, en hoge banken om te rusten

poedelen in het pierenbadje

wat een geuren in de kruidentuin

fijn zitten terwijl de kinderen veilig spelen

relaxen terwijl mijn zusje schommelt

een wc! en een plekje om wat te drinken

zitten op het terras, ook als je niks bestelt

een bbq plek voor het hele gezin!

potje volleyballen, hangen op het gras

lekker in de zon kijken naar de sporters

nawoord

Toen ik begon aan dit onderzoek vermoedde ik dat de blinde vlek bestond. Toen bleek al gauw dat de Gemeente Amsterdam dit tot een van de speerpunten voor de toekomstvisie heeft. En het grootste deel van de mannen die ik sprak voelt zich altijd thuis in de Indische buurt terwijl elke vrouw daar iets over te zeggen had. Werk aan de winkel dus!

Ik ben blij dat ik dit ontwerpnd onderzoek heb kunnen uitvoeren, met een wijde blik, met advies

en steun van experts uit vele disciplines - en het leukste was nog het participatieve stuk, waar ik me onderdompelde in de buurt en de vraagstukken van bewoonsters m/v.

Ik wil een handboek, een praktische onderzoeks- en ontwerptoolkit, maken van alle methodes in deze paper. Zodat niemand meer een dode hoek heeft als het aankomt op ontwerpen van sociaal weefsel.

bronnen

boeken

- * Christopher Alexander et al., A Pattern Language, Oxford University Press Inc. 1977
- * Jane Jacobs, Death and Life of Great American Cities, Random House Usa Inc, 1993
- * Richard Sennett, Building and Dwelling, Penguin Books Ltd, 2019
- * Jan Gehl, How to Study Public Life, Island Press, 2013
- * Jan Gehl, Life Between Buildings, Island Press, 2011
- * Jane Rendell, Barbara Penner, Iain Borden ed., Gender space architecture: an interdisciplinary introduction, Routledge, 2000
- * David Sim, Soft City, Island Press, 2019
- * Carolina Criado-Perez, Invisible Women, Blackstone Publishing, 2019
- * Stephen Carr, Mark Francis, Leanne G. Rivlin, Andrew M. Stone, Environment and Behavior/ Public Space, Cambridge University Press, 2009
- * William Whyte, The Social Life Of Small Urban Spaces, PPS, 1981

gesprekken

- * Laura Alvarez, architect, project met meiden in Amsterdam Noord
- * Marthe Singelenberg, Ria Braaf, Women Make the City
- * Max Smit, planoloog, Gemeente Amsterdam
- * Feye van Olden, onderzoeksbureau Wijkwiskunde, project Makassarplein
- * Malika Frindi, Dappere Dames
- * Nico, beheerder speeltuin Batavia
- * vele buurtbewoners op straat via social media, enquetes etc.

video

- * The conversation
<https://theconversation.com/women-and-the-city-reclaiming-the-streets-to-impose-equal-rights-88279>
- * BBC Women's hour: Caroline Criado Perez explains how a world built for men is putting women's lives at risk.
<https://www.bbc.co.uk/programmes/p0726mfn>
- * BBC News: What would a city designed by Women look like
<https://www.bbc.com/news/av/world-50269778/what-would-a-city-designed-by-women-be-like>
- * Documentaire City Dreamers/ Joseph Hillel <https://vimeo.com/324193176>

beeld

gemaakt door mij, tenzij vermeld

wetenschappelijke artikelen/rapporten

- * Aaron Betsky: Can We Overcome Design's Gender Problem? - Metropolis. Retrieved from <https://www.metropolismag.com/architecture/aaron-betsky-can-we-overcome-designs-gender-problem/>
- * Aaron Betsky "This Space Has (A) Sex" <https://lib.dr.iastate.edu/datum/vol8/iss1/6/>
- * DIFU Strategies for Action in Neighbourhood Mobility Design in Vienna - Gender Mainstreaming Pilot District Mariahilf | DIFU. <https://difu.de/node/5949>
- * Dolores Hayden, 'What Would a Non-sexist City Be Like? Speculations on Housing, Urban Design and Human Work' (1980) Catharine R. Stimpson, Elsa Dixler, Martha J. Nelson and Kathryn B. Yatrakis (eds), Women and the American City (Chicago and London: University of Chicago Press, 1981)
- * Griselda Pollock, 'Modernity and the Spaces of Femininity', Vision and Difference: Femininity, Feminism and Histories of Art, London: Routledge, 1992
- * I. Nio (2002), Van levenswijzen tot lifestyles; Over bruikbaarheid van leefstijlen voor de ruimtelijke ordening, In: S&R0 6/2002, pp. 6-9, Nirov, Den Haag
- * Irene Cieraad Your space, or mine? Een antropologisch perspectief op het gedrag van mannen en vrouwen in de openbare ruimte.
- * Kristen Day, The Ethic of Care and Women's Experiences of Public Space. Journal of Environmental Psychology. 20. 103-124
- * Only resist: a feminist approach to critical spatial practice | Essay | Architectural Review. Retrieved from <https://www.architectural-review.com/essays/only-resist-a-feminist-approach-to-critical-spatial-practice/10028246.article>
- * Placemaking: What if we Built our Cities Around Places? by Project for Public Spaces https://issuu.com/projectforpublic-spaces/docs/oct_2016_placemaking_booklet
- * Rapport Onderzoek Makassarplein - Stadsdeel Oost. <https://www.yumpu.com/nl/document/read/30046887/rapport-onderzoek-makassarplein-stadsdeel-oost>

online media

- * Article_more Girls To Parks! Case Study Of Einsiedler Park, Vienna, Milota Sidorova - Wps Prague. <http://www.wpsprague.com/Research-1/2017/1/6/More-Girls-To-Parks-Case-Study-Of-Einsiedler-Park-Viennamilota-Sidorova>
- * A Stockholm Suburb Redesigns Streets To Be Feminist - Business Insider. <https://www.businessinsider.com/Stockholm-Suburb-Feminist-Plan-Husby-2017-4>
- * A Tribute To Female Flâneurs: The Women Who Reclaimed Our City Streets | Cities | The Guardian. <https://www.theguardian.com/Cities/2016/Jul/29/Female-Flaneur-Women-Reclaim-Streets>
- * Barcelona's Car-Free Smart City Experiment - Bbc News. Retrieved From <https://www.bbc.com/News/Technology-50658537>
- * Cities Aren't Designed For Women. Here's Why They Should Be. | Huffpost. https://www.huffpost.com/Entry/Cities-Designed-For-Women_
- * City With A Female Face: How Modern Vienna Was Shaped By Women | Cities | The Guardian. <https://www.theguardian.com/Cities/2019/May/14/City-With-A-Female-Face-How-Modern-Vienna-Was-Shaped-By-Women>
- * Collega's In Gesprek Over Beleving: "Het Belang Mag Niet Onderschat Worden" - Planterra. <https://www.planterra.nl/Praten-Over-Beleving-Het-Belang-Mag-Niet-Onderschat-Worden/>
- * De-Geschiedenis-Van-De-Indische-Buurtdefinitief.pdf. Retrieved From <https://Amsterdamse-School.nl/Media/1825457/De-Geschiedenis-Van-De-Indische-Buurtdefinitief.pdf>
- * De-Indische-Buurt-2-Wandelingen-Door-8-Eeuwen-Geschiedenis.pdf. <https://Schravendeelr.files.wordpress.com/2016/08/De-Indische-Buurt-2-Wandelingen-Door-8-Eeuwen-Geschiedenis.pdf>
- * Deconstructing Space And Gender ? Options For « Gender Planning ». <https://Journals.openedition.org/Cedref/973>

- * De Coronacrisis Legt Bloot Waar Het Echt Om Draait - Gebiedsontwikkeling.nu. <https://www.gebiedsontwikkeling.nu/Artikelen/De-Coronacrisis-Legt-Bloot-Waar-Het-Echt-Om-Draait/>
- * De Inclusieve Stad Is Wel Ongelijk, Maar Niet Onrechtvaardig <https://www.gebiedsontwikkeling.nu/Artikelen/De-Inclusieve-Stad-Wel-Ongelijk-Maar-Niet-Onrechtvaardig/>
- * Des Espaces Publics Conçus Autant Pour Les Femmes Que Pour Les Hommes ? Les Solutions Se Concrétisent. Retrieved From <http://stories.lalibre.be/Inspire/Numero126/Index.html>
- * Designing Gender Sensitive Public Spaces - Cidco Smartcity. <https://cidco-smartcity.niua.org/Designing-Gender-Sensitive-Public-Spaces/>
- * Dissertatie_d_ske_van_der_wilk https://pure.uva.nl/ws/files/4506309/177554_dissertatie_d_ske_van_der_wilk_compleet.pdf
- * Een Meisje Is Voor Een Plein Wat Een Otter Is Voor Water <https://www.nrc.nl/nieuws/2010/06/25/een-meisje-is-voor-een-plein->
- * Er Is Meer Nodig Om Genderongelijkheid Tegen Te Gaan | Amsterdam. Retrieved From <https://amsterdam.groenlinks.nl/nieuws/er-meer-nodig-om-genderongelijkheid-tegen-te-gaan>
- * Espace Public : L'urbanisme Et Le Genre, Je T'aime Moi Non Plus - Monmandatlocal. <https://www.monmandatlocal.fr/Elues-Locales/Parite/Espace-Public-Lurbanisme-Et-Le-Genre-Je-Taime-Moi-Non-Plus/>
- * Feminismen In De Architectuur | Thursday Night Live! At Het Nieuwe Instituut. <https://thursdaynight.hetnieuweinstituut.nl/Activiteiten/Feminismen-De-Architectuur>
- * From Abstract To Concrete: Subjective Reading Of Urban Space From https://www.academia.edu/25888137/From_abstract_to_concrete_subjective_reading_of_urban_space
- * Gender, Urban Space, And The Right To Everyday Life: Journal Of Urban Affairs: Vol 39, No 3. Retrieved From <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/07352166.2016.1255526?scroll=top&needaccess=true>
- * Gender And Urban Space | Annual Review Of Sociology. Retrieved From https://www.annualreviews.org/doi/full/10.1146/annurev-soc-071913-043446#_i6
- * Gender Equality At The Heart Of The City | Urbact. Retrieved From <https://urbact.eu/Gender-Equality-Heart-City>
- * Gender In The Streets Of The Premodern City - Danielle Van Den Heuvel, 2019. <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0096144218768493>
- * Geslaagde Menging Of Yuppenbuurt In Wording? | Nul20. <https://www.nul20.nl/dossiers/geslaagde-menging-yuppenbuurt-wording>
- * If Women Built Cities, What Would Our Urban Landscape Look Like? | Cities | The Guardian. <https://www.theguardian.com/Cities/2014/Dec/05/If-Women-Built-Cities-What-Would-Our-Urban-Landscape-Look-Like>
- * Harvard Design Magazine: Built Gendering. Retrieved From <http://www.harvarddesignmagazine.org/Issues/41/Built-Gendering>
- * Hoe Veilig Voelen Vrouwen Zich? | Emancipatiemonitor: 2018 - Cbs | Scp. Retrieved From <https://digitaal.scp.nl/Emancipatiemonitor2018/Hoe-Veilig-Voelen-Vrouwen-Zich/>
- * How The Modern City Disadvantages Women. Retrieved From <http://nautil.us/Issue/67/Reboot/Your-City-Has-A-Gender-And-Its-Male-Rp>
- * How_to_design_a_fair_shared_city.pdf. https://ru.boell.org/sites/default/files/how_to_design_a_fair_shared_city.pdf
- * How To Design A City For Women | The Srpska Times. <http://thesrpskatimes.com/How-To-Design-A-City-For-Women/>
- * How Vienna Designed A City For Women | Apolitical. https://apolitical.co/en/solution_article/vienna-designed-city-women
- * Is Het Beukenplein In Oost Wel 'Een Plein Van Iedereen'? | Het Parool. <https://www.parool.nl/nieuws/is-het-beukenplein-in-oost-wel-een-plein-van-iedereen>
- * Key Concepts In Urban Studies. <http://sk.sagepub.com/books/download/Key-Concepts-In-Urban-Studies/N8.Pdf>
- * Kroniek Van De Indische Buurt. <https://schravendeelr.files.wordpress.com/2016/08/Bbib.pdf>
- * La Place Des Femmes Dans La Ville, Nouveau Sujet Des Écoles D'architecture. https://www.lemonde.fr/Campus/Article/2018/10/16/Dans-Les-Ecoles-D-Architecture-La-Parite-En-Construction_5369851_4401467.html
- * Masterclass Design For A Just City_web.pdf. <https://www.veldacademie.nl/>
- * Meiden In Amsterdam En Tunis Over Hun Buurt - Framer Framed. <https://framerframed.nl/Dossier/Meiden-Amsterdam-En-Tunis-Buurt/>

- * Nieuwe Perspectieven Voor Publieke Ruimten'. - <https://fdocuments.nl/Document/Nieuwe-Perspectieven-Voor-Publieke-Ruimten.html>
- * Nieuw Stratenplan Aangenomen | De Indische Buurt In Amsterdam Oost. Retrieved From <https://schravendeelr.wordpress.com/2016/10/15/Nieuw-Stratenplan-Aangenomen/>
- * Open Space And Gender - Gender-Sensitive Open-Space Planning | Difu. <https://difu.de/Publikationen/Open-Space-And-Gender-Gender-Sensitive-Open-Space.html>
- * Op Zoek Naar Gelijkwaardigheid In De Openbare Ruimte - Archined. <https://www.archined.nl/2017/11/Op-Zoek-Naar-Gelijkwaardigheid-In-De-Openbare-Ruimte/>
- * Pendrecht - Lotte Stam-Beese. Retrieved From <http://www.mario-bosch.nl/Pendrecht-Lottestambeese.htm>
- * Planning For (In)Justice: Toni Griffin's Mission To Foster Equitable Cities | Archdaily. Retrieved From <https://www.archdaily.com/922607/Planning-For-In-Justice-Toni-Griffins-Mission-To-Foster-Equitable-Cities>
- * Pourquoi Genre Et Ville? <http://www.genre-et-ville.org/Page-D-Exemple/>
- * Publicaties - Wijkwiskunde. <https://www.wijkwiskunde.nl/Publicaties.html>
- * Public Space & Public Life During Covid 19. Retrieved From <https://covid19.gehlpeople.com/>
- * Public Space And Public Life Are More Important Than Ever - Gehl. Retrieved From <https://gehlpeople.com/Blog/Public-Space-And-Public-Life-Are-More-Important-Than-Ever/>
- * Rijnboutt Magazine #11: Nieuwe Collectieven: Hoe Publiek Is De Publieke Ruimte? <https://issuu.com/Rijnboutt/Docs/Rijnboutt-M11-Online>
- * Spatial Agency: Matrix Feminist Design Co-Operative. <https://www.spatialagency.net/Database/Matrix.feminist.design.co-Operative>
- * Spatial Agency: Women's Design Service. <https://www.spatialagency.net/Database/Womens.design.service>
- * Syndicat D'initatives Citoyennes - Collectif Etc, Support D'expérimentations Urbaines. <http://www.collectifetc.com/Realisation/Syndicat-Initatives-Citoyennes/>
- * Tevredener Met Het Leven Bij Sterkere Binding Met Buurt. Retrieved From <https://www.cbs.nl/NL-NL/Nieuws/2018/01/Tevredener-Met-Het-Leven-Bij-Sterkere-Binding-Met-Buurt>
- * Thuis In De Openbare Ruimte - Platform Stad. Retrieved From <https://www.platformstad.nl/Thuis-In-De-Openbare-Ruimte/>
- * Un Women Watch https://www.un.org/Womenwatch/Ianwge/Member_publications/Gender_mainstreaming_in_local_authorities.pdf
- * Urbact-Genderequalcities-Edition-Pages-Web.pdf. <https://urbact.eu/Sites/Default/Files/Urbact-Genderequalcities-Edition-Pages-Web.pdf>
- * Van Rampenbuurt Achter Het Spoor Naar De Nieuwe Pijp - Pdf Free Download. <https://docplayer.nl/47497440-Van-Rampenbuurt-Achter-Het-Spoor-Naar-De-Nieuwe-Pijp.html>
- * Vrouwen En Meiden Laatst | Buitenspelen. <https://www.platformbuitenspelen.nl/Blog/290617/Vrouwen-En-Meiden-Laatst>
- * Wat Een Otter Is Voor-11911619-A1343105
- * Wat Heb Ik Aan Een Voetbalveld?! Ik Ben Een Meisje! - <https://docplayer.nl/10802375-Wat-Heb-Ik-Aan-Een-Voetbalveld-Ik-Ben-Een-Meisje.html>
- * Whitechapel Public Realm And Open Space Guidance By Muf Architecture/Art <https://issuu.com/Mufarchitectureartllp/Docs/Wprosg>
- * Why "Designing Cities For Women" Should Be A Thing - Greater Auckland. <https://www.greaterauckland.org.nz/2017/10/12/Designing-Cities-Women-Thing/>
- * Women-As-Space-Women-In-Space.pdf. <https://lb.boell.org/Sites/Default/Files/Women-As-Space-Women-In-Space.pdf>
- * Women And The City: For A Social Geography Of Gender | Cairn International. https://www.cairn-int.info/Article-E_ag_684_0107--Women-And-The-City-For-A-Social-Geograph.htm
- * Women And The City: Reclaiming The Streets To Impose Equal Rights. Retrieved From <https://theconversation.com/Women-And-The-City-Reclaiming-The-Streets-To-Impose-Equal-Rights-88279>

bijlage

safari/enquête

Fijne plekken in de Indische Buurt

Hoi! Ik doe onderzoek naar hoe bewoners de openbare ruimte in de Indische buurt ervaren en heb al veel mensen op straat gesproken. Helaas is dat nu heel lastig en niet zo veilig - wil jij mij online verder helpen?

Heb je een paar minuten om deze vragen te beantwoorden? Ik gebruik je input voor mijn afstuderen - advies aan de gemeente en ontwerp van een buurt waar je je thuisvoelt. Je antwoorden blijven anoniem. Dankjewel! groet, Eva

Ik ben een

- Vrouw, senior
- Vrouw, volwassen
- Vrouw, tiener
- Man, senior
- Man, volwassen
- Man, tiener
- X, senior
- X, volwassen
- X, puber

Waar woon je?

- In de Indische buurt, vul je straatnaam evt. in hieronder bij "anders"
- Erbuiten, wel in Amsterdam
- Niet in Amsterdam
- Andere

Hoe lang woon je al in de Indische buurt?

- Minder dan 1 jaar
- Minder dan 5 jaar
- Minder dan 10 jaar
- Langer dan 10 jaar

Waar ga je voor naar buiten, verblijf je in de openbare ruimte?

- sociaal contact
- boodschappen/ winkels
- beweging/sport
- met de kinderen
- werken
- rust opzoeken

Andere

Op welke plekken in de openbare ruimte in de Indische buurt kom je graag?

Noem max 5 plekken (straatnaam, plein, park, speeltuin) waar je je thuis voelt.

indienen

Waarom kom je hier graag?

Beschrijf wat deze plekken fijn maakt (bijv. voetbalveld, in de zon, gezellig, lekker bankje, echt mijn plek etc).

Waar kom je liever niet buiten in de Indische buurt?

Noem max 5 plekken (straatnaam, plein, park) waar je je niet thuisvoelt

Waarom kom je hier liever niet?

Beschrijf waarom je je hier niet thuisvoelt (donker, geen plek om te zitten, niet mijn mensen etc)

Wat zou je graag willen zien? Wat heeft jouw ideale plek nodig?

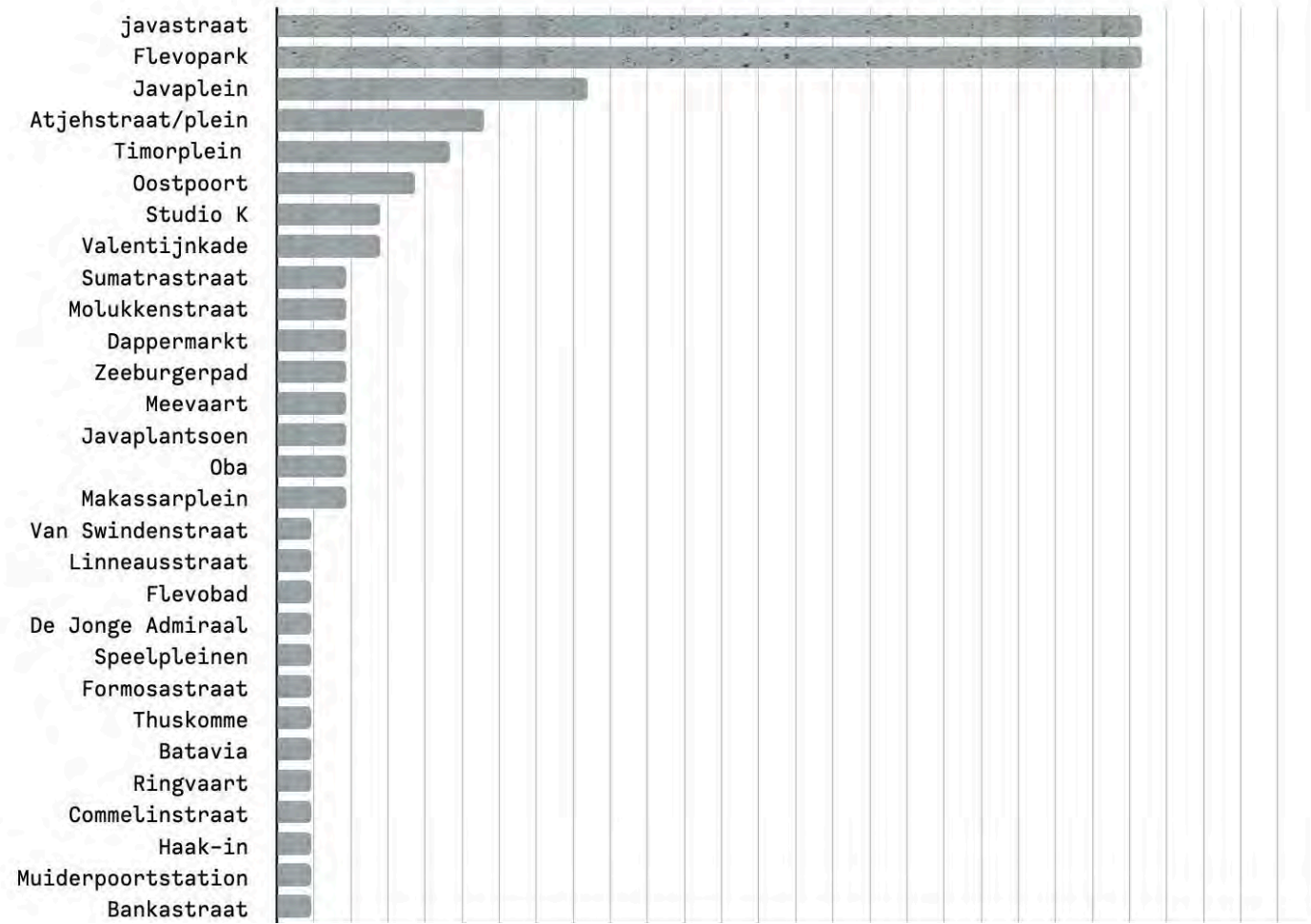
Beschrijf waar openbare ruimte waar jij je thuisvoelt aan moet voldoen: zichtbaar, druk/rustig, alleen/samen, lekker zitten, beschut, sportveld etc.

Je hebt je buurt en mij verder geholpen! Mijn dank is groot!

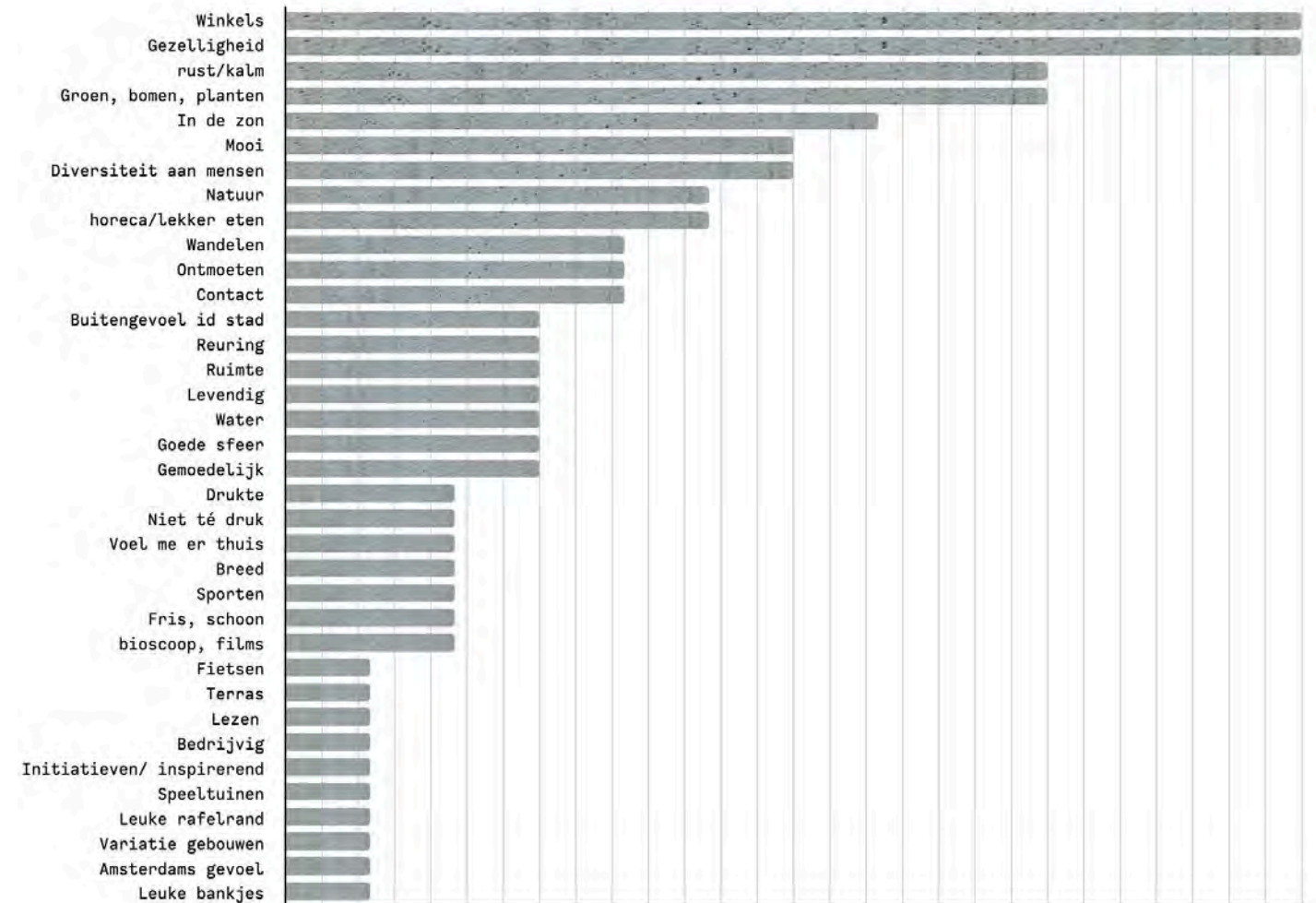
Heb je nog vragen of wil je iets kwijt?
eva@bureaujames.com / 06 14243381

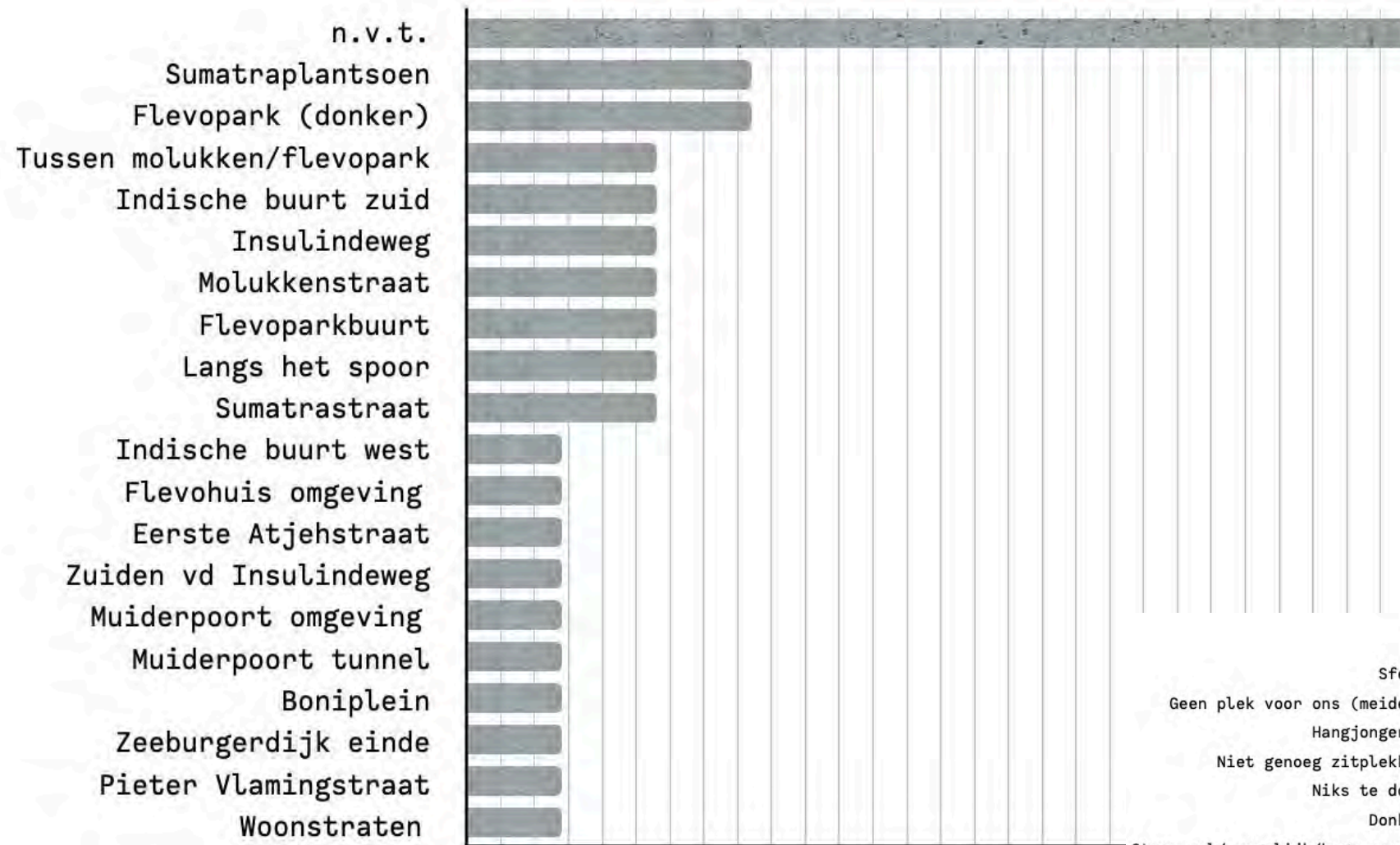
Fijne plekken in de Indische buurt

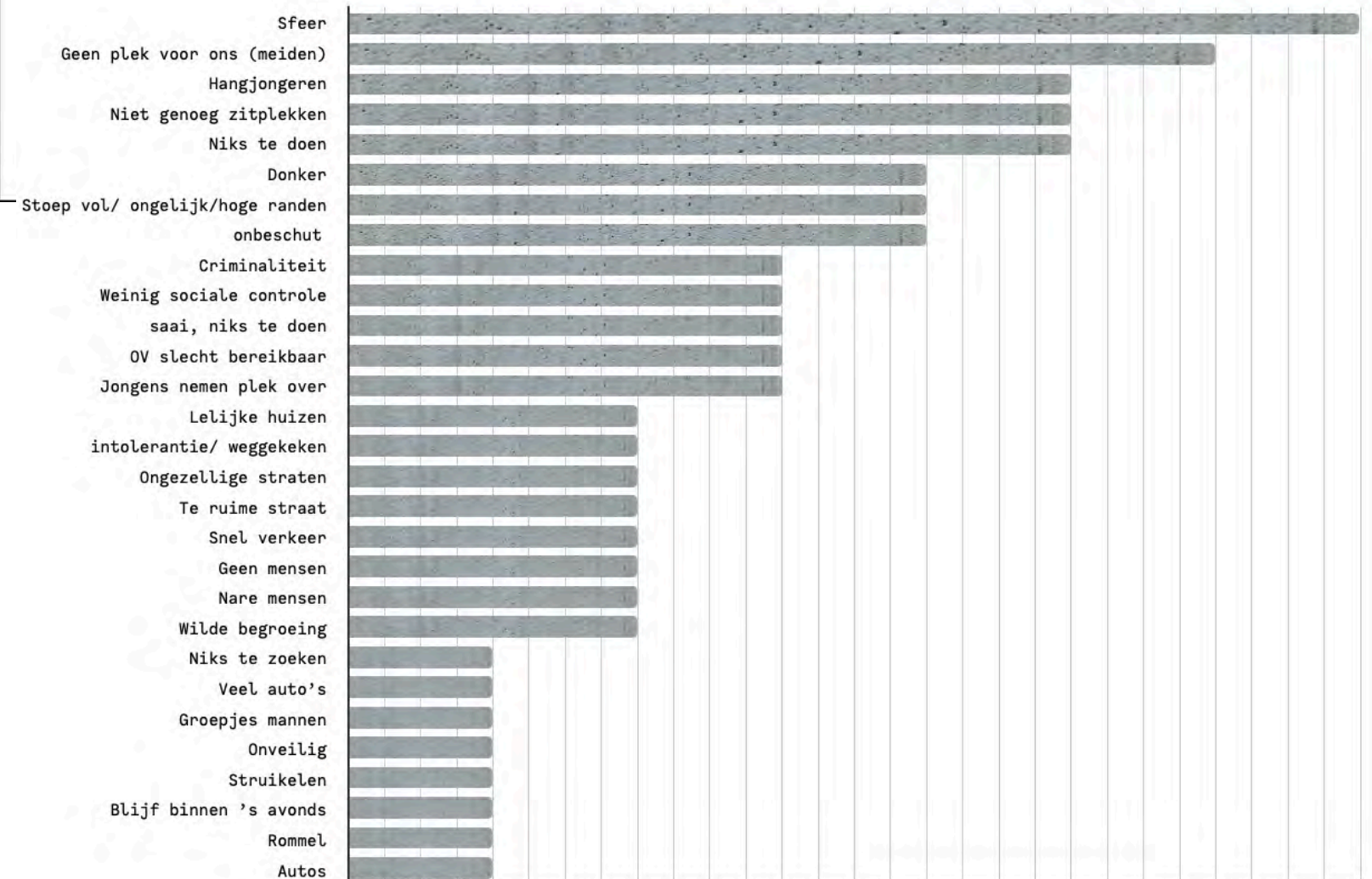
Fijne plekken in de Indische buurt - waarom?

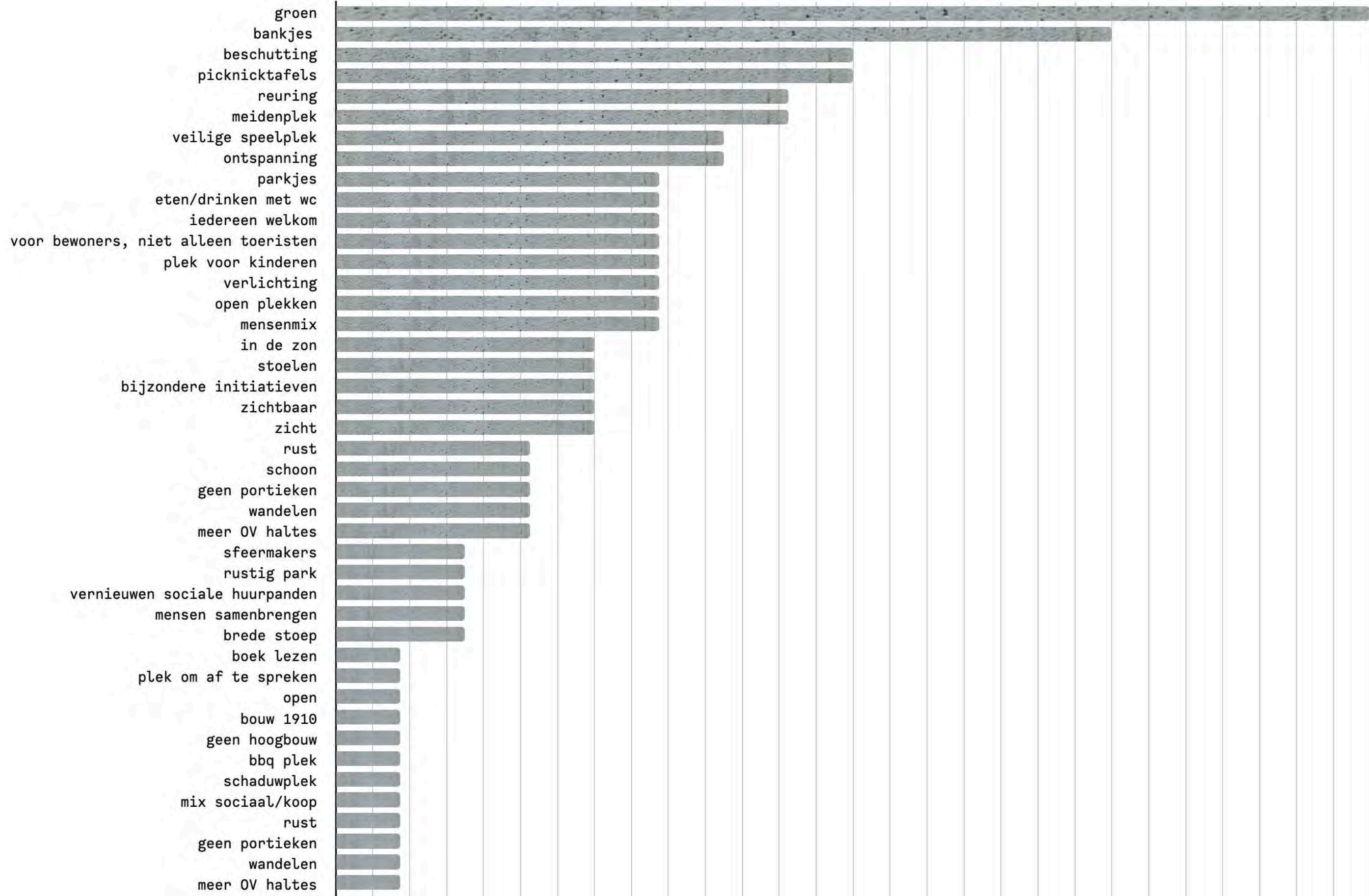
Niet Fijne Plekken in de Indische buurt

Niet fijne plekken in de Indische buurt - waarom?

Ideale plekken in de Indische buurt

waarden / ontwerpvrAGEN n.a.v. Just City Index

* WELVAART

- * mogelijkheden bewegen, vermaak, ontspanning?
- * is er groen (verzorgd, niet te veel/wild)?
- * veilig: licht, overzichtelijk, onderhoud, afgescheiden?
- * kan je elkaar ontmoeten, plek naar je hand zetten?
- * verschillend gebruik voor verschillende gebruikers

* ACCEPTATIE

- * voel je je thuis?
- * voel je je prettig?
- * heb je iets te zeggen over het ontwerp vd ruimte?

* ASPIRATIE

- * geniet je van de plek
- * kan de plek op creatieve manieren gebruikt worden?

* KEUZE

- * kan je verschillende dingen doen op de plek?
- * kan je de plek naar je hand zetten, ombouwen?
- * komen er verschillende mensen op de plek?

* DEMOCRATIE

- * is de besluitvoering inclusief?
- * is debat of protest mogelijk?

* BETROKKENHEID

- * is het ontwerp samen met bewoners gemaakt?
- * voel je je betrokken bij de plek, programmering, onderhoud?
- * leer je op de plek nieuwe mensen kennen?

* EERLIJKHEID

- * zijn de middelen /investeringen in de publieke ruimte
- * eerlijk verdeeld vergeleken met de rest vd stad?
- * wordt informatie transparant gedeeld?

* IDENTITEIT

- * past de publieke ruimte bij de buurt?
- * is het een aantrekkelijke, mooie, bruisende plek?
- * heeft de plek bijzondere kwaliteiten of energie?
- * kan je trots zijn op de plek?

* MOBILITEIT

- * zijn er fysieke beperkingen?
- * is er toegang tot basisbehoeften?
- * zijn er voorzieningen in de buurt (OV etc)

* MACHT

- * voel je je vertegenwoordigd en gehoord?
- * krijg je verantwoordelijkheid?

* VEERKRACHT

- * is er plaats voor veranderende behoeften en activiteiten?
- * is de plek makkelijk aanpasbaar, multifunctioneel, objecten verplaatsbaar?
- * is de plek geschikt voor meerdere leeftijden?
- * is er plek voor eigen invulling, niet alles ontworpen?

* RECHTEN

- * voel je je vrij om je te uiten?
- * voel je je eigenaar van de plek/buurt?

data/ theorie: ruimtelijke kwaliteiten gezien als m/v

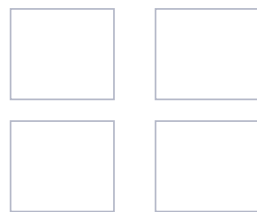
m

dragend, sterk

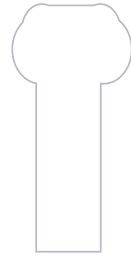

stevig, hard, dicht

geordend

v

decoratief

delicaat, zacht, poreus

chaotisch

m

recht

geometrisch

rationeel

v

ronding

organisch

gevoelsmatig

Op basis van feministische theorie en analyse van architectuurkritiek door oa. Aaron Betsky kwam ik tot de ruimtelijke kenmerken en architectuur die ik onder de loep wilde nemen.

Uit de steekproef bleek dat slechts drie beelden, de markt, het park met poortjes en de hangplek met schommels niet bijna unaniem mannelijk of vrouwelijk werden bevonden. De steekproef brengt me niet echt verder - het enige dat gezegd kan worden van over de drie plekken is dat ze een bepaalde mate van porositeit hebben, een mix van openheid en beschutting, zacht en hard. Ze zijn hybride, stralen mogelijkheden uit - patronen en waarden die hoog scoren op de matrix. Maar of mensen zich fijner voelen in een m of v stereotype? Meer onderzoek is nodig - een mengvorm lijkt wenselijk.

data: test - m/v? stereotypen in perceptie ruimte

m

v

